ԱՌԱԻՕՏ ԼՈՒՍՈՅ
Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

SAINT NERSES THE GRACIOUS
(1101--1173)

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
ՀԱՅ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ
1997

ԻՆՉՊԷՍ ՄՕՏԵՆԱԼ ԿՐՕՆԱՀՈՒՆՉ

ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բոլոր արբազան գրականութիւնները կը քաղկանան գիրերէ, բառերէ և անոնց ետին թաքնուած խորհուրդէ: Մինչեւ որ չկարենանք հասկնալ ճշմարիտ և իսկական խորհուրդը սոյն գրութեանց, անոնք պիտի մնան միայն գիր, բառ կամ պատկեր: Օրինակ՝ առնենք արդի ձայնագրութեան ժապաւէն մը: Տանինք զայն քնալուծարան և ջանանք հասկնալ այդ ժապաւէնին իմաստն ու խորհուրդը: Ուրե՞ն տղայական կրկ գայ այս կերպը հասկնալու համար խորհուրդը ձայնագրուած երիզին: Ներկայ երախաներն անգամ պիտի ծիծաղին մեր վրայ և պիտի խրատեն մեզ որ այդ ժապաւէնին խորհուրդը հասկնալու համար պէտք է դնել զայն ձայնագրական մեքենայի մը մէջ ու կոխել որոշ կոճակ մը:

Եւ ի՞նչ հրաշք, ի՞նչ սքանչելի երաժշտական մեղեդիներ կը սկսին ծագիլ այդ չոր ու ցամաք ժապաւէնէն: Այդ *պլաստիչօ ժապաւէնը կը դադրի ըլլալէ նիւթ մը, տարր մը և կը դառնայ կախարդիչ մեղեդի:

Սոյն մօտեցումը նաեւ անհրաժեշտ է Հայ կրօնաջուն գրակա- նութեան: Ոչ թէ վերլուծելու է միայն տառին ու բառին ուղղագրական կամ բերականական արժէքները, այլ երկրպագակա՛ն աղօթքով ջանալու է ներթափանցել հեղինակին մտքին ու ոգիին՝ այդ բառերու՛ն ընդմէջէն: Ի՞նչ իմաստ կամ ախորժ ունի ընկոյզ մը երբ միայն չօշափես զայն, հոտոտես անոր կեղեւը կամ ակռաներով ջանաս խածնել զայն, առանց գիտնալու որ այդ կեղեւը կը պարունակէ հաճելի և սննդարար միջուկ մը:

Կրօնաջուն Հայ Մատենագրութիւնը եւս, կը նմանի անուշաբոյր ընկոյզի: Անոր միջուկը հրաշակերտուած է հոգեպարար երգիչ բանաստեղծներէ որոնք հոգեկան վերացումով և ոգեջուն յափշտակութեան մէջ, Աստուծմէ՛ ստացան ու ժառանգ աւանդեցին մեզի սոյն հոգեհրաշ Շարականներն ու հոգեշարժ աղօթքները, երգերն ու բանաստեղծութիւնները:

Ճանչնա՛նք մեզի ժառանգ թողուած հոգեբոյժ և հոգեբուխ սոյն գրաւոր արտայայտութիւնները: Այբենգիմի պատկերներով չի չա- փենք ու միայն բերականական նժարով չկշռենք անոնց անգին արժէքները: Մի միայն *ազգայնական* մակագրութեամբ չդրոշ- մենք զանոնք: Թուքակաբար չ՛արտասանենք և չ՛երգենք զանոնք որպէս *միայն* Հաւատամք, այլ վերածենք զանոնք **ապրումի՛** ու կեանքի: Ուրիշ ազգաց չներկայացնենք զանոնք որպէս միայն Հայ *Գրականութիւն և երաժշտութիւն* նման կեղեւի ու պատեանի, անտեսելով յաւերժաբոյր միջուկը:

Համտեսե՛նք և ըմբռնենք սոյն Մատենագրութեանց մէջի անսպառ Հոգին, Խորհուրդը և Իմաստը: Սուրբ հեղինակները նայելով երկինքէն երբ տեսնեն մեր ներքնապէս կերպարանա- փոխուիլը շնորհիւ իրենց երգերուն և

բանաստեղծութիւններուն, այ՛ն ատեն իրենէ զիրենէ վարձատրուած պիտի զգան։ Հոգ չէ թէ ոմանք կորսնցուցին իրենց գլուխները կամ կրեցին յոյժ տաժանելի չարչարանքներ։

Այսօր պիտի ուսումնասիրենք բանաստեղծ ու կրօնաշունչ երաժշտագէտ Սուրբ Ներսէս Շնորհալիի Աղօթական երգը.

«ԱՌԱՒՕՏ ԼՈՒՍՈՅ»Ն

Առաւօտ լուսոյ.
Արեգակն արդար.
Առ իս լոյս ծագեա։

Առաւօտ լուսոյ.

Առաւօտ կը նշանակէ արեւածագ կամ արշալոյս, որուն ընդմէջէն կ՛արտացոլայ յատկանշական և փոխաբերական զարմանահրաշ խոր- հուրդը, որ կը նշանակէ զարթօնքի սկիզբ և կեանքի իմացական այգալոյս:

Լոյսը որ արեւէն կը հասնի աշխարհ և աներեւոյթը տեսանելի կ՛ընէ մեզ իր ճառագայթներով, ինքն ալ իր կարգին իրմէ աւելի Ջօրաւորին կը պարտի իր գոյութիւնը և կենսազօրոյթը: Արտօնեալ է, կը յուսամ, վեր ի վայր շրջել "Առաւօտ Լուսոյ" բառերը և ըսել «Լոյսի Առաւօտը, Կեանքի՛ Առաւօտը». *Առաւօտը եղբայրութեա՛ն և գիտակցութեան:*

"Առաւօտ Լուսոյ"ն ակնարկութիւնն է այն անուրանալի Առաւօտեան, որ առաւօտներու Անդրանիկն է, *Յարութե՛ան Առաւօտին:* Ո՛չ միայն լուսաւոր, այլ՝ *Լուսեղէ՛ն* Առաւօտեան, երբ հաւատքի յոյս և ակնկալութեան խանդավառ ուժգնութիւնը յայտնուեցաւ: Առաւօտ- ներուն Անդրանիկը, երբ Քրիստոսի կարծեցեալ պարտութիւնը՝ Յարութեան փառքի փոխակերպուեցաւ: Լոյսի Առ աւօտ մը՝ որուն մէջ Աստուած յայտնաբերեց Իր հետաքրքրութիւնն ու խնամակալութիւնը հանդէպ մարդ-արարածին:

Վազգէն Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց կ՛ըսէ. «Վերստին պայծառացաւ յոյսը մեր մեղքերու թողութեան և մեր հոգիներու փրկութեան»:

Երկու հազար տարիներ կը ճառագայթէ Լուսեղէն այս Առաւօտը հորիզոնէ հորիզոն ու կ՛արձագանգէ. «Յիսուս Քրիստոս Յարեաւ ի մեռելոց» որպէս յոյս ու մխիթարութիւն տագնապող ու տուայտող մարդկութեան:

Արեգակն Արդար.

Ո՛վ Արեգակ, Դուն որ Լոյսի՛ն Առաւօտն ես: Այսինքն՝ Ստեղծի՛չը լոյսին, առանց Քու ճառագայթներուդ ո՛չ լոյս կայ և ոչ առաւօտ: Ինչպէս առ անց Քու լոյսիդ անճանաչելի և չփոթեցուցիչ են իրերն ու դէպքերը, նոյնպէս առանց Քու արեւալոյս Արդարութեանդ, մեղան- չական է մեր բարոյական գիտակցութիւնը և մոլորեցուցիչ մեր չարժառիթները:
Երբ Քու լոյսիդ ընդմէջէն դիտենք արեւապաշտ և հեթանոս կոչուած ազգերը պիտի չդատապարտենք զանոնք մեր մոլեռան- դութեամբ և նախապաշարումով, այլ պիտի հրապուրենք զիրենք դէպի Քու սիրոյդ և ներում թողութեանդ:

Որովհետեւ արեւապաշտ մականուանեալ ազգերը, ոչ թէ կը պաշտէին արեւը, այլ անոր ետին թաքնուած անծանօթ ուժը և աստուածը: Հայ հաւատացեալները ժառանգեցին Քրիստոնէական մոլեռանդութիւնը Հին Կտակարանի մարգարէներէն: Արարատեան ազգը երբ դարձաւ Քրիստոսի

հաւատին, արեւապաշտութեան անծանօթ աստուածը ի լոյս յայտնուեցաւ Հայ ժողովուրդին որպէս Արարիչը համայն տիեզերքին: Քրիստոսի լուսաճիր գիտակցութեամբ, դարձեալ, կոչեցինք զԱստուած **"Արեգակն Արդար"**: Բառերը շարունակեցին նոյնը, սակայն Անձնաւորութեան ճանաչումը փոխուեցաւ: "Անծանօթ" աստուածը դարձաւ **Երկնաւոր Հայրը** համայն մարդկութեան: Հայ հաւատացեալ ժողովուրդը անջատուած նիւթի կապանքներէն՝ անծանօթ զօրութիւնը դարձուց "Հայր Երկնաւորի" Միջնորդութեամբը Յիսուս Քրիստոսի:

Վեհիմաստ ու երանաշնորհ Ս. Ն. Ծնորհալին, իր անմար հաւատքի խորհրդազգաց թռիչքով կը փորձէ բարձրացնել իր հողաշէն ցեղակիցները: Ան այ՛ս հետեւողութեամբ կը զօդէ Արեգակն Արդարը՝ Արարիչ Աստուծոյ:

Ան իս Լոյս ծագեա:

Կը նշանակէ թող նոր կեանքի սկզբնաւորութիւն մը ծնունդ առնէ իմ մէջս: Երբ լոյս ծագի մեր մէջ, մեզ կը դարձնէ թէ ինքնա- գիտակից և տեսանելի կ՛ընէ մեզի մութ ու գաղտնի մնացած ներքին "ես"ին շարժառիթները: Միայն լոյսի ցոլացման տակ կարելի կ՛ըլլայ ճշմարտապէս տեսնել բարին և զանազանել զայն չարէն:

«Այս է դատապարտութիւնը, **կ՛ըսէ Յիսուս,** ***որ լոյսը աշխարհ եկաւ, ու մարդիկ խաւարը լոյսէն աւելի սիրեցին: Քանզի իրենց գործերը չար էին: ... Բայց ան որ ճշմարտութիւն կը գործէ, լոյսին հով կու գայ, որպէսզի իր գործերը յայտնի ըլլան թէ Աստուծով գործուեցան--Յով. Գ.19-20:***

Ահա, աննահանջ և բաջակորով Հայ հաւատացեալը որ փոխանակ ինքզինք հեռացնելու լոյսէն, կը խնդրէ առաւել լոյս, որպէսզի իր տեսողութիւնը աւելի պայծառանայ և յստականայ:

Բղխում ի Հօրէ:
Բղխեա ի հոգւոյս.
Բան ինձ ի հաճոյս:

Բղխում ի Հօրէ՝

Որեւէ բան որ կը բխի՝ ինքնիրմէ կու գայ, ինքնիրմէ կը ծագի կամ կը ծնի: Կարելի չէ կեցնել կամ խափանել բխում մը: Արեգնաջող լուսաբացը անպատճառ տեղի պիտի ունենայ: «Բղխում ի Հօրէ» աստուածաբանական

բացատրութիւն մըն է, Յիսուսի մասին, որ Նիկիական Հանգանակին "Ծնունդ և ոչ արարած" բառերու գրելաձեւով կը լուսաբանէ տիեզերքին մէջ, "Միածին"ին բղխումն և Ճառագայ- թումը Հօր Աստուծմէ երբ «ժամանակ»ը տակաւին *անժամանակ գոյացութիւն* էր յաւերժութեան ընդերքը:

Եկեղեցին՝ որ կանչուած է ըլլալ Յիսուսի տեսանելի մարմինը երկրի վրայ, առաջին դարէն սկսեալ կը ջանայ բառերով և դպրութեան ծիրով մը շրջանակել Անպարունակելին: 65 երկար տարիներու աշխա- տութենէ վերջ միայն, Կապադովկիացի երեք լուսաւորիչ Հայրապետներ՝ յանձին Մեծն Պասիլիոսի, իր եղբօր Գրիգոր Նիկայի և Գրիգոր Նացիանցիի անձնուէր և սրբակենցաղ աշխատանքներուն, ի վերջոյ կարողացան մեկնաբանել: Հուսկ յետոյ կերտեցին սրբազան և նուիրական յայտարարութիւնը 384 թուականին որ կ'ըսէ.

«Ես ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս որդին Աստուծոյ՝ ծնեալ ի Հաստուծոյ Հօրէ, միածին՝ այսինքն յէութենէ Հօր: Աստուած յաստուծոյ, Լոյս ի Լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, յաստուծոյ ճշմարտէ, ծնեալ և ոչ արարած: Նոյն ինքն ի բնութենէ Հօր».

Երբ Յիսուս կը զրուցէ, *«Ես եմ աշխարհի լոյսը»*, ըսել կ'ուզէ որ արեւին լոյսը և զօրութիւնը կը բխի Իրմէ: Որովհետեւ ուրիշ աղբիւր Ան եւս ըսած էր Իր աշակերտներուն.

«Ան որ Ինձ տեսաւ Հայրը տեսաւ», *«Ես և Հայրը մէկ ենք»*: Յիսուս՝ որպէս "Բղխումն 'ի Հօրէ" մասնիկ մը կամ լուսանշխար մը չէ՛ Աստուծմէ բխած զօրութեան և հեղինակութեան, այլ՝ Յիսուս աստուածային համայնաբուխ և յաւերժածին ներգործութիւնն է:
Ինչպէս որ անանցանելի լեռներէն ու գահավէժներէն կը հոսի Նեղոս գետը ու կը տարածուի ամէն կողմ, նոյնպէս Յիսուս, բխելով Աստուծմէ, կը պարուրէ աշխարհն ու համընդհանուր տիեզերքը: Իր Մարմնացեալ Ճշմարտութեամբ տեսանելի կը դարձնէ քարին ու չարը և կը յայտնաբերէ աստուածային Ճշմարտութիւնն ու Մերը համայն մարդկութեան:

Բղխեա 'ի հոգւոյս՛ս.

Ով Յիսուս, ինչպէս լոյսի հեղումովն ու ճառագայթումովը վանեցիր անհունին թանձր խաւարը, բխէ Քու Ինքնութեամբդ նաեւ իմ ներսիդիս և վանէ իմ հոգեկան և իմացական խաւարս, և դարձուր զիս կենսագործ: Լուսաւորէ՛ իմ ներաշխարհս որ անհուն է նման տիեզերքի: Պայծառացու՛ր իմ գիտակցութեանս խաւարը ու վանէ իմ նախապաշարեալ խորհուրդներս և սողոսկող ժանտ դառնութիւնը:

Դասական իմաստասիրութեան մէջ հոգեկանն ու իմացականն էր հիմը, իրերն ու երեւոյթները քնորոշող յատկանիշը: Իսկ արդ՝ նիւթապաշտական գաղափարաբանութի՛ւնն ու տեսանելի բնական գրգի՛ռը նախապատիւ կը համարուին:

Ինչպէս ելեկտրական հոսանքը [քխումը] պղինձէ թելերու մէջէն կը սահի ու կը հասնի լապտերին կամ մեքենային, լուսաւորելով լապտերը ու շարժման ենթարկելով մեքենան, նոյնպէս երբ աստուածային Հոգին կը քխի [կը հոսի] մարդու էութենէն ներս, այդ անձը կ՛ոգեւորուի, կը խանդավառուի ու ոգեկան յափշտակումի մէջ կը նոյնանայ Պենտե- կոստեան աշակերտներուն:

Քան Քեզ Չի հաճոյս.

"Քան" բառը բազմիմաստ է և յաճախ կը գործածուի իբրեւ անորոշ բառ բազմաթիւ առարկաներու, երեւոյթներու և պարումներու փոխարէն: Ինչպէս կ՛ըսենք. "Երբ գաղթեցինք հայրենիքէն, ամէն *բան* հոն թողուցինք": Սակայն "բան" իր խորհրդաբանական իմաստով կը նշանակէ միտք, խօսք և գաղափար: Յիսուս Իր Յարութիւնէն յետոյ, վերնատան մէջ, մեղր ու ձուկ կերաւ Իր աշակերտներուն ներկայութեան և ջանաց բացատրել անոնց Սրբազան Գիրքերը: Այդ իրիկուան ընթրիքէն յետոյ, Յիսուս դեռ չմեկնած, ուրիշ կիրարկում մը եւս ըրաւ անոնց.

"Այն ատեն անոնց միտքը բացաւ որպէսզի գիրքերը հասկնան"--Ղուկ. ԻԴ.45

Աստուծոյ Միածինը երբ դպչի մեր հոգիներուն, մեր միտքերը կը բացուին և մեր ոգեկան ներաշխարհը կը պայծառանայ և մեր հոգիին հորիզոնին վրայ կ՛այգալուչէ Արեգակն Արդարը:

Ի՞նչ բան հաճոյք կը պատճառէ Աստուծոյ: Անշուշտ կը խօսինք որպէս մարդ: Աստուած գոհունակութիւն կը զգայ ստեղծագործելով: Աստուած կարող է ստեղծել բազմաթիւ աշխարհներ և լեցնել տիեզերքի անհունութիւնը լուսաւորելով: Սակայն երբ կարգը կու գայ մարդ- արարածին, Աստուած կը կարօտի *անոր* կամեցողութեան՝ տալու համար անոր Իր նմանութիւնը: Աստուած՝ եթէ առանց մարդուն ազատ կամեցողութեան, Իր նմանութիւնը ու նկարագիրը *պարտադրէ* Իր արարածին վրայ, մարդ՝ աստուածանման ըլլալէ կը դադրի կորսնցնելով նաեւ իր իրաւացի կամքը:

Միակ կերպը որով Աստուած կրնայ մարդը Իր նմանութեան հասցնել, մարդ ի՛նք իր ազատ կամքով հաւանելու է աստուածային նմանութեան և ոչ բռնութեամբ:

Յովհաննէս աւետարանագիր կ՚ըսէ.

Որոնք որ զինք ընդունեցին, Անոնց իշխանութիւն տուաւ Աստուծոյ որդիներ ըլլալու՝--Յով.Ա.12:

անոնք միայն որոնք հաճեցան քերել իրենց կամքը և սպաս դնել Աստուծոյ կամքին:

Գանձդ ողորմութեան.
Գանձիդ ծածկելոյ.
Գրտող զիս արա:

Գանձդ Ողորմութեան.

Քսաներորդ դարու մտայնութիւնը որքա՞ն կը տարբերի Ա. Ն. Ճնորհալիի մտածելակերպէն: Արդի մարդու խորհողութիւնը՝ կարծես թէ կախարդուած է միայն մէկ բառով- *յաջողութիւն:* Այս բառին սեղմ իմաստն է հարստութիւն **դիզել**: Ոչ թէ ապրուստ մը, օրապահիկ մը ճարել, այլ հաւաքել և դիզել հարստութիւն որ կարենայ տիրել ուրիշներու վրայ:

Ես կը հաւատամ հարստութեան, ոսկիի կամ գոհարներու հմայքին: Բայց որքան կրնանք տանիլ մեր հետ, երբ հասնի պահը և զանգէ դուռը մեր յաւետենական ճամբորդութեան: Ծատեր կ՚ըսեն, "երբ մահը գայ բան չես կրնար տանիլ": Իսկ ես պիտի համարձակիմ ըսել. "Կը տանիս *քու գոհութիւդ* և *ապրումդ,*" այ՛ն նուիրումը և վարժութիւնը որ մշակած ես քու անձիդ վրայ, քու ներքին "ես"իդ, քու հոգիիդ կամ էութեանդ որ ամենէն արժէքաւոր

իսկութիւնդ է: Որքա՞ն զարգա- ցուցած ես ողորմածութիւն անձիդ մէջ, որքա՞ն անյիշաչարութիւն, ներողամտութիւն, գթութիւն ու սէր, նոյնիսկ հանդէպ հակառակոր- դներուդ: Այս բոլոր հարստութիւնը կրնանք տանիլ մեր հետ, երբ ժամանակի լրման հնչէ մահուան զանգը:

"Գանձ" բառը, մեր սովնչելի մատենագրութեան մէջ, փոխաբե- րաբար նաեւ, կը նշանակէ հարստութեան ակնաղբիւրը: Հարստութիւնը կրնայ կորսուիլ, իսկ եթէ անոր աղբիւրին տէրն ես, հարստութիւնը կը վերահաստատուի: Այս է տարբերութիւնը ողորմութեան գանձին և ընչաքաղց հարստութեան:

Եկեղեցիներու դրան մուտքին դրուած աղբատաց պնակը որուն մէջ փափաքողներ կը դնեն իրենց ողորմութեան ընծաները: Այդ հաւաքուած դրամը կամ եկամուտը արդիւնքն է հաւատացեալ հոգիներու գթութեան, սիրոյ և անձնուրացութեան: Իսկ ազգաց կամ դրամա- տէրերու հիմնած հարստութիւնը, յաճախ, գանձն է իրենց գործած գերեվարութեան, կողոպուտին և բռնագրաւումներուն:

Գանձիդ ծածկելդ.

Որեւէ արժէք ներկայացնող առարկայ կամ հարստութիւն միշտ ծածկուած կը պահուին: Ներկայիս արդիական գողեր—հնագէտներ— պեղելով եգիպտոսի անապատին մէջի դամբարանները ի լոյս աշխարհ կը բերեն երկու, երեք, կամ չորս հազար տարուան ծածկուած ու գաղտուկ մնացած գանձերն ու հարստութիւնները—հնութիւնները:

Գանձարժէք չեն միայն դրամն ու ոսկին: Այսօր դրամէ և ոսկիէ աւելի արժէքաւոր են գաղափարն ու մտքով յղացուած գիւտերը, ըլլան անոնք գիտական կամ բժշկական: Ներկայ կառավարութիւններ իրենց ամենէն արժէքաւոր ստեղծագործութիւնները կամ հաշիւները զինուո- րական ծածկոյթի տակ կը պահեն և կը կոչեն զանոնք *չլասսիֆիըդ դոչւմընտս0: Հանճարեղն Լէոնարտօ Տա Վինչին, իր մտայղացումները կը գրէր տառերու հակառակ կողմովը որ միայն հայելիի մէջէն կարելի էր կարդալ զանոնք: Հին Յունական և փարաւոնեան կրօնական հանդէսներու արարողութիւնները բոլորն ալ կորսուած են, որովհետեւ գաղտնի էին անոնք ու միայն բահանաներն ու երդուեալ նորընծայ անդամները գիտէին ու ներկայ կ'ըլլային անոր արարողութիւններուն:

Գրողդ գիտ որ.

Յաճախ կը խօսինք բնութեան թաքուն գաղտնիքներու մասին: Եթէ

բնութիւնը իր գաղտնիքները դժուար կը յայտնէ մարդոց, ի՞նչու համար Աստուած Իր գանձերը պիտի հրապարակէ որեւէ անձի մը: Աստուածային գիտելիքները և նուաճումները գաղտնի պահուած են թէ՛ անհաւատներէ և թէ *երախայական* հաւատացեալներէ: *"Ոչինչ բանը ջուր ներսն մի տար, և ձեր մարգարիտները խոզերուն առջեւ մի ձգէք"* --Մատ. է. 6 կ'ըսէ Վարդապետը: Ուրիշ առիթով Յիսուս կը խրախուսէ և կ'ոգեւորէ Իր աշակերտները վստահեցնելով իրենց.

"Ձեզի՛ որուած է գիտնալ երկնքի թագաւորութեան խորհուրդները, և անոնց որուած չէ'--Մատ. ԺԳ.11:

Պօղոս Առաքեալ պանծացնելով Յիսուսի լուսաջահը ողողեց համայն Միջին Արեւելքը աստուածային խորհուրդով և յայտնութեամբ: Սոյն ուղեւորութեան՝ Կորնթոսի եկեղեցիին գրեց բանի մը նամակներ, որոնց մէջ Պօղոս Առաքեալ սպէս կ'ըսէ.

«Մանաւանդ կատարեալ ներսն հետ իմաստութիւն կը խօսինք, բայց ոչ թէ այս աշխարհի իմաստութիւնը ... հապա Աստուծոյ ծածուկ իմաստութիւնը կը խօսինք խորհուրդով, զոր աշխարհէ առաջ սահմանեց Աստուած մեր փառքին համար» --Ա. Կորն. Բ. 6-7:

Պօղոս Առաքեալ այս համարով կը բաջալերէ հաւատացեալները որ ստանան հոգեւոր ներհայեցողութեան և ինքնամփոփման կեանքի փորձառութիւնը: Ս. Հոգւոյն օժանդակութեամբ մտնեն հոգւոյն ներքին նամասը և խորհրդազգաց վերացումով ներթափանցեն աստուածային խորհուրդին, որուն համար ստեղծուեցան որպէս **մարդ**:
Պօղոս Առաքեալ բաջալերելու համար հաւատացեալները, մարգարտեայ գանձ մը եւս կը յայտնաբերէ: Այս անգամ Կողոսացւոց եկեղեցիի հաւատացեալներուն, ըսելով.

"Ու կատարեալ իմացողութեան բոլոր ճոխութեանը հասնին, այսինքն Հօր Աստուծոյ և Քրիստոսի խորհուրդին գիտութեանը, որուն մէջ իմաստութեան ու գիտութեան բոլոր գանձերը պահուած են"-- Կող. Բ. 2-3:

Պօղոս Առաքեալ "գանձ" կը կոչէ գիտութիւնը և իմաստութիւնը ու անոնց պահուած ըլլալը կը գիտցնէ հաւատացեալներուն:

Հայ ազգին երկունքէն ծլած Ս. Ն. Շնորհալին երբ կը կարդայ աւետարանիչ Պօղոսի գրութիւնները և հարազատ նամակները, հաւատալով և գիտակցելով՝ կ'աղերսէ ու կ'աղօթէ իր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի ըսելով, **"Գրտող զիս արա"**: Ինձ ալ արժանի ըրէ գիտակցելու և ճանչնալու

գանձիդ յաւերժական հարստութիւնը և անոր արժէքը։

Հայերէն գրականութեան մէջ "գտնել" կը նշանակէ՝ որոնելով երեւան բերել, ճարել։ Այսինքն խորհրդածելով թափանցել գաղտնիք- ներու խիզախ խորացումը։ Նուիրուելով ու զոհուելով ձեռք ձգել քնտուածը։

Դուն ողորմութեան.
Դատաստան քաց.
Դասեցո վերնոցն։

Դուն ողորմութեան.
Դատաստան քաց.

Պահ մը երեւակայենք այս ալեհեր ծերունի հաւատացեալ Ս. Ն. Ընորհալին, տեղեկանալով աստուածային գանձին խոստումին ու անոր կարելիութեանը, կը մօտենայ իր հոգւոյն գաղտնաթափանց աչքերովը՝ դէպի "դուն ողորմութեան":

Ի՞նչու *ողորմութեան.*

Որովհետեւ այս երկրորդ ընորհը, միստիկ պրպտումներու որդորտն է, ուր արգաւանդ և թելադրական խորհուրդներ կը ստեղծագործուին։ Իմաստութեան խորհուրդը երկրորդ դասակարգի առանձնաշնորհ- հեալներու համար է, ընտրեալներու դասակարգին պարգեւ մըն է։ Քուէարկութեամբ չեն ընտրուիր այս առանձնաշնորհեալները, այլ՝ Աստուծոյ կողմէ կը *պարգեւատրուին.* Աստուած բուէարկութեան չի հաւատար, որովհետեւ բուէն կարելի է դրամով գնել։

Յովհաննէս՝ աշակերտ ու Յիսուսի առաքեալ, վկայ է Անոր Յարութեան, ու փրկարար զօրութեան։ Հոգեկան յափշտակութեան մը պահուն կը յայտնէ զարմանահրաշ խորհուրդ մը իր եկեղեցւոյ հօտին։ Ս. Յովհաննէս

հարազատօրէն կը վկայէ Յիսուսի խօսքերը.

> ***"Որոնք որ զինք ընդունեցին, Անոնց իշխանութիւն տուաւ Աստուծոյ որդիներ ըլլալու*** **[ամէն հաւատացեալ Աստուծոյ զաւակ է, իսկ *որդի* ըլլալը երկրորդական առանձնաշնորհ մըն է]** ***որոնք կը հաւատան իր անունին. որոնք ոչ արիւնէ և ոչ մարմնի կամքէ, ոչ ալ մարդու կամքէ, հապա Աստուծմէ ծնան"*** **--Յով. Ա.12-13:**

Այսինքն՝ Աստուծմէ նշանակուած: Վերոյիշեալ նիւթը բազմազան և բազմանկիւն ըլլալուն պատճառաւ կ'ուզեմ այսթանով բաւարարուիլ առանց խորանալու առ այժմ:

Մեր ալեհեր Ս. Ն. Ծնորհալին իր անկեղծ նուիրումին ու առ Աստուած հաւատարմութեանը համար, ընդունուած է ողորմութեան դունէն ներս, որովհետեւ կոչուած է **շնորհալի:**

Դարերու ընդմէջէն ետ ուղեւորինք ու դիտենք մեր Տէրը որ կ'ընտրէ Իր 12 աշակերտները: Հոն կը հանդիպինք Իսրայէլացիի մը որուն անձնանգ սիրտը զարմանք կը պատճառէ Գալիլեացի Վարդապետին:

Յիսուս բանալով Իր հրաշափառ շրթները, կ'ըսէ.

> ***Ահա ճշմարիտ Իսրայէլացի մը որուն ներսիդին նենգութիւն չկայ'*** **--Յով. Ա.47:**

Նաթանայէլ ծունկի գալով կ'աղաղակէ ու իր դաւանանքը կը յայտնէ Նազովրեցի Վարդապետ Յիսուսի.

"Վարդի, դուն ես Աստուծոյ Որդին, դուն ես Իսրայէլի թագաւորը'-- Յով. Ա. 49:

Նաթանայէլի դաւանութեան փոխարէն, Յիսուս գինք կը պարգեւատրէ և կը խոստանայ Իր աշակերտներուն.

"Ճշմարիտ ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, ասկէ ետեւ պիտի տեսնէք երկինքը բացուած'--Յով. Ա. 51:

Ս. Ն. Ծնորհալին՝ իր հետազօտութեան ընթացքին կը գիտակցի որ, նման Յիսուսի աշակերտներուն, Քրիստոնէական կեանքի ասպարէզին մէջ *կոչում* մը կայ հոգիով բիւրեղանալու և դառնալու անանձնական: Ջգելով հունաւոր խաղալիկները կը ձգտի դէպի բարձրը ու կը բախէ յաւերժ ողորմութեան դուռը: Ս. Ն. Ծնորհալի կը բախէ ջարունակ մինչեւ որ ինք ալ պարգեւատրուի տեսնել *"երկինքը բացուած"* ու գաղտնիքները բացատրուած: Հետեւաբար կ'աղերսէ.

Դասեցո վերնոցն.

Այսինքն՝ երկնայիններուն հետ դասէ զիս և դարձուր հողեղէնս հոգեղէնի: Մոյն բացատրութիւնները կրնան նորութիւն սեպուիլ կարգ մը հաւատացեալներու, սակայն Տէրն դարերու հնութիւններ են, խօսուած Յիսուսի բերնով: Հոգ չէ որ անտեսուած ու զանց առնուած են կարգ մը հոգեւորականներու և աշխարհական ատուածաբաններու կողմէ: Յիսուսի աշակերտները երեք տարիներ հետեւած էին Իրեն, թողլով իրենց գործի ասպարէզը ի խնդիր հոգեկրօնական ազատութեան և երկնային կոչման: Երեք տարիներ հաւատարմօրէն և մտերմօրէն հետեւելէ ետք իրենց Նազովրեցի լուսահանդերձ Վարդապետին, աշակերտները կը հարցնեն լոյսեր հագած Գալիլեացիին թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց վարձատրութիւնը հանդերձեալ աշխարհին մէջ.

"Ահա մենք ամէն բան թողուցինք և Քեզ հետեւեցանք. ուստի մեզի ի՞նչ պիտի ըլլայ":

Յիսուս ոչ միայն կը պատասխանէ, այլ կը նկարէ և կ'առարկայացնէ Իր խոստումները ըսելով իրենց.

"Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի թէ դուք որ Իմ հետեւէս եկաք, միւսանգամ գալուստին [վերստին ծննդեան կամ յարութեան] երբ Որդին մարդոյ Իր փառաց աթոռը նստի, դուք ալ տասներկու աթոռներու վրայ պիտի նստիք՝ Իսրայէլի տասներկու ցեղերը դատելու" **--Մատ.ԺԹ. 27-28**:

Վերոյիշեալ տողերուն մէջ Յիսուս՝ Իր ապրումէն հորիզոն մը կը բանայ և ժամանակաւորը կը կամրջէ յաւիտենականին: Աստուծոյ Թագաւորութեան ճառագայթող յաւերժաբոյր ճշմարտութիւնները կ'աւետէ համայն մարդկութեան: Եթէ շարունակէք կարդալ մնացեալ 29-30 համարներն ալ, հոն պիտի տեսնէք մարդկային վերահասութեան գաղափարը—Աստուծոյ Թագաւորութիւնը—երկու եզրեր՝ աստուածային և մարդկային, միակ տարբերութեամբ որ ան պիտի ըլլայ աստուածայի՛ն տիրապետութեամբ ու ոչ թէ չարին:

"Ու տուներ պիտի չունեն ու պիտի բնակին, և այգիներ պիտի տնկեն ու անոնց պտուղը պիտի ուտեն: ... Վասնզի իմ ժողովուրդիս օրերը ծառի օրերու չափ պիտի ըլլան, և Իմ ընտրեալներս իրենց ձեռքերուն գործերը պիտի հինցնեն: Ամնիք պարապ տեղ պիտի չ'աշխատին, ու դժբախտութեանդ համար տղաներ պիտի չծնանին, Տանզի անոնք Տէրոջը օրհնեալներուն սերուն նման են, ու անոնց հետ անոնց զաւակներն ալ" **--Եսայ.**

Կե. 21-23

Աստուծոյ Թագաւորութիւնը ծաւալուն նիւթ մըն է ինծինին և զատ գրութեան մը կը կարօտի: Բաւականանանք միայն այսքանով:

> ***"Դուք անոնք էք", կ'ըսէ Յիսուս, "որ միշտ ինծի հետ կը կենայիք իմ փորձութիւններուս մէջ. Ես ալ ձեզի Թագաւորութիւն մը ուխտ կ'ընեմ, ինչպէս իմ Հայրս ինծի Թագաւորութիւն մը ուխտ ըրաւ"--Ղուկ. ԻԲ.28-29:***

Ասիկա ոչ թէ պարզ բաղաքացիական իրաւունք մըն է, այլ վարչակարգի և կառավարիչներ ըլլալու Յիսուսի Թագաւորութեանը մէջ: Տեսնենք Պօղոս Առաքեալ ի՞նչ կ'ըսէ այս նիւթին շուրջ եւս, որ ունեցած էր երկնային տեսիլքներ. ու հոգեպէս յափշտակուած մինչեւ երրորդ երկինք.

> *"Չէ՞ք գիտեր թէ սուրբերը պիտի դատեն աշխարհը .. : Չէ՞ք գիտեր որ մենք հրեշտակները պիտի դատենք: ուր կը մնան հապա աշխարհային բաները"-- Ա Կոր. Զ. 23:*

Կուզե՞ս դուն ալ դատուիլ երկնայիններուն կարգին:

Երրեակ միութիւն.
Եղելոց խնամող.
Եւ ինձ ողորմեա:

Երրեակ Միութիւն.

Ներկայ դարուն՝ նոյնիսկ երկու կողակիցներ դժուար կ՛ապրին համաձայն և ներդաշնակօրէն իրարու հետ: Երկու անձերու ընկերակցութիւն մը շատ շատ քանի կամ երեսուն տարի կը տեւէ միայն: Նոյնիսկ ազգերու դաշնակցութիւն մը երկար չի տեւեր: Իսկ աստուածային Երրեակ Միութիւնը ի սկզբանէ մինչեւ հիմա կը շարունակուի ներդաշնակօրէն և մեղեդիի մը ճնճուղ երաժշտութեամբ: Յարգա՜նք ու երկրպագութիւն Երրեակ ու աստուածային Սուրբ Միութեան: Երանի՛ թէ տեսնէին մեր Հայ ազգին վարիչներն ու պետերը այս հրաշալի ու պակեսալ Սուրբ Երրորդութեան համագործակցութիւնը:

Եղելոց Խնամող.
Եւ ինձ Ողորմեա:

Ս. Ն. Շնորալի՝ Աստուծոյ կը վերագրէ ինչ որ գոյ է, ինչ որ տեսանելի և նոյնիսկ անտեսանելի, ոչ միայն այս երկրագունտը և անոր շնչաւորները, այլ՝ համայն տիեզերքը: Ինչ որ կայ և ինչ որ լինելիութիւն է: Աստուած խնամակալն է այս քոլորին, այսինքն անվթար և հաստատուն պահող Նեցուկը: Անգամ մը մեծահարուստ ադամանդի վաճառականի մը հետ կը խօսէի, ու մեր խօսակցութիւնը դարձաւ Աստուծոյ մասին: Ըստ այս առեւտրականին, Աստուած այնքան մեծ է և զբաղ տիեզերքով, որ ժամանակ չունի զբաղելու մարդ անհատով: Իրեն պատասխանեցի թէ Աստուծոյ մեծութիւնը հո՛ն կը

կայանայ որ Իր բոլոր, վիթխարի կարծուած, գործունէութեան մէջ իսկ կրնայ հասնիլ նաեւ մարդ էակի կարիքին։

Աստուծոյ վեհութիւնը հոն է որ Իր մեծագործութիւններուն մէջ իսկ չի մոռնար փոքրիկները։ Իսկ եթէ երբեմ մոռնայ պզտիկ կարծուած քաները, Ինք՝ Աստուած ըլլալէ կը դադրի։ Նոյնիսկ ներկայ գիտունները որ կը կատուցանեն հսկայ նաւեր ու երկնաքերձ շէնքեր, իրենց մտածմունքներու առարկայ ըրած են հիւղէն *ատոմ*ը։ 12րդ դարու կրօնաշունչ Ծնորհալին, Անհունին փարած, իր վառ հաւատքով կ'ըսէ. «Ով Աստուած Դուն որ անսահման աստղածովերու վիթխարի տիեզերքին մէջ կը գործես, "Ողորմէ ինձի, զիս ալ Քու ողորմութեանդ ու խնամքիդ արժանի սեպէ"։

Ջարթիր, ուէր, յօգնել.
Ջարթո ըզթմրեալս.
Ջուարթնոց նրմանիլ։

Ջարթիր. Տէր.

Հայ գրականութեան մէջ, արթննալ միայն բունէ դէպի գիտակցութեան դառնալ չի նշնանակէր, այլ ունի նաեւ փոխաբերական իմաստ, որ կը նշանակէ աչալուրջ ըլլալ կամ ուշադրութիւն դարձնել։ Աղօթող հոգիին սոյն ոճը, "զարթիր, Տէր" *հրաժայեալ.* եղանակ մը չէ ուղղուած Աստուծոյ, այլ անկեղծ ու գիտակից խնդրուածք մը, և աղերս մըն է մարդ-արարածին կողմէ գրաւելու Հօր Աստուծոյ ուշադրութիւնը։ Ոչ թէ որովհետեւ Աստուած զինք լքած է, այլ *ինք* որպէս հողեղէն արարած մը կը ջանայ զԱստուած իրեն նմանցնել։

> ***"Վասնզի ձեր Հայրը ձեզի պէտք եղածը գիտէ՝ դեռ դուք Իրմէ չխնդրած"--Մատթ. Զ.8։***

Ուխտեալ հաւատացեալի մը այս դիրքը ոչ թէ իր թերահաւատութեան ապացոյցն է, այլ Աստուծոյ հետ իր մտերմութեան մէկ նշանը։ Հոգեկան զմայլումի և մտքի յափշտակութեան և սքանչացումի արտայայտութիւն մը։

Ջարթո զթմրեալս։

Ամէն օր՝ ինչպէս որ կ'արթննանք մարմնապէս, նոյնպէս ամէն օր մեր հոգեկան թմրածութենէն արթննալու ենք՝ շարունակաբար։ Ինչպէս տիեզերքի ձգողական ուժը մեզ դէպի վար կը բաշէ միշտ, ու վեր բարձրանալու համար

ճիգ կը պահանջէ, նոյնպէս այս աշխարհի բաշողական զօրութիւնները կը հակին հեռացնել մեզ երկնային տեսիլքներէ ու հոգեկան ջենջող ապրումներէ:

Յաղթական ապրելու և արթուն մնալու միակ միջոցը *աղօթքն է*: Հաւատացեալ մը յարաբերութեան և հաղորդակցութեան մէջ ըլլալու է ճառ ագայթող յաւերժաբոյր Գոյութեան հետ, որուն մէջ դադար չկայ:

***"Արթուն կեցէ՛ք և աղօթե՛ք ըսէ՛, որպէսզի փորձութեան մէջ չմտնէ՛ք. հոգին յօժար է բայց մարմինը ակար"*, կ՛ըսէ Յիսուս, Մատթ. ԻՋ.41:**

Ուրիշ առիթ կը կրկնէ Ան. ***"Զգոյշ կեցէ՛ք, արթուն մնացէ՛ք և աղօթե՛ք ըսէ՛, վասնզի չէ՛ գիտեր ատենը երբ է"*--Մարկ. ԺԳ. 33:**

Ի՞նչու արթուն ըլլալ:

Միայն արթուն մնալով է որ չենք մեղանչեր: Երկրորդ՝ այս աշխարհի վրայ, Յիսուս Իր աշխատանքը մեզի՝ Ի՛ր վկաներուն վստահած է: Մենք ենք Իր լուսեղէն ձեռքերը՝ բարիք գործելու, Իր ոտքերը՝ բարի աւետիս տանելու և մեր ողորմած ու վեհանձն անձնաւորութիւնը որ զինաթափ պիտի ընէ թշնամին: Մեր կոչումը ազատ և խաղաղ ապրիլ չէ՛, այլ **կենդանի վկայութիւն** մը դառնալ Յիսուսի և Իր թագաւորութեանը: Այ՛ս է մեր աշակերտութիւնը և ապա առաքելութիւնը:

Զուարթնոց նամանիք.

Յիսուսի հետեւող մը որքան ալ ցաւ ու նեղութիւն կրէ իր մարմ- նին վրայ, ունի խաղաղութիւն մը որ աշխարհ երբեք չի կրնար բունագրաւել: Որովհետեւ ունի կեանքի *նպատակը* և ճանչցած է անոր իմաստը: Գիտէ՛ ու՞րկէ կու գայ և ուր կ՛երթայ: Թէեւ կ՛ապրի ներկային մէջ, սակայն աչքերը յառած է յաւերժին ու կը **տեսնէ** ապագան: Երկինք քաց է իրեն համար: Ան ընդունած է որ "այս աշխարհի մէջ նեղութիւններ պիտի ունենայ", սակայն՝ նաեւ կը հաւատայ ու համոզուած է իր Տիրոջ որ ըսաւ. *"Ես աշխարհի յաղթեցի եղէ՛ք համարձակ"*:

Ուստի՝ ներելի չէ հաւատացեալի մը ըլլալ կախերես, տրտում և կամ նմանիլ ագաւորի: Հաւատացեալ մը պարտ է ըլլալ զուարթ, ուրախ, զուարճախօս և իր ջուրջինները խանդավառող: Անհաւատ մը հիացումո՛վ դիտելու է Յիսուսի աշակերտ մը:

Զուարթնոց բառը հին կրօնական իմաստով, կը նշանակէ նաեւ հրեշտակ: Շատ հաւանական է որ Ս. Ն. Շնորհալին ներշնչուած ըլլայ Յիսուսի հետեւեալ խօսքերէն.

"Ձեզի կ'ըսեմ, ուրախութիւն ի կ'ըլլայ Աստուծոյ հրեշտակներուն առջեւ մէկ մեղաւորի համար որ կ'ապաշխարէ"--Ղուկ. ԺԵ. 10:
Եթէ հրեշտակնե՛ր ուրախութիւն կ'ընեն մարդոց դարձով, ի՞նչու Քրիստոնեաներ կախ երես պտըտին: Յիսուս աշխարհ եկաւ որ մենք *կեա՛նք* ունենանք և "ալ աւելի կեանք":

Ուստի՝ մերն է յաղթութիւնը, մերն է կեանքը ու մերն է յաւիտենական ուրախութիւնը, Ալէլուիա:

Էդ Հայր անըսկիզբն.
Էակից Որդի.
Է միշտ սուրբ Հոգի:

Էդ Հայր անըսկիզբն.

Գիտնականներ մեծ դժուարութեամբ և արկածախնդրութենէ վերջ գտան Նեղոս գետին սկիզբը, որուն պրպտումները տեւած են հազարաւոր տարիներ: Ու եթէ դիտենք Նեղոսին սկիզբը յարաբերական տեսանկիւնէն, անոր *սկիզբը* տակաւին չէ գտնուած: Ի՞նչու, որով- հետեւ Վիքթորիա կամ Ալպերթ լիճերը սկիզբ մը չեն: Այդ լիճերը իրենց ջուրերը կը ստանան անձրեւներէն: Ո՞ր անձրեւներէն, ու այդ անձրեւները մթնոլորտին ո՞ր տեղէն կու գան, չենք գիտեր: Ատլան- տեանի՞ ամպերէն թէ Հնդկաց Ովկիանոսի կամ Խաղաղականի՞ ջուրերէն:

Միթէ մարդ գիտէ՞ իր ազգային ծագման սկիզբը: Ո՛չ մենք կը հաւատանք ինչ որ պատմաբաններ գրած են մեզի համար, ու նաեւ կը պարծենանք այս կամ այն ազգին զաւակը կոչուելով: Կը տեսնէ՞ք որքան ծիծաղելի է մարդ արարած:

Մենք զԱստուած *անսկիզբ* կը կոչենք: Ըսել կ'ուզենք որ Ինքն է **Նախապատճառը** բոլոր գոյութեան, թէ՛ տեսանելի, ջօջափելի, և թէ իմացական ու հոգեկան զգայնականութեան: Ի՞նչու, որովհետեւ գոյացութիւն մը կա՛յ, իրականութի՛ւն մը կա՛յ ու այ՛դ Գոյացութիւնը չգոյութիւն չէ՛: Այս գոյացութիւնը պատճառի մը և շարժումի մը արդիւնքն ու հետեւանքն է: Մենք այդ նախապատճառը *Աստուած* կը կոչենք: Ինչ բառ ալ գործածուի կամ անուանուի այդ Նախապատճառը, պարտաւոր ենք կոչել **Անսկիզբ:**

Գիտութեան որեւէ մարզի մէջ՝ հիմնադիր անձը **հայր** կը կոչենք: Օրինակի համար Մովսէս Խորենացին Հայ պատմագրութեան հայրը կոչուած է ու արժանացած *պատմահայր* մականունին: Ուրիշ գեղեցիկ նշանակութիւն մը որ կը գտնուի "հայր" բառին մէջ, կ'ըսենք "հօրը բաջեր է": Այսինքն իր յատկութիւնները հօրմէն ժառանգած է, ըլլան անոնք բնաւորութիւն, վարք

կամ արտաքին նմանութիւն:

"Հայր" բառը կը նշանակէ նաեւ ստեղծագործող: Անձ մը որքան առողջ ըլլայ, երիտասարդ կամ տարիքոտ, չի կրնար հայր կոչուիլ եթէ զաւակի մը ծնունդ չէ տուած: Ծնունդ տալը *հոգեւոր* գործ է:

Էակից Որդի.

Կը նշանակէ միասին գոյութիւն ունեցող և միեւնոյն բնութեան տէր: Այսինքն՝ էակից, բնութենակից և համագոյակից:

"Էակից Որդի" յորջորջումը ունի նաեւ խորհրդազեղ իմաստ: Յիսուս Քրիստոս ոչ միայն էակից է Հօր Աստուծոյ, այլ նաեւ էակից է մարդ-արարածին:

"Եւ Բանը [Որդին] *մարմին եղաւ"*--Յով. Ա. 13:

Երբ ջատցաւ մարդոց չարութիւնը երկրի վրայ, Աստուած ըսաւ. "Իմ հոգիս միշտ մարդու վրայ պիտի չմնայ, վասնզի *անիկա մարմին է"* --Ծննդ. Զ.3: Յիսուս *"անմուաղ մարդկութեամբ և անթերի աստուածութեամբ"* էակից Որդին է Հօր Աստուծոյ:

Յիսուս Իր Անձին և ապրումին միջոցաւ ցոյց տուաւ Աստուծոյ սիրոյ Դիմագիծը և կամրջեց ժամանակաւորը Յաւիտենականին հետ: Իր այս արարքով՝ Յիսուս դարձաւ անճառելի և անփոխարինելի **Միջնորդ** Աստուծոյ ու մարդկութեան միջեւ:

Է միշտ Սուրբ Հոգի.

"Միշտ" բառը անսկիզբ և անվերջ—յաւիտենապէս կը նշանակէ: Գրաւականն է բոլոր սուրբերուն, որոնք թէեւ կը ննջեն, սակայն կը ննջեն **յոյսով** մը ի Տէրն, որ է մշտնջենական Նոյնը, Բացարձակն ու յաւերժօրէն Անփոփոխելին:

Կրօնագիտութեան մէջ "հոգի" բառը պէտք է ունենայ իր մակդիրը: Սուրբ կամ չար: Որովհետեւ աշխարհի մէջ *չափազանց* հոգիներ կան որոնք կը ջանան մարդ էակը իրենց ենթարկել: Քսաներորդ դարու ոճրադատ ատեանի մէջ այս պարագաներուն շատ կը հանդիպինք: Հոգեբան և ապակրօն փաստաբաններ՝ ոճրագործը կը դասեն անպատասխանատու անձի մը կարգը և ոչ որպէս *չխաժոյ* մը, այլ ենթակա՛յ իր տկարամիտ խորհուրդներուն ու բնազդին թելադրանք- ներուն: Այս կերպով կը ջանան մահուանէ ազատել շատ մը յանցապարտ և անխիղճ ոճրագործներ: Սակայն "Երրորդութիւն" կազմող Հոգին, Քրիստոնեայ պատմագրականութեան մէջ, միշտ ստացած է իր "Սուրբ" մակդիրը որպէս որոշիչ յատկանիշ:

"Սուրբ" բառը ինքնին և անկախօրէն կը նշանակէ անբիծ, անարատ, մաքուր և նուիրական: Երբ այս երկու բառերը "Սուրբ" և "Հոգի" իրարու կը միանան,

անուն մը ըլլալէ կը դադրին և կը դառնան ջարժում մը, զօրութիւն մը և ստեղծագործող Բարութիւն։

Քանի դարեր առաջ՝ այս Արքազնահուր Հոգին ծնունդ տուաւ Յիսուս Քրիստոսի Եկեղեցիին, իջնելով համեստ վերնատան մը վրայ, ուր հաւաքուած կ'աղօթէին Յիսուսի հաւատարիմ աշակերտներն ու հետեւորդները։ Վախկոտ ու երկչոտ ճանչցուած աշակերտները երբ լեցուեցան աստուածային Սուրբ Հոգիով՝ այլակերպեցան ու դարձան Առաքեալներ։ Հոգին արբացուց աշակերտները ու արբեց և մաքրեց աղօթողներուն վախն ու տկարութիւնները։ Աշակերտները այնուհետեւ միայն մարմին չէին, այլ ուժ և ջարժում։ Սուրբ Հոգին դարձուցած էր զիրենք՝ Անվեհեր Առաքեալներու։

Այս ափ մը ձուկի որսորդները և իրենց յաջորդները կարողացան կարճ ժամանակի ջրջանին տապալել ու գրաւել Հռոմէական Կայսրութիւնը։ Սոյն Կայսրութեան փլատակներուն վրայ կառուցին Յիսուս Քրիստոսի պանծալի Եկեղեցիին, նոր հաւատքը, նոր իմաստութիւնը, նոր յոյսը Յարութեան և նոր պատուիրանը **ՍԻՐՈՅ**։ Ոչ թէ աչքի տեղ աչք, այլ սիրել նոյնիսկ թշնամիները։

Ընկալ զիս գրիչ.

Ընկալ ողորմած.
Ընկալ մարդասէր:

Ընկալ զիս Գրքած.

Գիտութեան սիրահար ուսանողներ՝ ի՞նչ մեծ հրճուանքով կ՛աւետեն իրենց ծնողաց որ ընդունուած են համալսարանի այսինչ կամ այնինչ դասընթացքներուն, որպէսզի շարունակեն իրենց ուսումը: Երկար ժամանակ անգործ պաշտօնեայ մը, ի՞նչ մեծ ուրախութիւն կը զգայ երբ ընդունուի ընկերութենէ մը ներս: Գործի ապագիէզ կանչուիլ և պաշտօնի կարգուիլ, կեա՛նք ստանալ կը նշանակէ մանաւանդ անգործ և կարօտեալ անձերու:

Ս. Ն. Շնորհալի կ՛աղօթէ ըսելով. *"Ընդունէ զիս ով Գթած".* Իր միտքը, նման ծովու ալիքներուն, ակնկալուոյց կը սպասէ իր ընդունելիութեան: Աստուածմէ ընդունուիլը նշանակ է Անոր *գոյութենէն* ըլլալ:

Աստուած՝ գերեվարող և շահագործող հողատէր մը չէ, այլ Ինք Պարգեւաբա՛շխն է համայն տիեզերքի կարիքներուն: Աստուածութեան մէջ դադար չկայ, այլ Ան անդուլ Արարիչ է: Հօր Աստուծոյ յարատեւ աշխատութեան մասին, Յիսուս հպանցիկ ակնարկութիւն մը ըրած է ըսելով. *"Իմ Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, ուրեմն ես ալ կը գործեմ".*
Յունարէնագէտ Տոքթ. ճէյմզ Մոֆֆաթ սապէս թարգմանած է տոյն համարը.
"As my Father has continued working to this hour, so I work too".
Վերոյիշեալը հայերէնով, "Ինչպէս Հայրս ցարդ կը *շարունակէ* գործել [մինչեւ այս ժամուն] նոյնպէս ես ալ կը գործեմ":
Ուստի՝ Աստուծոյ կողմէ պաշտօնի կոչուիլ, կը նշանակէ.

1.--*Հիւրնկալուիլ.* Որեան հպարտ կը զգանք երբ մեծահարուստ մը մեզ իր տունը հրաւիրէ խնճոյքի կամ հարսանիքի: Այս կը նշանակէ մտերմութիւն:

2.--*Ընտանեկանութիւն.* Ենթադրենք որը երախայ մը իմանայ թէ ինք պիտի որդեգրուի—ընդունուի—ընտանիքի մը կողմէ և այլեւս պիտի դադրի որբ ըլլալէ: Ինք ալ առանձնաջնորհը պիտի ունենայ հայր կամ մայր կոչել մէկը : Կերպով մը իր ապագան ապահովուած պիտի զգայ:
3.--*Միացեալ հաղորդութիւն.* Ծովերը իրենց մէջ կ՛ընդունին գետերը որ կը նշանակէ միութիւն, հաղորդութիւն և միացութիւն:

4.--Գրաբարի մէջ "ընկալ" բառը խորհրդաստ է: Այսինքն մտքով և համոզումով իւրացնել հարց մը և ըմբռնել խնդիրը: Զգայնութեամբ իմանալ և գիտակցիլ դէպքի մը էութեան և իսկութեան:
Այս պատճառաւ՝ Ս. Ն. Շնորհալիին աղօթքը ուղղուած է աստուածային

Գթութեան, Կարեկցութեան և Սիրոյ զգայնութեան:

Ընկալ ողորմած.

Ողորմածութիւնը ծնունդ կ'առնէ տեսնելով դատապարտեալի մը կսկիծը, ցաւն ու տառապանքը: Մեկը չի կրնար ողորմութիւն յայտնաբերել երբ բոլոր իր ջուրջի բարեկամները ցնծութեան, պարի և ուրախութեան մէջ են: Ողորմած ըլլալ նշանակ է թէ այդ անձը թշուառ և զրկեալ կեանք մը ապրա՛ծ է: Աստուած ե՞րբ զրկուած և թշուառ եղած է որ կարենայ գթասիրտ և ողորմած ըլլալ:

"Ընկալ Ողորմած" բառերը կը թափանցեն աստուածային անխորհրդաչափելի հոգեկան զգացողութիւնը՝ ստուգիւ և իրաւամբ: "Վասնզի Աստուած այնքան սիրեց աշխարհը" [Բեզ և զիս]:

Յիսուս՝ Իր **Մարդեղութե՛ամբ** և Իր մարդասիրութեամբ, առ արկայականօրէն յայտնաբերեց Հօրը ողորմած Դիմագիծը:

Ընկալ Մարդասէր.

Կը յիշեմ Ծերունի մը, որուն տարիներ առաջ ներկայացուցի բարեկամ մը: Որպէս ծանօթութիւն՝ երբ կը բացատրէի բարեկամիս առաքինութիւնները, Ծերունին բնաւ արտայայտութիւն մը չունեցաւ, մինչեւ որ ըսի իրեն թէ որքան *մարդասէր* է այս բարեկամս: Յանկարծ Ծերունիին աչքերը փայլեցան ու դէմքը ժպիտ ստացաւ և սապէս ըսաւ. "Աշխարհի մէջ շատ հաւատացեալներ կան ու բազմաթիւ աստուածաբաններ, սակայն շատ սակաւաթիւ են անոնք որ ճշմարտապէս *մարդասէր* են": Երբեմ պիտի չմոռնամ այս Ծերունիին իմաստուն խրատականը:

Աշխարհի մէջ կան բազմաթիւ անձեր որոնք կենդանասէր են, այսինքն կատու կամ շուն կը սիրեն: Իրենց վիճակէն դուրս կ'ելլեն օգնելու անասունի մը: Իրենց ժառանգութիւնը անասուններու կը յատկացնեն: Այս ըսել չէ որ կենդանիները խնամելու չենք: Այս կենդանասէր անձերը եթէ տեսնեն ինկած մարդ մը, իրենց մատով չեն օգներ, իսկ եթէ ինկած շուն մը տեսնեն կը գրկեն զայն:

Մարդասիրութիւնը՝ աստուածասիրութիւն է: Որովհետեւ աստուածութիւնը առաւելապէս մարդ էակին մէջ կը գտնուի, և մարդս՝ կը ներկայացէ զԱստուած և Անոր առաքինութեան Դիմագիծը:

Եթէ մենք չենք կրցած տեսնել աստուածային դրոշմը պոռնիկի մը կամ թշուառականի մը մէջ, կոյրի մը ու մաբսաւորի մը մէջ, կամ դատապարտեալ աւազակի մը մէջ, վախնամ որ մենք ո՛չ ճանչցած ենք զԱստուած և ոչ ալ

սիրած Ջինիը, այլ սիրած ենք միայն *մեզ զմեզ* աստուածութեանը մէջ։

Քազատր փառաց.
Քողութեանց արուող,
Քող ինձ ըզյաճցաճս։

Քազատր փառաց.

Աշխարհի վրայ շատ թագաւորներ եկած ու գացած են։ Քանի՜ բանի

իշխանները տիրած են միահեծան, ու բազմաթիւ աշխարհակալները կողոպտած ու գերեվարած են ազգերն ու ժողովուրդները: Մարդկային ընկերայնութիւնն ու աշխարհը կառավարող տիրապետներուն առաջին գործունէութիւնը եղած է ստրկացնել իրենցմէ տկարը ու հարկահա- ւաճել հէմ ժողովուրդին ունեցածն ու չունեցածը:

Թագաւորներ միշտ յարգուած են, ըլլան անոնք անարդար կամ վաշխառու: Մակայն յարգուած են *վախի* և *սարսափի* ազդեցութեան տակ:

Երբ հաւատացեալները կ'ըսեն "Փառք Աստուծոյ", այս արտայայտութիւնը վախի կամ սոսկումի արդիւնք մը չէ, այլ պողթկում մըն է հոգեկան շնորհակալութեան առ Աստուած: Անզուսպ բացագանչութիւն մը, որ կ'ելլէ Յիսուսի հաւատարիմներու հոգեկան զգացումներէն: Ներումի, հաշտութեան և Աստուծոյ հետ միացումի գիտակցութիւնը կ'առաջնորդէ հաւատացեալը ըսելու. "Թագաւոր Փառաց":

Թողութեանց Տուող.

Աստուծոյ վեհանձնութիւնը այնքա՜ն մեծ է և համայնապատում, որ ուր Աստուած կայ, հոն թողութիւն կայ: Աստուած երբ նայի մարդու մը, կը նայի անոր մեր Տիրոջ Յիսուսի հայեացքովը, հետեւաբար Ան կը տեսնէ ոչ միայն արարած մը, այլ մարդ *էակ* մը, *անձնաւորութիւն* մը որ կը կրէ Ի՛ր պատկերն ու դրոշմը: Որովհետեւ Ինք "Թագաւոր է փառաց" թողութիւն կը կամենայ, կը ներէ ձրիաբար և կը մոռնայ մարդուն յանցանքները: Դիտենք մարդկութիւնը Յիսուսի դիտանկիւնէն Մեծ Դատաստանի Ատեանին:

"Ու երբ մկատ հաշիւ առնել, տաւը հազար տաղանդի պարտական մը բերուեցաւ իրեն [Յիսուսի]: *Բայց անիկա վճարելու կարողութիւն չունենալով, իր տէրը հրամայեց որ անիկա և անոր կինը և որդիները և անոր բոլոր ունեցածը ծախուին, ու պարտքը վճարուի: Իսկ ծառան անոր առջեւ իյնալով երկրպագութիւն կ'ընէր ու կ'ըսէր. Տէր, համբերէ ինծի և ամէնը հեզի կը վճարեմ: Եւ այն ծառային Տէրը վրան խղճալով արձակեց զանիկա, ու պարտքը ջնորհեց անոր"* -- Մատթ. ԺԸ. 23-27:

Տարբեր կրօնքները, նոյնիսկ Մովսիսական օրէնքը, մեղքերու *ներում* չունին, այլ մեղքերու թողութեան փոխարէն *հաւատքին* կը ջամբեն: Չոհ մը կամ մատաղ մը կը պահանջեն որ մեղաւորը անպարտ արձակեն: Յիսուսի դատարանին, կամ **Ընորհաց Ատեանին** պահան- ջը ո՛չ թէ մատաղ մըն է արիւնի, այլ *հոգեկան* զոհում մըն է հոգիի, մտքի և համոզումի: Դատաստանական օրէնքին առջեւ՝ խիղճ չկայ, իսկ Յիսուսի դատաւորութեան

ժողովին՝ բոլոր հաշիւները խղճմտօրէն և սիրոյ զգացումով կը գործադրուին: Յիսուս ոչ միայն կը խղճայ, այլ *կ՛արձակէ՛* պարտապանը և պարտքը կը ջնորհէ անոր:
Այսպիսի անճառ Քաղցրութիւն և համան Մէր Դատաւորի մը առջեւ ծունկի եկած ու իր յանձնաբերուն ականատես, հաւատացեալը կ՛աղօթէ Յիսուսի ըսելով. **"Թող ինձ ըզյանցանս"**:

Ժողովող Բարեաց.
Ժողովեա եւ զիս.
Ժողովս անդրանկաց:

Ժողովող Բարեաց.

Ի՞նչ գեղեցիկ կը հնչէ "բարի" բառը մարդկային յարաբերութեան մէջ: Կ՛ողջունենք բարեկամ մը ըսելով, "բարի լոյս": Երբ մէկը պիտի ճամբորդէ, կը մաղթենք, "բարի ճանապարհ": Երբ մէկը նեղութենէ անցնի, կ՛ըսենք "բարի ազատում": "Բարի" բառը լաւ, գովելի և նպաստաւոր կը նշանակէ, սակայն երբեմ մոռնալու չէ որ "բարի" բառը ուղղակի Աստուծոյ սրտէն կը բխի,

որովհետեւ Յիսուս ըսաւ. "Աստուածմէ զատ ուրիշ Բարի չկայ", բայց ոչ թէ *չի կրնար* ըլլալ:
Բոլոր հաւատացեալները որոնք կը ջանան ըլլալ կատարեալ—նմանիլ Աստուծոյ—պիտի ունենան նաեւ Աստուծոյ յատկանիշը ու կրնան կազմել **"ժողովը Բարեաց"**:

ժողովեա և զիս.

Մարմինի վրայ երբ վէրք մը պատահի, մարմնի բջիջները կը փութան վերանորոգելու և վերատեղծելու մարդկային մարմինը: Նոյնպէս՝ մարդկային հոգին, պահանջը և կարօտը ունի վերըստեղ- ծուելու, վերանորոգուելու և վերակազմուելու:

Ի՞նչ է ան որ պիտի խանդավառէ մարդկային հոգին ու զայն ներշնչէ ցնծերգութեան և բերկրանքի: Ի՞նչ է այդ վառելանիւթը կամ աւիւնը որ մարդկային ոգին պիտի բոցավառէ: Այդ տինամիզմը՝ յոյ՛սն է փրկութեան և հետանկարը **մարմնի Յարութեան:** Քրիստոնեայ հաւատացեալ մը ոչ թէ *հաճոյութեան* երազով մը կ՛ապրի, այլ *տեսիլքի* մը մղումով: Ո՛չ թէ ուրուականի տեսլականով, այլ՝ յաղթական և անպարտելի Փրկչին կանչովը: Այս զանգն ու աստուածային հրաւէրը անո՛նց համար է որ կը ջանան ըլլալ կատարեալ: Կը վազեն հասնելու մրցանակին անձնուրացօրէն մասնակցելով աստուածային **"սիրոյ տատապանքին"** --Մատթ. ԺԹ.21, Կող. Բ.2, Գ.14, Բ Տիմ. Գ.17:

ժողովս անդրանկաց:

Ինչպէս նախորդ էջերուն մէջ յիշած էի, **"անդրանիկներու ժողով"** մը կայ, "որդեգիրներու հոյլ" մը աւագանի մը, որ պիտի կառավարէ Նոր Երկրի Թագաւորութիւնը որպէս կուսակալները նոր վարչաձեւին: Այս ընտրեալներուն վկայագիրներուն վրայ գրուած պիտի ըլլայ հետեւեալ ածականները. "Եւ Յիսուսի հետ եղողները *կանչուած* ու *ընտրուած* և *հաւատարիմ* են"--Յայտ. ԺԷ. 15:
Յոյսի այս հետանկարն էր որ ապրեցուց Գրիգոր Լուսաւորիչը Խոր Վիրապին մէջ ու Սուրբն Ներսէսը դարձուց Շնորհալի:

Ի էն աէր հայցեմ.
Ի մարդասիրէդ.
Ինձ բրձկութիւն:

Ի Քէն Տէր հայցեմ.

Քանինե՞ր կան մեր մէջ, որ երբ դժուարութեան հանդիպին, Աստուծոյ կը դիմեն ու իրենց դժուարութիւններուն լուծում կը խնդրեն: Ընդհանրապէս բարեկամ կարծուածներու կ'երթանք և կամ փաստաբաններու: Այս ըսել չէ որ մտերիմներու խորհուրդ հարցնել սխալ է:

Գիտէ՞ք թէ մարդիկ ե՞րբ կը դիմեն Աստուծոյ: Երբ հարցը անել կացութեան հասնի, կամ երբ մեզի բարեկամ կարծուածները մեզ աւելի դժուարութեան մատնեն: Ի՞նչու համար մարդիկ սկիզբէն Աստուծոյ չեն երթար, որովհետեւ Աստուծոյ հետ մտերմութիւն և յարաբերութիւն չունին: Երբ բարեկամ մը ունենաս որ տարիէ մը աւելի զինք չես տեսած կամ չես հետ

աճայնած իրեն, բիչ մը դժուար կ'ըլլայ երթալ և իր օգնութիւնը խնդրել: Նոյնն է նաեւ մեր Տիրոջ հետ:

Նմանինք և օրինակենք Ս. Ն. Ծնորհալին, ընդօրինակե՛նք իր ընթացքն ու մտերմիկ յարաբերութիւնը Աստուծոյ հետ: Աստուծոյ հետ իր ունեցած հոգեհմայ մտերմութիւնը, մեզ բարի նախանձի՛ թող գրգռէ: Մենք ալ համարձակութեամբ դիմենք Ողորմութեան դուռը անվախ ու անկասկած, անուանելով մեր Տէրը.

Ի Մարդասիրէդ.

"Մարդասէր" տիտղոսը փառաբանութիւն է Աստուծոյ և պատիւ մարդ էակին: Աստուած մեր գովասանքին կարօտը չունի, համայն տիեզերք Իր աստղ կանթեղներով Զինք կը փառաբանեն: Սակայն Աստուած որպէս Արարիչ, կ'ուզէ գիտնալ թէ մարդ արարած զո՞վ պիտի պատուէ և որու՞ն պիտի տայ իր հաւատարմութիւնը: Աստուծոյ համար մարդասէր կոչուիլը, *մարդա՛ւ* ամենամեծ պատիւն ու պարծանքը համարուելու է:

Միացեալ Նահանգներու Հայեր, կը ջանան իրենց Նախագահը *Հայասէր* դարձնել: Այդ դիտաւորութեամբ ի՞նչ զոհողութիւններ կ'ընեն և պատրաստ են ընելու: Մինչ անդին Մեր Տէրը, վաղուց մարդասէր է, և Իր մարդասիրութիւնը յայտնած է Գողգոթայի բարձուն- ին վրայ ըսելով. *"Հայր ներէ՛ ատոնց, վասնզի չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընեն"*:

Յովհաննէս Առաքեալ եւս կը շարունակէ գրել.

> ***"Այս բանին մէջ է սէրը, որ ոչ թէ մենք սիրեցինք զԱստուած, հապա որ Անի՛կա՛ մեզ սիրեց, ու Իր Որդին ղրկեց մեր մեղքերուն հաւութիւն ըլլալու"--Ա. Յով. Դ.10-11:***

Ինձ բժշկութիւն:

Կը նշանակէ ցաւերը ամոքել, ախտերը բուժել և սգաւորները մխիթարել: Բժշկագիտութեան մէջ խիստ կարեւոր է ախտաճանա- չութիւնը: Այս մասնագիտութեան մէջ Աստուած թիւ **Մէկն** է--Նմբըր Ունը:

Աստուծոյ տեսութեամբ, բոլոր հիւանդութիւնները հոգեկան ներաշխարհին մէջ կը ծագին: Լոյսի և խաւարի, տրամադրութիւններու և տպաւորութիւններու հակազդեցութիւններու արդիւնքներ են: Արդի հետազօտութիւններու յայտնաբերումով բազմաթիւ վիրաբուժութիւններ "լէյզըրի" ճառագայթ լոյսերով կը կատարուին: Մարդկային ոգեկան

կամեցողութիւնը եւս կը ստանայ իր արժանավայել դիրքը։

Անդամալոյծ հիւանդին բարեկամները երբ առաստաղի գերանները հրելով ծակ մը բացին ու հիւանդը Յիսուսին առջեւ իջեցուցին որպէսզի բժշկէ զայն, Յիսուսի առաջին խօսքը եղաւ. *"Որդեակ հոս մեղքերդ ներուած են հեզի ... .* բայց որպէսզի գիտնաք թէ Որդին մարդոյ իշխանութիւն ունի երկրի վրայ մեղքերու թողութիւն տալու, ըսաւ անդամալոյծին, բեզի կ'ըսեմ ելիր մահիճդ առ ու տունդ գնայ։ Ան ալ իսկոյն ելաւ անոնց առջեւ, ու վրան առաւ ինչ բանի վրայ որ պառկած էր, և գնաց իր տունը, ու Աստուծոյ փառք կուտար"--Ղուկ. Ե.19-25։

Այս դէպք իրողութիւնը, դասական օրինակ մըն է թէ Յիսուս ի՞նչպէս կը բժշկէ։ Աստուծոյ համար որեւէ հիւանդութիւն, մարմնի կամ հոգիի, կը սկսի **մեղք** կոչուած ախտէ։

Մեղքը արարք մը, զանցառութիւն մը կամ ամբարտաւանութիւն մըն է որ մարդ կը գործէ, և իր դիրքաւորումով կ'ուրանայ և կը բունանայ ճշմարտութեան և Աստծոյ գոյութեան։ Մեղքը միայն կրօնագիտական և հոգեհասկացողութեամբ կ'ըմբռնուի։ Մարդկային ոդիսական կեանքին մէջ մեղքը համարուած է տեսակ մը աստուածային սրբութիւնը եղծանող արարք։ Ինչպէս արդի բժշկութիւնը իր լուսահուր ճառագայթներով կը թափանցէ հիւանդին ներքնամասը և խորածածուկ բջիջները կը յայտնացուցանէ, նոյնպէս Յիսուսի լուսաջող աչքերը կը տեսնեն մարդուն հոգեկան մտակերպարանքը, և կը թափանցեն անոր ջարժառիթներուն, համոզում-ներուն և հոգեկան դիրքորոշման։

Էնր կենամ մեռելոյս.
Լոյս խաւարելոյս.
Լուծանող ցաւոյս:

Էնր կենամ մեռելոյս.

Այս աղօթքին ու աղերսը հոգեկան տագնապն ու մահը յաղթահարելու փորձ մըն է: Երբ մարդ կեանքէն կը յուսահատի և չ՛ունենար որեւէ նպատակ և հեռանկար ապրելու, կեանքը կը դառնայ տառապանքի գոյացութիւն մը միայն: Այսպիսի անձ մը կը նախընտրէ անձնասպան ըլլալ, բան թէ բաշկռտել խղճաչարչար ապրում մը:

Ճանաչողութեամբ հասանելի Աստուծոյ՝ աղօթած պահուն, Ն. Շնորհալին չի խնդրէր "ինձի կեանք *տուր* ", այլ կ՛ըսէ. "կեանք *եղիր* ": Տուր և եղիր բառերուն մէջ խիստ մեծ տարբերութիւն կայ: Եթէ ինձի կեանք տաս, կեանքս պիտի վերածնի և պիտի ապրիմ գոհութեամբ և յոյսով: Իսկ եթէ անմահութեան Արմատ՝ Ի՛նքն ըլլայ իմ կեանքս, իմ վերածնունդս պիտի յաւերժանայ և դառնայ սուրբ, սիրալիր և յաղթական:

Լոյս խաւարելոյս.

Ն. Ընորհալին չ'ըսեր նաեւ "լոյս *տուր*", այլ կ'աղերսէ "լոյս *ծիր* խաւարեալիս": Թող Քու *Աներկայութիւնդ* լուսաւորէ իմացական աշխարհս որպէսզի խառնաշփոթութեան խաւարին մէջ չխարխափեմ: Դուն եղիր իմ յաւիտենական արեւալոյսս:

Ի՞նչու հաւատացեալ մը ինքզինք խաւարեալ կը զգայ: Հաւատացեալ մը որքան յառաջանայ իր ինքնագիտակցութեան մէջ, կամ ընթանայ դէպի անծանօթ հորիզոններ այնքա՜ն աւելի կը կարօտի լոյսի, և հրաշքներու համատարած զօրութեան: Նման ներկայ օդանաւերուն, որոնք չափազանց աւելի քարդ ժամացոյցներու ու արդիական գործիքներու պահանջը ունին, բան թէ յիսուն տարի առաջուան սաւառնակները:

Լուծանող ցաւը:

Հանդիպա՞ծ էք անձի մը որ կ'ըսէ. "Իմ տէրտէրս անլուծելի է, իմ հարցիս ճար չկայ": Լճուած և յուսահատ անձ մը որ ինքզինք աշխարհի մէջ առ անձինն կը զգայ: Ցաւ մը երբ անլուծելի ըլլայ, ենթական սեւ ամպերով կը պարուրուի և կը դառնայ իր ճամբան կորսնցուցած խարխափող մոլորած մը: Այս սեւ և մութ ամպ կարծուած խաւարին մէջ երբ ճառագայթէ Յիսուսի գիտութեան լոյսը, այդ անձին երկնակամարը կը լուսաւորուի, և կը ստանայ փրկարար հոգեփոխութիւն-- **վերստին ծնունդ**: Մասնակից կ'ըլլայ իր հաւատակիցներուն և միահամուռ կ'երգէ ու կը գովերգէ. **"Քրիստոս ի մեր մէջ յայտնեցաւ"**:

Խորհրդոց գիտող.
Խաւարիս չնորհեա.
Խորուրդ չստացող:

Խորհրդոց Գիտող.

"Խորհուրդ" բառը իր մէջ կը պարունակէ այն խորհը և մթութիւնը ինչ որ ունի տիեզերքը իր անհունութեան և խաւարին մէջ: Մարդկային հմտութեամբ անկարելիութիւն է ուրիշ անձի մը խորհուրդներուն թափանցել: Անձ մը ի՛նչ պէտք է արտայայտէ իր խորհուրդները: Այս պատճառաւ կարգ մը երկիրներու մէջ քաղաքական դատապարտեալները չարչարելով խոստովանանքի կ՛ենթարկեն: Մարդ արարածին խորհուրդը իր ամենաանձնական և գաղտնի առանձնարանն է, ուր ծնունդ կ՛առնեն դիտաւորութիւններ, մտադրութիւններ և տպաւորութիւններ: Կարծես մարդ էակին Սուրբ Սրբոցն ըլլար:

Աստուած *Իր ազատ* կամեցողութեամբ Ինքզինք անջատած է մարդ-արարածին խորհուրդին միջամտելէ կամ լրտեսելէ: Այս չի նշա- նակէր թէ Ինք չի գիտէր, այլ *գիտակից չուզէր* մինչեւ որ ենթական ինք չ՛արտայայտուի: Բայց ինչպէս Արարատեան հաւատացեալը կը խոստո- վանի "խորհուրդներու Գիտակ", այսինքն եթէ Ի՛նք ուզէ կրնայ գիտնալ:

Խաւարիս չնորհեա.
Խորհուրդ չստացող:

Ինչպէս վերը յիշեցինք, մարդկային խորհուրդը ինքնին ներաշխարհ մըն է անչափ եւ խորունկ, հետեւաբար մութ ու խաւար: Վերլուծական հոգեբանութիւնը "խորհուրդ" բառին տուած է "ենթագիտակցութիւն" պիտակը: Սակայն ի՞նչ կը նշանակէ "ենթագի- տակցութիւն" բառը: Այս մութ անհունութեան դահլիճին մէջ տեղի կ'ունենայ բարիի եւ չարի պայքարը: Մարդ կ'ենթարկուի այս եւ կամ այն ազդեցութեան:

Այս պատճառաւ հաւատացեալը կ'աղօթէ տեւական Լոյսի չօշափելի Յայտնութեան ըսելով. *"Հաւատեալս՝ լուսաւոր խորհուրդ չնորհէ"*: Աստուած ինչպէս կախած է լոյսի լապտերները տիեզերքի անհունո- թեան մէջ, նոյնանման կանթեղներ կարելի է կախել նաեւ մեր ներաշխարհին մէջ, որպէսզի մեր խորհուրդները դառնան արդարութիւն և անչիջաչարութիւն:

Ընտանդ Հօր ծոցոյ.
Ծածկելոյս սուրբա.
Ազեա լոյս փառաց:

Ընտանդ Հօր ծոցոյ.

Կը նշանակէ գոգը, խորը, մինչեւ յատակը: Նմանութեամբ ծովի կամ սրտի ծոցը կամ խորշը: "Ի սրբոց ծոցն հաւատոյ բնակիլ": "Անժամանակն առ ՛ի Հօրէ և անմարմին ծոցածին ծնունդ: Լոյսն ծնունդ ծոցածին" --Շարական:

Որովհետեւ վերոյիշեալ ասութիւնը կը վերաբերի երկնային և տարածական գիտելիքներու, մեր մտքին կուտանք թռիչք ըմբռնելու համար "ծնունդ Հօր ծոցոյ"ն: Ինչպէս վերեւ յիշեցինք՝ ծոց կը նշանակէ խորը և յատակը:

Ծնունդ մը, ստեղծագործութեան մը արդիւնք է, խորհրդածութեան և ծրագրումի արդիւնք է: Մարդկային ծնունդը տեղի կ'ունենայ ինը ամիս յղութեան շրջանէն յետոյ: Մակայն այն ծնած երախան՝ ծնունդ ստացած էր իր ծնողաց **մտքին** և հոգւոյն մէջ բազմաթիւ տարիներ առաջ:

Ս. Ն. Ծնորհալի երբ կ'ըսէ "Ծնունդ Հօր ծոցոյ" ըսել կ'ուզէ Հօր Աստուծոյ անքննին կամեցողութեան մէկ պահուն: Այսինքն Հօրը հոգիին, սրտին, մտքին և խորհուրդին մէջ: Հետեւաբար Յիսուս Քրիստոսի սկիզբը դժուարահասկնալի կը դառնայ մեզ մարդ արարած- ներուս: Որովհետեւ աստուածային Բարի կամեցողութեան ժամանակը մեզի կը մնայ անչափ: *Յայտնութիւն՝* միայն "Ծոցածին Ծնունդ"ն է:

Մանկական տուներ.

Մարդ-արարած հոգեկան և մտային խաւարով մը ծածկուած է: Երախայրութեան շրջանին՝ անգիտութեան աղջամուղջով, իսկ յետոյ նախապաշարումներու և հաճոյածին "իմաստութեամբ" մոլորած և կորսնցուցած է իր ուղին: Ինչպէս Յ. Թումանեան արտայայտած է.

"Ախտական, ոգի, ու խոլ պատկերներ ... անցնում են կամաց, խաւար ու դանդաղ, տուներներու պէս".

Սոյն տուներներու [խաւարի անորոշութեան] պատճառաւ մարդիկ զիրար չեն հասկնար: Ոչ թէ հասկնալ չեն ուզեր, այլ այնպիսի ճգտումներ, հեշտանքներ և կիրքեր մարդս կը շփոթեցնեն, կը խռովեն, որ մարդ կը շուարի, կը վրիպի, կը մոլորի և կը մեղանչէ:
Այս պատճառաւ՝ լուսահոգի Սուրբ Ներսէս Շնորհալին կ'ըսէ.

Մազեա լոյս փառաց:

Երեւակայենք կեդրոնական հիւանդանոցի մը մէջ վիրաբուժական նուրբ գործողութեան մը ընթացքին երբ բոլոր լոյսերը մարին ու գործողութեան սրահը մատնուի խոր ու բացարձակ մթութեան:

Այսպիսի նոյնանման վիճակի մատնուած Շնորհալի Կաթողիկոսը կ'աղերսէ Աստուծոյ և կ'ըսէ. "Փառացդ լոյսը ծագէ": Բազմատեսակ ստուերներ շրջապատած էին Հայոց Պատրիարքին խորհուրդն ու հոգին: Սպառնալիքներ Բիւզանդիոնէ և կատաղի արջառանքներ արեւելքէն սպառած էին Հայ Եկեղեցականին մաշած մարմինը: Սակայն անվեհեր ու հոգիով քիւրեղանման հաւատացեալը՝ որուն հոգին կը խայտար յոյսով ու ապագայ այգալոյսով, կարողացաւ առաջնորդ հանդիսանալ իր հաւատացեալ հայրենակիցներուն: Փոթորկալից և մրրկայոյզ բաղաքա- կան շրջաններուն, ան ներշնչեց Արարատեան ժողովուրդը իր կրօնաջունչ աղօթքներով և երկնագեղ երաժշտութեամբ:

Կենարար Փրկիչ.
Կեցո ըզմեռեալս.
Կանգնեա զկըլորեալս:

Կենարար Փրկիչ.

Կեանք տուող, ստեղծագործող և ուժերը վերականգնող կը նշանակէ "կենարար" բառը: Կեանք ըսուած իսկութիւնը՝ գոյութիւն ունի բուսական, կենդանական և անշուշտ մարդկային աշխարհի մէջ: Կեանքը՝ անկենդան իրէ մը զատորոշող յատկանիշներն են, աճում, վերարտադրումը իր նմանին և ներքին [հոգեկան և իմացական] փոփոխութիւն, իր մէջ ստեղծելով միջավայրին յարմարելու պահանջները:

Միթէ ջա՞տ է կոչել մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս "Կենարար Փրկիչ" որ Իր մէկ հպումով բորոտին ախտը փարատեց, Իր մէկ հայեացքով դրամապաշտ և հարուստ մաքսաւոր Մատթէոսը Իրեն հետեւող և մարդասէր աւետարանիչ դարձուց: Պոռնիկը սուրբ, կոյրը տեսանող և մեռելը Յարուցանող Յիսուս Մարգարէն միթէ ջա՞տ է կոչել "Կենարար Փրկիչ"ը մեր:

Կեցո ըզմեռեալս.

Երբ ապրող գործարանաւոր էութիւն մը իր կեանքը [ապրելու զօրութիւնը] կորսնցնէ, այդ կենդանական ջէնջող երեւոյթը, աստիճանաբար կը վերածուի անգործարանաւոր [հող էիր ու հողի պիտի դառնաս]: Այս ժամանակշրջանին ի յայտ կու գայ փրկարար զօրութիւնը մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի: "Ժամանակ"ի անիւը որ կեանքը մահուան կը վերածէ և ապրող անձին կեանքը կը խլէ ու գործարանաւոր էակը հողի կը վերածէ, կանգ կ'առնէ իր թաւալումի ընթացքը: Կեանքի Ակնաղբիւր Յիսուս, կը հրամայէ "ժամանակի"ն որ թաւալի *հակառակ* ուղղութեամբ: Ժամանակին այս

երկրորդ թաւալումով, ոչ թէ ոտքերը կը մեռնին, այլ մեռեալները կը կենդանանան, կ՛ոգեւորուին ու կ՛ապրին: Կ՛ապրի՛ն ոչ միայն մարմնապէս մեռած- ները, այլ նաեւ հոգիով և մտքով, յոյսով և աւիւնով մեռեալները: Աներեր վստահութեամբ և արիութեամբ էջմիածնայ Հայրապետը կը շարունակէ.

Կանգնեա զգլորթեալս:

Ես որ կը գահավիժէի թաւալումիս մէջ վերածուելու հող, կա՛նգ առնել տուր, կանգնեցու՛ր զիս գլորեալս: Չինաստանի Հանրապե- տութեան Նախագահ Մաօ, ատպէս ըսած է. "Չինաստան այլեւս **կանգ- նեցաւ**": Այսինքն Չինաստան դադրեցաւ այլեւս գահավիժելէ: Որով- հետեւ երբ ժխտական գնացք մը կանգ առնէ, այդ կէտէն սկսեալ կեանքը կը վերսկսի դէպի վերելք: Նոյն իմաստաւորեալ մտածումներով կ՛աղօթէ հաւատացեալը, "կանգնէ՛ գլորուածս": Կեցո՛ւր ժխտական գնացքս ու դրական կեանքի ճամբու մէջ դիր ապրումս:

"Գլորեալ" բառը ունի նաեւ ժխտական իմաստ երբ գործածուի անարգելու նպատակաւ: Որեւէ բան որ կը գլորի, տապալելու իմաստը կու տայ, այսինքն կործանել, վարկաբեկել կամ անարգել:

Յիսուս բժշկեց ոչ միայն կոյրերը, կաղերը և հիւանդները, այլ բժշկեց նաեւ մարդկային ընկերութեան գլորեալները: Պոռնիկը սրբութեան և ուրուականի նման տուրբ հաւաքող Զակէէոսը ընկերային մարդասիրութեան:

Հաստեա հաւատով.
Հաստատեա յուսով.
Հիմնեցո սիրով:

Հաստեա հաւատով.

"Հաստեա" *ամրացուր, տեւական դարձուր և անխախտ* դարձուր ըսել է: Ընորհակալութիւն Հայ լեզուագէտներուն որոնք ճոխացուցած են Հայ լեզուն: Ի՞նչպէս կարելի է մեր հաւատքը ամրապնդել կամ նուիրագործել: Երկու մօտեցումներով կարելի է մեր հաւատքը ամրացնել.

1.--Քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, ականատես ենք կրօնական շարժումներու վերահաստատման կամ ամրացման: Պարսկաստանի Իսլամ մոլեռանդութիւնը վարակած է բազմաթիւ Իսլամ պետութիւնները: Ամերիկեան հատուածական Քրիստոնեաներու դէպի աջակողմեան հակումը: Նոյնիսկ Ամերիկայի բաղաքական մտայնու- թիւնը կ'ընթանայ դէպի անհանդուրժողութիւն, վճռականութիւն կամ ինքնահաւանութիւն: Այս տեսակ մօտեցումի արջառը անպատճառ կը վերջանայ մարդկային կոտորածով և ջարդով:

2.--Բառերու գանձարանին մէջ սիրուն բառ մը կայ որ հայերէն լեզուով **"ճկուն"** կ'ըսուի: Մերթ՝ յաւիտենական կարծուած հաստ ու անջարժ բազմաթիւ ծառեր, փոթորիկներու հարուածներու պատուհասէն կը տապալին և արմատախիլ կ'ինյնան, իսկ անդին, գետին փռուածներուն բովիկը կայնած եղէգն ու ճկուն խոտը, իրենց գլուխը կը խոնարհեցնեն փոթորիկին խռովքին առջեւ: Յետ փոթորիկին, խոտն ու եղէգը աւելի հաստատ ու ամուր կառչած են իրինց տեղը, մինչդեռ կաղնին ու մայրին ինկած ու տապալած են: Այսպիսի խոհեմութեամբ և իմաստութեամբ՝ հաւատացեալ մը պարտի դիմագրաւել կեանքի պատահարները և որոշէ իր մօտեցումի եղանակը հաստատելու, ամրացնելու և տեւականացնելու իր հաւատքը:
Այս է պատճառը որ Մեր Տէրը Յիսուս, գրաւոր կանոնագիրք մը ժառանգ չթողուց Իր յաջորդներուն, այլ խոստացաւ Հոգեկա՛ն ժառան- գութիւն մը—Առաջնորդութիւնը Սուրբ Հոգւոյն: Որուն հետեւելով մեր աներեր

Հայրապետը կը վկայակոչէ.

Հաստատեա յուսով,
Հիմնեցո սիրով:

Ի՞նչ էր այն անմիւթական և հոգեկան զօրութիւնը որ պաշտպանեց Հայ Ազգին Լուսաւորիչը 18 երկար տարիներ Խոր Վիրապի առանձնութեան և զրկանքի շրջանին:

Տեսանելի՞ և շօշափելի՞ ամրութիւն մըն էր այդ, թէ մոլեռանդ ու բուռն բունաբարութիւն: Ո՛չ երբեք, այլ Լուսաւորիչի յոյս հաւատքը և քարիին զօրութիւնը տապալեց չարը: Մէրն ու համբերութիւնը յաղթահարեց տգիտութեան խաւարն ու վրէժխնդրութիւնը: Ասոնք բոլորը օրէնսդրական կանոններ կամ պատուիրանքներ չէին, այլ օր պատշաճի յայտնութիւններ Ս. Հոգիէն:

Քրիստոսի զինուորեալ հաւատացող մը՝ իր հաւատքը հիմնելու չէ՛ միայն Տիեզերական ժողովներու վճիռներու, կամ սահմանադրական անշարժ օրէնքներու վրայ, այլ խարսխելու և հաստատելու է զանոնք *հաստատուն՛ քարի* սիրոյ և յոյսի վրայ: Այն սիրո՛յ որ յարատեւ և անձանձիր Յայտնութիւն է: Որպէսզի երբ պատահին աննախընթաց փոթորիկներ և բաղաքական մարդասէր օրէնսդրութիւններ տապալին, հաւատացեալը կարենայ անջիղթ և անայլայլ ճանչնալ իր ուղին և առնել բանաւոր քայլը որ զինք պիտի առաջնորդէ դէպի կեանք և փրկութիւն:

Ձայնիւս աղաչեմ.
Ձեռօֆս պաղատիմ.
իր բարեաց շնորհեա:

Ձայնիւս աղաչեմ.

Հիւսիսային Ամերիկայի կառավարութիւնները իրենց բաղաքացիներուն ձայնի իրաւունք տուած են: Այսինքն՝ բաղաքական հարցերու մէջ ժողովուրդները իրաւունք ունին իրենց խորհուրդը կամ բողոքը անվախօրէն արտայայտելու: Այս ձայնի, խօսելու կամ բուէարկելու իրաւունքը, բաղաքակրթուած ըլլալու ամենակենսական պայմանն է:

Ներկայիս, այս ձայնի ազատութիւնը, կարծես չի բաւարարուիր: Հոն՝ ուր գործադուլ կը պատահի, կարծես լախտը կը տիրէ: Հոն՝ ուր հաշտութեան ոգիով բանակցութեան լոյս կ'ակնկալուի, ըմբոստութիւն, սարսափ ու ահաբեկչութիւն ծայր կու տայ:

Ձայնի և խօսքի ազատութեան դիմակի ետին, չարը տարածուած կը գործէ մարդկային ներաշխարհին մէջ: Ագահութեան և հեշտութեան աղմուկը կը պարտադրէ և կը խեղդէ արդարութեան ձայնը ու կը գործածէ լախտն ու սարսափը:

Մինչդեռ, մարդկային ձայնը ամենաազդու և սրտերը թրթռացնող միջոցն ու հնարաւորութիւնն է: Փորձառու և աղօթասէր հաւատացեալը, ոչ թէ ուրիշի մը ձայնով կամ բերնով կ'աղերսէ, այլ *ինչ* ձայնով "Ձայնիւս աղաչեմ" կ'ըսէ, ոչ թէ ահաբեկիչ սպառնալիքներով կը մօտենայ յաւիտենական Ողորմութեան, այլ երկրպագութեամբ, խոնարհութեամբ և փառաբանութեամբ: Պաղատագին և աղերսագին ձայն մը երբ կորսուի և հաւատացեալը չկարենայ իր *ձայնով* աղաչել, կը դիմէ ուրիշ միջոցի կամ որեւէ միջնորդի՝ որ է.

Ձեռօֆս պաղատիմ.

Հաւատաբանութեան դարաշրջաններուն կարգ մը բրիտոնեայ վկաներ երբ իրենց լեզուները կորսնցուցին, Իրենց խօսուածքը և խնդրանքը ձեռքերու պաղատանքով իրագործեցին: Թէեւ աղաչանք և աղերսանք իրարու յարմար և նման են, "պաղատանք" բառը՝ առաւել ըլլալով *յառաջիկէ* խնդրելու իմաստը ունի: Սակայն ի՞նչ պաղատի հաւատացեալ մը:
"Առաւօտ Լուսոյ"ի անձնուէր հեղինակը կը պաղատի ...

Ձիր բառեաց չնորհեաք։

"Ձիր", հին հայերէն գրականութեան մէջ, որեան որ պարգեւ կամ ընծայ նշանակէ, այժմ կը նշանակէ ձիրք, տաղանդ, ընդունակութիւն և կոչում։ Պահ մը կայնինք փողոցի մը անկիւնը և հարցնենք մեր շուրջը ման եկող մարդոց թէ ի՞նչ կ'ուզեն։ Որքա՞ն յուսախաբ պիտի ըլլանք երբ իմանանք անոնց պատասխանները։ Ամէն ոք պիտի ուզէ հարստութիւն կամ դրամ։ Շնորհալին կը ջանայ վարժեցնել իր հետեւորդ-ցեղակիցները որ ճանչնան կեանքի իսկական արժէքները, կարենան զանազանել յաւիտենական արժէքաւորը անարժէքէն։ Ու կը խնդրէ Աստուծմէ ինչ որ յաւիտենական է և անկորնչելի, ինչ որ կենսագործող է ու բարի։

Չենք կրնար հարեւանցի կերպով անցնիլ այս երրեակ տողերով գրուած աղօթքէն առանց անդրադառնալու անոր թաքուն խորհուրդին։ Այս երրեակ տողերու մէջ երկնուած երեք բառերը "Ձեռք", "Ձայն" ու "Խնդրանք" կը ստիպեն զիս տեսնել Խաչելութիւնը մեր Փրկչին։ Յիսուս բազկատարած և արիւնաթաթախ, ներում կը խնդրէ Աստուծմէ աւազակին համար ու Ձինեը խաչգամողներուն համար, ըսելով.

"Հայր թողութիւն չնորհէ, որովհետև չեն գիտեր ինչ կ'ընեն"։ Ըլլայ Յիսուս, և ըլլայ Իր հայացեղ աշակերտ Ս. Ն. Շնորհալին մոռցած են իրենք զիրենք։ Մոռցած են երենց ցաւերն ու կարիքները։ Փոխանակ ըլլալու անձնակեդրոն, դարձած են մարդակեդրոն։ Իրենց աչքերուն տեսանելիութեան մէջ կը ցոլայ *հաճայն* մարդկութիւնը, և ոչ թէ իրենց անձերը։

Իրենց պաղատանքն ու աղերսանքը *իրենց* համար չէ՛, այլ՝ ուրիշի՛ն համար, և այդ պաղատանքը՝ զիրենք *չարչարողներուն* համար է։ Արդեօք մարդկութիւնը պիտի հասկնա՞յ այս վեհ ու աստուածային զգացումներն ու ոգեպաշտ գիտակցութիւնները։

Դամբարամբ լուսոյ.
Գնկավար Ճարտար.

Համբարամբ Լուսոյ.

Ճանչցուած "լոյսը" ո՛չ կանթեղն է, ո՛չ իւղը և ոչ ալ պատրոյգն է: Լոյսը՝ պատրոյգին ու իւղին *ապառումն* է, վերջանալն է և լիակատար անձնատուութիւնն է: Մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս երբ ամբողջովին և անթերի, յանձնեց Իր կամքը Հօրը կամքին, յայնժամ ճառագայթեց յաղթական ազատագրութիւնը աշխարհին: Հռոմայեցի հարիւրապետը երբ վկայեց թէ Խաչեցեալը՝ Որդի Աստուծո՛յ էր, այն ատեն փայլատակեց փրկագործող Լոյսը հեթանոս մտքին և հոգիին:

Պատրոյգը երբ կիզուելով կը սկսի սպառել իւղը, ա՛յն ատեն միայն նիւթը կը փոխակերպուի Լոյսի: Որքան ժամանակ որ պատրոյգը չէ բունկած և իւղը չէ սպառած, հոն լոյս գոյութիւն չունենար: Նոյնն է նաեւ աշակերտի մը պարտականութեան գիտակցութիւնը: Կ՛ուզե՞ս ջուրջիններդ լուսաւորել: Պարտական ես կիզուիլ և սպառիլ: Երբ համայն հայութիւնը կռուեցաւ և այրեցաւ Սարդարապատի Ճակատա- մարտին, անոնք բոլորն ալ վառուած էին հայրենասիրական ջերմ ոգիով: Ճշմարիտ հաւատացեալներ որոնք թողուցին տուն և տեղ աւետարանելու իրենց Փրկիչն ու Տէրը, անոնք խանդավառուած ու ոգեւորուած էին Սուրբ Հոգիին կրակով: Ոչ թէ փճացնող և աւերող կրակով, այլ՝ լուսաւորող և *սրբագործող* Կրակով:

Ընկալար Ճարտար.

Ղեկ բառը գործածական է աւելի ջուր և օդի մէջ ճամբորդող նաւերուն: Ի՞նչու:
Որովհետեւ աչքով տեսանելի և գծուած ճամբայ չունին անոնք: Ծոգեկառքը զուգահեռ երկաթուղի ունի և ինքնաշարժը սալարկուած ճամբայ: Իսկ օդանաւն ու ջոգենաւը ունին միայն իրենց ջաւիղը կամ ուղղութիւնը:

Իսլամութիւնը ունի իր Ղուրանն ու Շարիաթ կանոնագ- րութիւնները, Հրէութիւնը ունի իր Հնգամատեան Օրէնքը, Պուտտա- յականութիւնը ունի իր հիմնադիրին հաւատամքի պատուէրները: Վերոյիշեալ կրօնքները նման սալարկուած ճամբու կամ զուգահեռ երկաթուղիի պէտք չունին ղեկի:

Քրիստոնեան ունի իր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի ապրումն և Անոր վերամբարձ Հոգիին շօշափելի արտայայտութիւնը: Առաւել ըլլալով ան ունի նաեւ Աբ. Հոգւոյն ամենօրեայ առաջնորդութիւնը:

Քրիստոնեայի մը ճանապարհը աչքով տեսանելի չէ, այլ՝ միայն **հաւատքով**: Որովհետեւ Յիսուս Ի՛նքը կ՛ուզէ ըլլալ մեր Ճամբան: Ինք կ՛ուզէ

ըլլալ մեր Հոգւոյն Ղեկավարը: Մարդկային ապրելակերպը միշտ փոփոխական է: Վաղ անցեալի ճամբան այսօրուան միջոցներուն չի յարմարիր: Մարդկութիւնը կ'ապրի տիեզերքի նոր տարածութիւններու ըմբռնումներուն մէջ: Անհունութեան մէջ գիծ չես կրնար բաշել, միայն ուղղութիւն մը կրնաս տալ դէպի անշարժ աստղերը: Այդ ուղղութիւնը միայն Լոյսի *Ճառագայթով* կը ճշդուի: Այդ անշարժ և առինքնող ղամբարի Լոյսը՝ Աստուած Ինքն է:

Տիեզերքի անհունութեան և մարդկային ներաշխարհի տարա- ծութեան մէջ երբ փորձութեան ալիքները գոռան և ջանան մարդ էակը ծովամոյն ընելով կորսնցնել, ան՝ հազիւ իր գլուխը վեր բռնած, նման Պետրոսի, կ'աղաղակէ Յիսուս Ղեկավարին ըսելով.

Զօրեալս ամրացո.

Կը նշանակէ խեղդուելու ենթարկուածս ազատէ և պաշտպանէ: Ոչ թէ պահուըտած եմ, այլ *ծաւիչուած* փորձութեան անդիմադրելի մղումներու և յորձանքներու մէջ: Պետրոս աշակերտ կ'ընկղմէր մրրիկաւոր ալիքներու ներքեւ: Լուսահանդերձ Վարդապետին բազ- մաթիւ աշակերտները նոյնպէս պահուըտած, լռեցուած և ծածկուած կը մնան Փոքր Ասիոյ շատ մը գիւղերուն մէջ որպէս չարին կալանաւորները: Յիսուս չէ մոռցած Հայ բեկորները, որոնց ձայները ճեղքելով ահարկու ալիքները, կը միանան իրենց ցեղակիցներուն և միասնաբար կ'աղերսեն Յիսուս Միջնորդին: Բարի Հովիւին հայեացքով, յետին հաւատացեալն անգամ, կորսուած *ջառնուչ* մըն է ու ոչ թէ գայլ: Յիսուս երկարելով Իր բազուկները զանոնք կ'առնէ նաւուն մէջ: Այն նաւուն մէջ որ թէեւ կը տարուբերի ալիքներու հարուածներէն, սակայն միշտ ալիքներուն կ'իշխէ որովհետեւ նաւուն Ղեկավարը Յիսուս Ինքն է:

Ճառագայթ փառաց.
Ճանապարհ ինձ ցոյց.
Ճեպել 'ի յերկինս:

ՃԱՌԱԳԱՅԹ ՓԱՌԱՑ

Արդեօք մարդկային ընկերութիւնը գիտակի՞ց է իր հոգեկան և իմացական այլասերման և վատթարացման: Գիտութեան բուրմերն ու բրմուհիները կը փառաբանուին ու կը պանծացուին այսօր, ոչ թէ որովհետեւ գտած են *կեանքի* ճառագայթը, այլ՝ *մահացու* ճառագայթը: Գերպետութիւնները իրենց պիւտճէին գլխաւոր մասը յատկացուցած են երկնակամարային պատերազմի *ստար վարՕ: Կա- ռավարութիւնները՝ իրենց բաղաքացիներու լաւագոյն տաղանդներն ու հանճարները լծած են կոտորելու և նուաճելու բոլոր անոնք որոնք իրենց նման չեն մտածեր կամ չեն խորհիր: Ոչ թէ որովհետեւ անօրէն են, այլ՝ որովհետեւ անոնց խորհելակերպը կը տարբերի կառավարական սահմանաւորեալ և բունի ծիրէն: Ովքա՞ն հեգնական *իրոնիչՕ է, *մահպարի* ճառագայթը յայտնաբերողները կոչել "հայրենիքին *անմահներ*"ը:

Հոգեհրաշ Ա. Ն. Շնորհալին թափանցելով աստուածային սուրբ խորհուրդներուն, կ'որոնէ ու կը հետազօտէ **փառա՛ց** ճառա- գայթը: Այն ճառ ագայթը՝ որ դէպի յաւիտենական կեանք կը տանի: Այն ճառագայթը՝ որ մեռ եալները կը յարուցանէ: Այն լուսեղէն ճառագայթը՝ որ խաչակից աւազակին մեղքերուն թողութիւն կը շնորհէ: Այն հոգեպարար ճառագայթը՝ որ հեշտամոլ ու փառամոլ հեթանոս մը կը փոխակերպէ Սուրբ Օգոստինոսի: Լուսահմայ և արեգնաշող ճառագայթ, որ Իր առինքնող լոյս զօրութեամբ և արբեցուցիչ ու ներշնչո՛ղ ազդեցութեամբ կը յոր- դորէ Ս. Ներսէս Շնորհալին աղօթել ըսելով.

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԻՆՁ ՅՈՅ՛Ց

"Ճանապարհ" կը նշանակէ հաղորդակցութեան ուղի: Այս ուղին կրնայ ըլլալ օդային, ծովային, ցամաքային և կամ հոգե- մտային: Ճամբորդութեան ընթացքին, լոյսի ճառագայթը անհրա- ժեշտութիւն է:

Ներկայիս համայն աշխարհ կը ճամբորդէ: Մարդկային պատ- մութեան մէջ չէ իմացուած ժողովուրդներու զանգուածային այս- պիսի ճամբորդութիւն: Տասներկրորդ դարուն՝ միայն երկու Եւրո- պացիներ՝ Մարբօ Փոլոները, ճամբորդած էին Չինաստան, իսկ այսօր՝ երեւակայեցէք ... :

Այժմ՝ բազմաթիւ մարդիկ կը ճամբորդեն յաճախ ու բազմա- զան տեղեր կը պտըտին, սակայն ոգեկան ներհայեցողութեամբ արգաւանդ և թելադրական խորհուրդներ մտածելէ կը զգուշանան:

Անոնք կ'ուզեն որ ուրիշներ մտածեն իրենց համար, ու միայն իրենց եզրակացութիւնները պատմեն: Ի՞նչ մտային և հոգեկան վտնում և կորուստ: Մարդիկ՝ կարծես կը վախնան իրենց միտքով ու հոգիով մտածելու: Կը մոռնան որ մարդ էակը իր խորհելու կարողութեամբ և բանականութեամբ աստուածային կերպարը կրնայ ստանալ:

Բանաստեղծ ու երաժիշտ աստուածաբանին աչքերը շլացած են Յիսուսի ճառագայթարձակ լոյսէն: Լոյսերու մէջ թաղուած և լուսագեղ ճառ

ագայթներով զարդարուած, Ս. Ներսէս Շնորհալի կը շարունակէ հետեւիլ իր հոգեկան որոնումներուն:

Իր հոգեկան որոնումներու ծիածանաջող հորիզոնին վրայ բազմազան տեսիլքներու ականատես ըլլալէ ետք և կարգ մը անդիմադրելի մղումները պարտութեան մատնելէ յետոյ, ան կը գտնէ ճշմարտութեան և անձնագոհութեան ճառագայթը որ պիտի պարգեւէ իրեն յաւերժաբոյր կեանք: Նման իր հաւատացած Յիսուսին՝ ինքն ալ կ'ընտրէ իր Տիրոջը ճամբան ... **խաչի՛ ճամբան** : Այս համոզումով և վստահութեամբ ստեղծուած է մեր պապերուն հաւատքը և դիեցուած անոնց հոգին: Անոնց բարբառին մէջ "վախ" ու "սոսկում" բառերը չկան, անոնց փոխարէն կայ միայն անպարտելի Յիսուս Քրիստոս:

ՃԵՊԵԼ ՙԻ ՅԵՐԿԻՆՍ:

"ճեպել" թէեւ "երթալ" կը նշանակէ, սակայն գրաբարի մէջ առընթեր իմաստ եւս ունի որ կը ճոխացնէ հայերէն լեզուն: Գրաբարի մէջ ընկերանալ, շտապել, փութալ, աճապարել, սուրալ և սլանալ կը նշանակէ:

Այս աղօթքին մէջ, գրաբարին իմաստը խորհրդազգաց և թելադրիչ է: Աւետարանչուն բանաստեղծը գիտէ կեանքի ուղեւո- րութեան պատահարները: Հետեւաբար ո՛չ կը ջփոթի և ոչ ալ անտրամադիր կ'ըլլայ: Գրաբարին կեդրոնացոյց իմաստը այն է, որ այս մարմնական ապրումի շրջանը շատ կարճ է: Ուղեւորութիւնը շուտով պիտի վերջանայ: Ուստի փոխանակ ճամբու պատահարներով զբաղելու, մեր միտքը կեդրոնացնենք մեր տան աշխատանքներով: Ճամբու անակնկալները մեզ պէտք չէ շփոթեն: Քաղաքական արհաւիրքները մեզ պէտք չէ սարսափեցնեն: Որքան ալ մարմինը տկար ըլլայ, հոգին յօժար է:

Ուստի՝

> ***"Նայինք Յիսուսին՝ հաւատքի զօրագլուխին, զայն կատարեալ դարձնողին որ իր առջեւ դրուած ուրախութենան փոխարէն յանձն առաւ խաչը, արհամարհանք ամօթը և նստաւ Աստուծոյ աթոռին աջ կողմը'--եբր. ԺԲ. 2:***
>
> ***Միածինդ Հօր.***
> ***Մոյթ գիս յառագաստ.***
> ***Մահուր հարսանեացդ:***

ՄԻԱԾԻՆԸԴ ՀՕՐ.

Համատեսական *սճնոպտիչՕ Աւետարաններու մէջ Յիսուս Քրիս- տոս կ'ակնարկուի "Աստուածորդի" անուամբ:

ա. դիւահարի մը կողմէ, Մարկ. Գ. 11
բ. Հրեաներուն կողմէ, Մատթ. ԻԷ. 40

գ. Հռոմաէցի հարիւրապետին կողմէ , Մարկ. ԺԵ. 39
դ. Բահանայապետին կողմէ, Մատթ. ԻՋ. 63

Սակայն Յիսուս կը նախընտրէ կոչել Ինքզինքը "Որդի **Ն**" փոխանակ գործածելու Իր պատուանունը "ԱստուածՈրդի": Յիսուս "ՈրդինՆ" անուանակոչումը, կը գործածէ երեք կարեւոր տեղեր.

ա. Մատթ. ԺԱ. 27, *«Ամէն բան ինձի տրուեցաւ իմ Հօրմէս. ու մէկը չի ճանչնար Որդին, բայց Հայրը. և մէկը չի ճանչնար Հայրը, բայց Որդին, և ան՝ որուն Որդին կ'ուզէ յայտնել».*
բ. Մարկ. ԺԳ. 32, *«Բայց այն օրուան ու ժամուն համար մէկը չգիտեր, ո՛չ երկինքի մէջ եղող հրեշտակները և ոչ Որդին, հապա միայն Հայրը».*
գ. Մատթ. ԻԸ. 18-19, *"Ամէն իշխանութիւն ինձի տրուեցաւ երկինքի ու երկրի մէջ: Ուրեմն գացէք բոլոր ազգերը աշակերտեցէք, մկրտեցէք զանոնք յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ".*

Այսու ամենայնիւ շատ նշանակալից է Յիսուսի սովորութիւնը երբ զԱստուած "***Իմ*** Հայրս" կը կոչէ, և ոչ "***Մեր*** Հայրը" Իր աշակերտներու ընկերակցութեան մէջ:

ա. Մատթ. Է. 21, "Հապա անիկա՝ որ *Իմ* երկնաւոր Հօրս կամքը կը կատարէ":
բ. Մատթ. Ժ. 32, "Ով որ մարդոց առջեւ Ջիս կը դաւանի, Ես ալ զանիկա պիտի դաւանիմ *Իմ* Հօրս առջեւ":
գ. Մատթ. ԺԲ. 50, "Վասնզի ով որ *Իմ* երկնաւոր Հօրս կամքը կատարէ, անիկա է Իմ եղբայրս և քոյրս ու մայրս":
դ. Յով. Ի. 17. «Ես կ'ելլեմ "Իմ Հօրս" և Ձեր "Ձեր Հօրը" մօտ, "Իմ Աստուծոյս" և " Ձեր Աստուծոյն" մօտ»:

Յիսուսի տպաւորիչ վերոյիշեալ արտայայտութիւնները մեզ կը ստիպեն հաւատալ թէ Ինք **ուրոյն** յարաբերութիւն մը, հոգեկան կապ մը, կամ նոյնանմանութիւն մը ունի Հօր Աստուծոյ հետ: Ղուկաս աւետարանագիրը մեզ բիչ մը ետ կը տանի Յիսուսի կեանքին մէջ և կը յայտնէ մեզ Անոր զգայնութիւնն ու ինքնագիտակցութիւնը Իր պատանեկան շրջանին: Յիսուս սապէս կ'արտայայտուի Իր մօր Մարիամին.

«Ջիս ի՞նչու կը փնտռէիք: Չէի՞ք գիտեր թէ Ինձի պէտք է որ Իմ Հօրս գործերուն մէջ ըլլամ":
Յիսուս

Յիսուս իբր գերագոյն ԱստուածՈրդի ներկայացուած և արձանագրուած է միայն Մատթէոսի Աւետարանին ԺԱ. 27րդ ոսկեղէն համարին մէջ.

«Ամէն բան ինծի արուեցաւ իմ Հօրմէս, ու մէկը չի ճանչ- նար Որդին, բայց Հայրը, և մէկը չի ճանչ նար Հայրը, բայց Որդին, և ան՝ որու Որդին կ՛ուզէ յայտնել»:

Յիսուսի վերոյիշեալ արտայայտութիւնը կը ստիպէ մեզ հաւատալ, թէ Աստուծոյ և Իր Միածինին միջեւ կայ յարաբերութիւն մը որ աննախընթաց է, կատարեալ է և անծածկոյթ: Ոչ թէ աստուածային գիտութիւնը մատչելի է Որդւոյն գիտակցութեան, այլ՝ Մարդեղացեալ Յիսուսի մտածումներն ու տեսութիւնները եւս դիւրամատոյց են Հօր Աստուծոյ: Այսինքն Յիսուս դարձած է Աստուծոյ տեսանելիութիւնը երկրի վրայ:

Հետեւաբար վերոյիշեալ խորհրդազգած ոգեկան ներհայեցողութիւնը Աստուծոյ և Յիսուսի որդիութեան միջեւ կը բացա- տրուի **"Միածին"** բառով: Երբ մարդ-արարածները հաւատալով Յիսուսի՝ կը կոչուին "Աստուծոյ որդիներ", անոնք կը դառնան *երկրորդական* աստիճանի, այսինքն *որդեգիրները* Աստուծոյ: Աստուծոյ և Յիսուսի Իրար պատկանելիութիւնը՝ մարդկային ըմբըռ- նումի տարածական (dimension) ծիրի իմացական ըմբռնումէն շատ բարձր է ու անհասանելի:

Յիսուս Ինքզինք "Որդի" կոչելով, պարզապէս բացատրել կ՛ուզէ աշակերտներուն Իր դիրքը Աստուծոյ հանդէպ կամ Աստուծոյ հետ առանց մանրամասնելու Իր ինքնութիւնը և Աստուծոյ հետ իր մտերմութիւնը: Յիսուսի համար գերագոյն ճշմարտութիւնը՝ աւետարանել և վկայակոչել է Հօր Աստուծոյ անսպառ սէրը հանդէպ մարդկութեան:
Յիսուս որպէս Որդի մարդոյ, է՛ Գլուխ Աստուծոյ Թագաւորութեան, որովհետեւ աւելի խոր թափանցած է մարդկային գիտակ- ցութեան թէ՛ որպէս Որդի մարդոյ և թէ Աստուծոյ Միածին Որդին:

Աշակերտներուն յարաբերութիւնը Յիսուսի հետ, հետզհետէ կը զօրանայ և կը խորանայ: Անոնք Յիսուս Վարդապետին մէջ կը տեսնեն նախորդ մարգարէներէն տարբեր Անձնաւորութիւն մը: Կը տեսնեն Յիսուսի անբաղդատելի մեծութիւնը և զօրութիւնը, հրաշքները և մեղերու թողութիւն տալու իշխանութիւնը: Յիսուս անվերապահօրէն յայտարարեց.

"Ամէն իշխանութիւն ինծի արուեցաւ թէ՛ երկինքի մէջ և թէ երկրի վրայ":

Չենք կրնար երբեք համոզուիլ թէ Յիսուս ինքնախաբէութեան մը զոհ ըլլալով վերոյիշեալ իշխանութիւնն ու իրաւունքները տուաւ Ինքզինքին: Երբ խորապէս ուսումնասիրենք Աւետարանները, ու չնորհուի մեզի թափանցել գիրին խորհուրդին, զօրութեան և հոգիին, այն ժամանակ մենք եւս, հմայուած Յիսուսի Անձնա- ւորութենէն, վստահ պիտի գիտնանք թէ Ան

աբեալներուն ներկա- յացուցած Յիսուսի յարաբերութիւնը Աստուծոյ հետ կը գերազանցէ մարդկային որեւէ ըմբռնում և իմացականութիւն։

ՄՈՅՇ ՉԻՍ ՅԱՌԱԳԱՍՏ. ՄԱՔՈՒՐ ՀԱՐՍԱՆԵԱՑԴ։

Հարսանիքի առագաստ մտնելը՝ կը նշանակէ ամենանուիրա- կան, անձնական և անբռնաբարելի իրաւունք ունենալ։ Բացարձակ ապահովութիւն և անվտանգութիւն ունենալ։ Կը նշանակէ կազմա- կերպութեան մը, կամ կուսակցութեան մը ջարբերուն մէջ ընդուն- ուիլ։ Օրինակի համար, խորհրդարանի մէջ մտնել, երկրի կառա- վարութեան բարձրագոյն խորհուրդին միանալ է։

Անձ մը երբ երկրի բարձրագոյն խորհուրդին մասնակից դառ- նայ, միայն այն ատեն կրնայ, դրապէս և բացայայտօրէն, գիտակից ըլլալ երկրին կացութեան և ճակատագրին։ Բոլոր անոնք, որ երկրի մը խորհրդարանէն [առագաստէն] դուրս են, շատ միջադէպեր կ'իմանան ու բազմաթիւ բաներ կ'երեւակայեն, որոնց մեծ մասը նախապաշարումներ և հաճոյալի տեղեկութիւններ են։ Իրականը և ճշմարիտը խորհրդարանէն *ներս* կը պահուին։

Որպէս հաւատացեալ, կ'ուզե՞ս գիտնալ ու տեղեկանալ Իւ Փրկչիդ ընորհած թողութեան, Անոր Յարութեան աւետիսին, և հոգիիդ գաղտնաթափանց աչքերով մասնակցիլ Անոր արգաւանդ և թելադրական խորհուրդներու փորձառական ապրումին։

Եթէ պատասխանը "այո" է։

Դուն եւս պարտ ես մտնել առագաստը, Մտերմանալ Յիսուսի հետ, ներամփոփման պահ մը, յարաբերութիւն մը ստեղծել Իր հետ, խորհելու և մտածելու որ կը կոչուի հոգիի, մտքի և աչքի խորհմաց տեսողութիւն։ Յիսուս Իր աշակերտները խաւարի մէջ չթողուց, այլ ըսաւ անոնց,

«Ձեզի տրուած է գիտնալ Աստուծոյ թագաւորութեան խորհուրդները»։
--Մատթ. ԺԳ.11։

Յորժամ գաս փառօք
Յահագին աւուրն.
Յիշեա զիս Քրիստոս:

ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՍ ՓԱՌՕՔ.

Ամերիկեան Խաղաղականի Նաւատորմին ընդհանուր հրամանատար Տակլըս Մէֆհարթըր Ֆիլիփինան կղզիներէն դէպի Աւստրալիա փախաւ ընդծովեայի մը միջոցաւ, որպէսզի կատեցնէ Ճաբոնական յառաջխաղացքը դէպի Միացեալ Նահանգներ: Ձմեկնած, ան խոստացաւ իր զօրքերուն և Ֆիլիփիններուն սա բառերով. **"Ես պիտի վերադառնամ"** (I will return).

Մէֆհարթըրի վերադարձը (երկրորդ գալուստը) դէպի Ֆիլիփին, երկար տարիներ տեւեց, որու ընթացքին իր հաւատարիմ զինուորակիցներէն շատեր մեռան, ոմանք սովամահ, ոմանք թշուառ և հիւծած տարագիրներ և ոմանք ալ գլխատուեցան որպէս թշնամիներ: Իր հաւատարիմներու գերեվարութիւնն ու սպառումը անշուշտ շատ տաժանելի և դառնակսկիծ էր: Սակայն, Տակլըս Մէֆհարթըր վերադարձա՜ւ Ֆիլիփիններու երկիրը:

Ան վերադարձաւ որպէս յաղթակա՛ն հերոս մը: Իր փախուստը եղած էր անշուք և անաղմուկ, իսկ վերադարձը եղաւ նոյնիսկ աստկաջունչ և

փառապանծ, շրջապատուած օդանաւակիր զրահաւորներով: Իր վերադարձի նախօրեակին աշխարհ ցնցուեցաւ աննախընթաց պայթիւնովը երկու հիւլէական ռումբերու, որոնք թէ՛ փառահեղ և թէ ահարկու ահազանգը հնչեցուցին անոր վերադարձին:

Յիսուս երբ համբարձաւ այս աշխարհէն, Իր մեկնումը նաեւ տեղի ունեցաւ անշուք և անաղմուկ: Ներկայ էին բանի մը տասնեակ աշակերտներ ու հաւատարիմներ: Յիսուս նաեւ խոստացաւ Իր աշակերտներուն վերադառնալ Իր Մարդեղացեալ աշխարհը՝ ըսելով անոնց.

> ***«Միրտերնիդ չխռովի. Աստուծոյ հաւատացէք, ինծի ալ հաւատացէք: Իմ Հօրս տունը շատ բնակարաններ կան, ապա թէ ոչ՝ ես ձեզի պիտի ըսէի, հիմա կ՚երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ: Եւ եթէ երթամ ու ձեզի տեղ պատրաստեմ, նորէն կու գամ և ձեզ ինծի կ՚առնեմ»***
>
> **--Յով. ԺԴ.1-3:**

Յիսուս կը շեշտէ ու կ՚ըսէ. "Աստուծոյ հաւատացէք, ինծի՛ ալ հաւատացէք": Որեան իշխանական և բացարձակ կերպով կը խոստանայ Յիսուս Իր երկրորդ Գալուստն ու վերջնական յաղթութիւնը:

Յիսուս՝ Իր խաչելութենէն օր մը առաջ երբ վերնատան մէջ Սուրբ Հաղորդութեան Խորհուրդը կը հիմնէր, Իր աշակերտներուն հետ մտերմիկ խօսակցութեան ընթացքին սապէս արտայայտուեցաւ անոնց.

> ***"Դուք անոնք էք՝ որ միշտ Ինծի հետ կը կենայիք Իմ փորձութիւններուս մէջ, ես ալ ձեզի թագաւորութիւն մը ուխտ կ՚ընեմ, ինչպէս Իմ Հայրս Ինծի թագաւորութիւն մը ուխտ ըրաւ. Որպէսզի դուք Իմ սեղանէս ուտէք ու խմէք Իմ թագաւորութեանս մէջ'--Ղուկ. ԻԲ.28-30:***

Մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի վերադարձը դէպի այս աշխարհ, անբաղդատելիօրէն աւելի պանծալի և փառապանծ տօնախմբութիւն մը պիտի ըլլայ բան որեւէ հերոսի մը յաղթական վերադարձը: Անոր երկրորդ երեւումը պիտի չնմանի ո՛չ Յունաց Ակամէմնոն թագաւորի, ոչ ալ Մէֆհարթըրի վերադարձին: Յիսուս՝ **Որդին** պիտի վերադառնայ որպէս անպարտելի Ախոյան և Փրկիչը տիեզերքի յաւերժութեան:

Պօղոս Առաքեալ՝ յայտնութիւններու տեսանողը, յափըշտակուած էր երկինք՝ ականատես ըլլալու *վախճանական տեսիլքներու:* Ան մեզի կը յայտնէ նշխար մը իր տեսիլքներէն և կը մարգարէանայ, ըսելով.

> *«Անկէ ետեւ կու գայ վախճանը, երբ թագաւորութիւնը պիտի*

տայ Աստուծոյ ու Հօրը ձեռքը, երբ խափանէ ամէն իշխանութիւն ու ամէն պետութիւն ու զօրութիւն։ Վասնզի անոր (Յիսուսի) պէտք է թագաւորութիւն ընել՝ մինչեւ բոլոր թշնամիները Իր (Աստուծոյ) ոտքերուն տակ դնէ։ Վերջին թշնամին որ պիտի խափանի՝ մահն է։ Վասնզի գիրքը կ'ըսէ. Ամէն բան անոր ոտքերուն տակ հնազանդեցուց. բայց երբ կ'ըսէ թէ ամէն բան անոր հնազանդած է, յայտնի է թէ բացի անկէ՝ որ ամէնը անոր հնազանդեցուց.--**Ա Կոր. ԺԵ.24-28:**

Կ'արժէ՞ վկայութիւն մը եւս տալ որ կու գայ երկնային հրեշտակաց կողմէ.

***«Ով Գալիլեացի մարդիկ, ի՞նչու կայներ դէպի երկինք կը նայիք. այս Յիսուսը որ ձեզմէ երկինք համբարձաւ, այսպէս պիտի գայ՝ ինչպէս տեսաք անոր երկինք երթալը»*--Առաք. Ա.11:**

Յաւալի է որ պիտի շարունակեն գտնուիլ անհաւատներ, թերահաւատներ, սակայն նաեւ *աննահանջ հաւատացեալներ.*

Համեստ և անշուք Յարութիւնը Յիսուսի և անաղմուկ մեկնումն ու համբառնալը այս աշխարհէն՝ բնաւ պարտութիւն կամ ձախողութիւն թող չտեսնուի Իրեն: Ներկայ մտածողական բնութեամբ, ոմանք պիտի ցանկային տեսնել Յարուցեալ Յիսուսը որ յայտնէր Ինքզինք բահանայապետներուն և մանաւանդ Պիղատոսի: Յիսուս ածան աճպարար մը չէ, և ոչ ալ Իր առաքելութիւնը միայն Հրեայ ժողովուրդին համար էր:

Յիսուսի առաքելութիւնը տիեզերակա՛ն փրկութիւն էր ու Իր Յարութիւնը *չարին* դէմ ու գայն տապալելու համար էր: Յիսուս երբ յաղթականօրէն վերադարձաւ, յայնժամ *հաւատքն* աշխարհ պիտի գիտնայ Անոր Յարութեան ու փրկութեան զօրութիւնը և ոչ թէ բանի մը թշուառականներ ու նախանձորդներ:

ՅԱՀԱԳԻՆ ԱԽՈՒՐՆ.

Ի՞նչ գեղեցիկ է գրաբար "լեզուն հայրենի": "Յահագին" բառը բացագանչութեան արտայայտութիւն մըն է, որ թէ՛ *"նպատակի"* և թէ *"ուրախութեան"* կը նշանակէ: Որքա՜ն արդար է ու ճշմարիտ այս բառը: Յիսուսի վերադարձը պիտի ըլլայ վիշտ ու սարսուռ Չինք մերժողներուն, իսկ ուրախութիւն և ցնծութիւն Չինքը հիւրընկալողներուն:

Միթէ անարդա՞ր է պատժել այն անձերը, որոնք գիտակցօրէն և բմահաճօրէն անիրաւեցին անթիւ թշուառներն ու մերժեցին Յիսուսի սիրոյ հրաւէրը, որովհետեւ իրենց մղումները չար էին շարունակ:

Որպէս հաւատակիցներ, մեր սրտերը պիտի ցնծան երբ տեսնենք որ բոլոր զրկուածներն ու անիրաւուածները կ'ստանան իրենց հարիւրապատիկ վարձքը (ամփոփելով դարեր ջարունակ զրկեալ Հայերն ալ).

«Եւ ով որ Քովուց տուներ, կամ եղբայրներ, կամ Քոյրեր, կամ հայր, կամ մայր, կամ կին, կամ որդիներ, կամ արտեր Իմ անուանս համար, հարիւրապատիկ պիտի առնէ, և յաւիտենական կեանք պիտի ժառանգէ» **--Մատթ. ԺԹ.29:**

Յիսուս Իր հետեւորդները Գողգոթա հրաւիրելով ու զանոնք խաչակից ընելով զիրենք հոն չի՛ մոռնար, նորէն կու գայ Ան ու հարիւրապատիկ կը վարձատրէ զանոնք: Առաջին և երկրորդ պատերազմներու ընթացքին միայն սպաննուողներու թիւը եղած է մօտ 65 միլիոն անձ: Այս 65 միլիոնը, որ անըմբռնելի թիւ մըն է, հայրենիքը ի՞նչպէս վարձատրած է զանոնք արդեօք: Աշխարհ այս 65 միլիոն սպաննուողներու միջոցաւ ստեղծած է հազարաւոր հերոսներ և հարիւրաւոր դրամատէրներ: Իսկ մեռնողները եղած են զոհերը արծաթասէր, ագահ, և նիւթապաշտ փառամոլներու:

Մի միայն յաւիտենական կեանքի և յարութեան ժառանգութիւնը կրնան ըլլալ գրաւականը ճշմարտութեան ու բարիի գոյատեւման: Ապա թէ ոչ, անտառն ու մացառը, ջնատամն ու կատաղութիւնը պիտի դառնան գերագոյն ճշմարտութիւնը և յաղթութիւնը:

ՅԻՇԵԱ ՉԻՍ ՔՐԻՍՏՈՍ:

Փոխաբերական իմաստ պարունակող աղօթք մըն է այս: Յիսուս ոչ թէ համբարձած ու մեկնած է լքելով մեզ, այլ՝ այս աղօթքով, հաւատացեալները կը յայտնեն իրենց վստահութիւնը յաղթական Ազատարարին՝ Յիսուսին, և իրենց հոգիներուն աչքերով կը տեսնեն Զինք ու կը հաւատան Իր խոստումին: Որքա՜ն բաղցր կը հնչէ այս հաւատարիմներուն բնաբուջ աղօթքը Յիսուսի Ականջին:

Նորոգող հնութեանց.
Նորոգեա եւ զիս.
Նորոգ զարդարեա:

ՆՈՐՈԳՈՂ ՀՆՈՒԹԵԱՆՑ.

Ո՞ր հնութիւնները և ինչո՞ւ կը նորոգեն զանոնք: Հնութիւն- ներու մէջ կը նորոգեն միայն այն՝ ինչ որ *արժէքաւոր* է: Վաղ անցեալի հնութիւններէն կը նորոգեն այն ինչ որ կը ներկայացնէ գեղարուեստ: Ինչ որ անարժէք է չի նորոգուիր՝ կը փլցուի և աւելի գեղեցիկը և մատչելին կը կառուցուի անոր փոխարէն: Ի՞նչու համար արուեստագէտներ առարկայ մը նորոգելու համար եռապատիկ գին կը պահանջեն, երբ նոյնանման առարկան կրնայ նուազ գնով գնուիլ շուկայէն:

Պատճա՞ռը.

Որովհետեւ այդ հին առարկան՝ ձեռարուեստը եղած է այս ինչ արուեստագէտին, և կամ գործածուած է այս ինչ թագաւորին կամ մեծաւորին կողմէ: Որովհետեւ արժէք ըսուածը, նիւթական ասպարէզի ըմբռնում ըլլալէ դադրած և *զգայական* աշխարհի ըմբռ- նումին մէջ դասաւորուած է:

Այսպիսի դիտա՛նկիւնէն մօտենալու է ճանչնալու համար Ա. Ն. Շնորհալիին աղօթքը երբ ան կ'ըսէ.

ՆՈՐՈԳԵԱ ԵՒ ՁԻՍ.

Աստուած եթէ արժէք մը չտեսնէ անձի մը մէջ այդ անձը չնորոգէր: Ոչ թէ որովհետեւ Աստուած բմահաճ է հանդէպ Իր արարածներուն, այլ Աստուած *յաւերժական* մը կը փնտռէ մարդուն մէջ: Աստուծոյ փնտռած գլխաւոր յատկութիւնն ու առաքինութիւնը մարդուն մէջ, անոր ազատ կամքով Իրեն

վստահիլն ու յանձնուիլն է, յօժարիլն է ու ճանչնալը թէ Աստուած իրեն համար լաւագոյնը կը կամի։

Տեսլական աչքերով դիտենք բրուտ մը որ անիւին վրայ կաւեղէն աման մը կը յօրինէ։ Կը թրջէ կաւը այնքան որքան որ հարկ է։ Անիւին արագութիւնը ինք կ՚որոշէ։ Յօրինուած առարկան եթէ իր չափանիշով կատարեալ չէ, զայն կրկին խմորի կը վերածէ ու կրկին կը փորձէ կազմել։ Կաւը երբեք ըսելիք չ՚ունենար, որովհետեւ իր կամքը Վարպետին հանճարին վստահած է։

Ներկայ կ՚ըլլանք ածուրդի մը։ Հոն կը տեսնենք, գեղեցիկ առարկաներու շարքին, նաեւ կոտրած և խախտած ուրիշ առարկայ մը։ Մեծ կ՚ըլլայ մեր զարմանքը երբ այդ կոտրած և խարխլած առարկան բարձր արժէք կը ստանայ բան թէ մեր գեղեցիկ կարծած- ները։ Երբ կը հետաքրքրուինք, մեզի կ՚իմացնեն թէ այդ խախուտ կարծուած ջուլթակը շինուած է այս ինչ ջուլթակահարի ձեռամբ։

Նոյնն է պարագան նաեւ Աստուծոյ առնչութեամբ։ Աղօթող անձը երբ վստահելով ու կամովին կը յանձնուի ստեղծագործ Բրուտին և հանճարեղ Արուեստագէտին և կը խնդրէ վերակարուց- ուիլ, նոր արարած ըլլալ։

ՆՈՐՈԳ ՉԱՐԴԱՐԵԱՅ.

Ի՞նչ գեղեցիկ կը վերջանայ ձեռարուեստ մը երբ անոր նորոգութիւնը կը կատարուի նո՛յն Արուեստագէտին միջոցաւ։ Վերա- նորոգութեան շրջանին, արուեստագէտ Վարպետը Իր բոլոր հմտութիւնը և նորաձեւութիւնը կ՚աւելցէ նորոգուած առարկային վրայ։ Վերակառուցուած և ածուրդէ գնուած խարխուլ առարկան, **"վերստին ծնունդ"է** մեղաւորի մը, որմէ յետոյ հազարապատիկ արժէք կը ներկայացնէ ան։ Ծնորհակալութիւն ստեղծագործ և հանճարեղ արուեստագէտ Արարիչին։

Ընորհատու բարեաց.
Ընորհեա զբաւութիւն.
Ընորհեա զթողութիւ

ԸՆՈՐՀԱՏՈՒ ԲԱՐԵԱՑ.

Երբ մեծարենք զԱստուած "Ընորհատու բարեաց" տիտղոսով, մեր հոգեկրօն ըմբռնումը իմաստաւորելու և զգայուն դարձնելու ենք: Որովհետեւ "Ընորհ" բառը նորութիւն մըն է կրօնագիտութեան մէջ, որ յայտնաբերուած է Քրիստոնեայ հաւատացեալներու՝ Յիսուս Քրիստոսի Մարդեղութեամբ.

***«Վասնզի Օրէնքը Մովսէսի ձեռով արուեցաւ, բայց ընորհքը ու ճշմարտութիւնը Յիսուս Քրիստոսի ձեռով եղաւ»*--Յով. Ա.17:**

Հպանցիկ ակնարկ մը այսպիսի խիստ կենսական նիւթի մը անբաւարար է:

Աշխարհի բոլոր կրօնքները կը տարբերին Քրիստոսի աւետարանաշունչ **Պատուիրաններէն** մէկ բառով մը միայն, որ կը կոչուի **"Ընորհք"**: Քրիստոնեայէր Ընորհալին դիպուածով մը չի գործածէր **Ընորհ** բառը, այլ այդ բառին ամբողջական ըմբռնումովը: Ընորհալին ծանչցած է այդ բառին ծուծը և ներթափանցած անոր աննիւթական և լուսեղէն խորհուրդին:

Ուրեմն, ի՞նչ կը նշանակէ *"ԸՆՈՐՀԱՏՈՒ"*:

Աշխարհի մէջ կան բազմատեսակ մարդիկ որովհետեւ աշխարհ չափազանց մեծ է և ունի չորս միլիառէն աւելի բնակչութիւն: Թէեւ չորս միլիառ ինչ կը նշանակէ չենք կրնար ըմբռնել և հասկնալ: Աշխարհի բնակիչներուն մէջ կը գտնուին մարդիկ, որոնք *ձյդ* բան չեն ընդունիր: Եթէ նուէր մը տաս, աւելի՛ արժէքաւորը կը փոխադարձեն: Եթէ զիրենք թէյի հրաւիրես, բեզ ճաշկերոյթի կը հրաւիրեն: Եթէ իրենց անակնկալ օգնութիւն մը ընես, կը սկսին կասկածիլ թէ ի՞նչու այս բարիքը ըրիր իրենց: Մէկ խօսքով՝ չեն ուզեր որեւէ կերպով պարտական ըլլալ: Իրենց բոլոր մտածումի

աշխարհը *առ և տուր* դարձած է:

Քրիստոսի աւետարանաշունչ պատգամներէն զատ բոլոր կրօնքները ***առ և տուր*** են: Մօտենալու համար Աստուծոյ, անպայման *զոհով* մը գալու էին: Երբ բժշկութիւն գտնէին, անպատճառ *մատաղ* մը պէտք է կատարէին: Կ'ուզէին զԱստուած հաճեցնել *իրե՛նց* ուզած ձեւով: Կը վախնան Աստուծմէ ձրի բան մը ստանալու: Կը կասկածին աստուածային սիրոյն: Այս թիւրիմացութիւնը դժբախտ աւանդութիւն մըն է որ կը շարունակէ նախաբրիստոնէական կրօնքէն ու հաւատալիքներէն:

Քրիստոնեայ հաւատացեալ մը աստուածային ձրի շնորհին փոխարէն երբ բան մը փոխադարձէ, ատիկա աստուածային շնորհը տեսակ մը չէզոքացուցած կ'ըլլայ: Որովհետեւ Յիսուսի՛ աստուածայայտնութեամբ, որ ըմբռնողութեան համար յաւէտ անիմանալի է, **շնորհիը** դարձաւ **ձրի** պարգեւ: Երբ անձ մը փորձէ փոխարէնը հատուցանել Աստուծոյ, կամ փոխանակ ձրի ստանալու աստուածային պարգեւը, ի՛ր աշխատութեամբ վաստկիլ ջանայ, այդ արարքը այն անձին հպարտութիւնը ցոյց կու տայ: Աստուած այնքա՞ն կը սիրէ մարդկութիւնը որ Իր բարիքները որպէս շնո՛րհք առատապէս կը բաշխէ: Որովհետեւ մենք Իր ձեռակերտն ենք, երկնային Արուեստագէտին կենդանի և շէնշող բանդակները:

Երկրորդ, որովհետեւ մեղքերու թողութիւնը և մաքրութիւնը որ Աստուած մեզի կը շնորհէ, մեր հասողութենէն և միջոցներէն շատ բարձր են: Կարելի չէ մարդկային տարողութեամբ ապահովել մեղքերու թողութիւնն ու փրկութիւնը:

Ս. Ներսէս Շնորհալին իր հոգւոյն գաղտնաթափանց աչքերովը կ'աղերսէ.

ՇՆՈՐՀԵԱ ՋՔԱՒՈՒԹԻՒՆ.
ՇՆՈՐՀԵԱ ՋԹՈՂՈՒԹԻՒՆ:

Շնորհալին իր աղօթքի վերոյիշեալ նախադասութիւններուն մէջ երկդիմի արտայայտութիւններ կը յայտնէ, որոնք արժանի են մեր ուշադրութեան: Որովհետեւ "բաւութիւն"ը չի շնորհուիր, այլ մարդ իր միջոցներով ի՛նք կը բաւէ իր մեղքերը: Զակէոս մաքսաւոր իր հատուցումո՛վ բաւեց իր մեղքերը ու յետոյ արժանացաւ թողութեան: "Շնորհիք"ը ձրի պարգեւ մըն է տրուած Աստուծմէ:

ա. "Քաւութեան բաժակ": Իմաստասէր Սոքրատ իր գործած քաղաքական յանցանքին համար թոյն խմեց ու այդպէսով բաւած եղաւ իր յան-

ցանիը:

բ. "Քաւութեան նոխազ": Ըստ Մովսիսական Օրէնքի, մեղաւոր մը իր յանցաւները բաւելու համար, ձեռքերը կը դնէր նոխազի մը վրայ: Այդ նոխազը կը մեռցուէր ու կը զոհուէր որպէս մեղաւորին մեղքերու բաւութիւն:

գ. "Քաւարան": Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վարդապետութեան համաձայն, այն տեղ ուր մեռելներու հոգիները կը հաւաքուին ու զանազան տանջանքներով ու փորձութիւններով իրենց յանցանքները կը բաւեն և կը մաքրուին որպէսզի կարենան մտնել Դրախտ:

Վերոյիշեալ կերպով հաւատալու վարդապետութիւնը, հաւատացեալ մը նուազ Քրիստոնեայ չի դարձներ: Որովհետեւ հաւատալիութիւնը այնպիսի ճիւղաւորումներ ունի մարդկային ներաշխարհին մէջ, որ մարդկօրէն կամ մարդկային իմաստութեամբ դատել, կրնայ աւելի վնասակար ըլլալ քան օգտակար:

Յիսուս՝ Պետրոսի հետ Իր վերջին հարցազրոյցի ընթացքին, ձկնորս Պետրոսին չհարցուց թէ ի՞նչպէս կամ ի՞նչի կը հաւատայ, այլ՝ Անոր հարցումը եղաւ. ***"Պետրո՛ս Յովնանի որդի, զիս կը սիրե՞ս"***: Այսօր ալ Յիսուս նոյն հարցումը կ՛ուղղէ բեզի և ինծի

"... Զիս կը սիրե՞ս":

Յիսուսի վերոյիշեալ հարցումը բացարձակ ազատութիւն կու տայ Քրիստոնեային: Յիսուս մեր սէրը խնդրելէն առաջ, Ի՛նք մեզ սիրեց ճշմարտապէս: Յիսուս խօսքով չսիրեց մեզ, հապա Իր սէրը արտայայտեց երբ մեզ փրկելու և մեր մեղքերուն թողութիւն տալու ճակատամարտին մէջ մեռաւ: Անկէ աւելի մեծ ու վեհ ապացոյց՝ մեղաւոր մը պէտք չունի կարենալ ճանչնալու և ըմբռնելու աստուածային սէրը որ արտայայտուեցաւ Գողգոթայի սարին վրայ:

Միրոյ սոյն արտայայտութեան զօրութեա՛մբ, Յիսուս թողութիւն կու տայ մեղաւորի մը որ կ՛ապաշխարէ: Յիսուս ո՛չ "բաւութեան բաժակ" կը մատուցանէ մեղաւորին, և ոչ ալ "բաւութեան նոխազ" կը պահանջէ անկէ, այլ բաղցրաձայնօրէն կ՛ըսէ հոգւով հիւանդներուն.

"Քու մեղքերը ներուած են ձեզի,
գացէ՛ ու ասկէ ետեւ մի մեղանչէ՛":

Յիսուս ոչ միայն կը ներէ մեղաւորներուն, այլ՝ նոյնիսկ Զինք խաչագամողներուն նայելով ու աչքերը իր Հօրը բարձրացնելով կ՛աղերսէ.

"Հայր, թողութիւն ատոնց, վասնզի
չեն գիտեր ինչ կ՛ընեն":--Ղուկ. ԻԳ. 34:

Յիսուս Իր անձին և ապրումին միջոցաւ գիտցաւ որ մարդ-արարածին մեղքերու թողութիւն ստանալ, ի՛ր աշխատանքով կամ անասունի արիւնով, անկարելիութիւն մըն է: Յիսուս Իր ապրումէն հորիզոն մը բացաւ մարդկութեան սրտին և հոգիին: Փոխաբերաբար Ան հրամայեց Իր բարեկամներուն, որ զղջացող պարտապանին պարտքը ջնջէ, այսինքն մեղքերու թողութիւն շնորհէ,

***«Այն ժառային Տէրը վրան խղճալով արձակեց զանիկա ու պարտքը շնորհեց անոր»*--Մատթ. ԺԸ. 27:**

Շնորհաբաշխ Յիսուս թողութիւն տուած է *բոլոր* աշխարհի մեղաւորներուն: Իսկ, եթէ կան անձեր որ կ'ուզեն իրե՛նք բաւել իրենց մեղքերը իրենց հաշուոյն և իրենց աշխատութեամբ, ես որ ընկերակից մեղաւոր մըն եմ նման բոլոր մեղաւորներուն, իրաւունք չունիմ դատելու: Յիսուս Ինք բաւած է մեր մեղքերը և ձրի թողութիւն կը պարգեւէ բոլոր զղջացո՛ղ ապաշխարողներուն:

Ուրախացո՛ Տէր.
Հզօրս փրկութեամբ.
Այր վասն եմ ի՛ տուգ:

ՈՒՐԱԽԱՑՈ ՏԷՐ

Ուրախութիւնը հոգեկան ցնծութիւն և բարձր տրամադրութիւն մըն է: Կը ստեղծուի կամ գոյութիւն կը ստանայ հրճուալի և բերկրալի դէպքի և գոհունակութեան պատճառաւ: Այդ դէպքը կրնայ ըլլալ շօշափելի կամ հոգեկան և կամ իմացական: Արիստոտել իմաստասէր՝ "ուրախութիւն"ը կը հաւասարեցնէ *իմացական մղումներու հրամանգով ապրումի:* Մարդ՝ որպէս բանական էակ, երբ իրագործէ իր հոգւոյ ներիմաստ և իմացական պարտականութիւնը յայնժամ կը զգայ ուրախութիւն և երանութիւն:

Ներկայիս՝ մարդոց ուրախութիւնը՝ հարստութիւն դիզել է: Աշխարհի ամենաճին արհեստն է այդ: Գիտական աիեղ յառաջդիմութեանց մէջ իսկ, մարդիկ տակաւին անցեալի հին տենչանք- ներով տոգորուած են:

Մարդ երբ կարենայ գիտնալ և ըմբռնել տիեզերքի գոյութեան մէջ, թէ իր կեանքի տեւողութիւնը միայն **"կայծ"** մըն է, յայնժամ մարդ ինքզինք պիտի լծէ բարեսիրական և ազգօգուտ գբաղումներու։ Իր ուրախութիւնը պիտի ծագի և ծիածանէ երբ մարդ կամենայ դառնալ ստեղծագործողը բարիին և գեղեցիկին։

Լիապէս և հրաշալիօրէն ինքնագիտակից և որոնող միտքի Տէր անձի մը հոգին կ'ուրախանայ այն ժամանակ, երբ վստահութիւն ու հաւատք կ'ունենայ յաւերժական կեանքի։ Մարդ էակ, որքա՞ն հանճարեղ և որքան գիտուն ըլլայ, այնքան աւելի թջուառ կը զգայ ինքզինք երբ իր 60-70 տարիները վերջանան։ Մարդկային հոգիին ալացքը՝ իր ուրախութեան լրումը կ'ունենայ, երբ յաւերժաբոյր կեանքի խոստումը ստանայ **հաւատքի՛** աչքերով։

Այս պատճառաւ Հայ հաւատքի ջեփորահար Ս. Ն. Շնորհալի կը թախանձէ, ըսելով. **«Տէ՛ր, զիս ուրախացուր»։**

ՈԳԻՈՅՍ ՓԸՐԿՈՒԹԵԱՄԲ.

Շնորհալին ի՞նչ քանէ կը ջանայ փրկել իր անձը, իր էութիւնը, իր հոգին։ Մնրադիր աղօթող Շնորհալին կը ճգնի փրկել իր հոգին, իր գոյացութիւնը և իր էութիւնը *մահէ՛ն* որ զինքզինք չգոյացնել և կորսնցնել կը սպառնայ։

Մահը ո՛չ պատիժ է ոչ ալ դատապարտութիւն։ Մահը բնական և սովորական ընթացքն է աշխարհի և իր մէջ գտնուած չնչաւոր բոլոր բուսական և կենդանական գոյացութիւններուն։

Աստուած կամեցաւ բնական ներկայ դրութենէն բարձր, այսինքն գերիվեր և գերբնական (super) էակներու գոյութիւն տալ, (Իր Պատկերն ու Նմանութիւնը դրոշմել)։ Այնպէս ինչպէս Միքայէլ Անճէլո բանդակեց և դրոշմեց Դաւիթը մարմարի մը վրայ։

Մնանդոց Գիրքին առաջին էջէն սկսեալ մինչեւ Յայտնութեան վերջին էջը, մարդ-արարածին ստեղծագործման տարբեր աստիճաններու շրջանն է, որ մենք կը կոչենք Աստուածայայտնութիւն։ Միայն մարդ արարածի՛ն համար ժամանակը գոյութիւն և իմաստ ունի։ Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ հարիւր տարին, մարդու մը համար երբ ան բաղդատութեան դնէ իր կեանքի տեւողութիւնը միլիոնաւոր տարիներու հետ։

Կա՛յծ մը, կամ ոչնչութիւն մը։

Ի՞նչ իմաստ ունի ժամանակը անբան անասունի կամ ծառի մը համար։ Ի՞նչ իմաստ ունի այգալոյսի ճաճանչագեղ ծիածանը գոհարավառ և ճառագայթող անբան բիւրեղի մը համար։ Ոչինչ։

Աստուծոյ համար, ժամանակը, (մարդկային ըմբռնումով) գոյութիւն չունի, որովհետեւ Ան յաւերժական Գոյացութիւնն իսկ է։ Ժամանակը՝ ժամանակաւորին համար ստեղծուած *միջավայր* մըն է։ Ժամանակաւոր մարդ-արարածը մշտնջենաւոր չէ, ժամանակի ընթացքին անոր կեանքը վերջ

կը գտնէ և մարդ կը վախճանի, այսինքն իր "ժամանակ"ի վախճանին կը հասնի: Ինչ որ մարմնական է և նիւթական, անցողակի է: Միայն հոգեկանն ու անմահական անձնաւորութիւնն ու խորհուրդներն ու խորհողութիւնը յաւերժական են:

Աստուած երբ կերպարանափոխէ սովորական, բնական մարդը, և դարձնէ զայն գերբնական և աստուածային, այդ փոխակերպումը և հոլովումը կը կոչենք աստուածային սէր, շնորհ և ուրախարար փրկութիւն:

Աստուածային ներթափանցումն ու ներգործումը տեղի կ'ունենան մարդկային իմացական և հոգեկան ինքնութեան մէջ: Աստուածային ներթափանցումը մարդկային հոգիէն ներս, մարտահրաւէրի մը չափ ներգործական ուժ ունի: Այս Բարի Հոգին կ'առաջնորդէ բնական մարդը ապաշխարութեան, և ընդունելու Յիսուս Քրիստոս որպէս **Տէր** և **Գերիշխան**: Վերոյիշեալ հոգեկան ներգործութիւնը կը կոչենք **"վերստին ծնունդ"**: Բնական մարդ-արարածը որուն ճակատագրուած էր մեռնիլ, այսուհետեւ կարելիութիւնը և **շնորհը** կը ստանայ յաւերժացնելու իր կեանքը եթէ ենթարկէ ինքզինք Աստուծոյ կամքին: Որովհետեւ Աստուծոյ կամքը մարդկութիւնը յաւերժացնել է: Աստուած ունի այդ կարողութիւնը: Մարդուն կը մնայ միայն հաւատալ և վստահիլ Աստուծոյ, ստանալու սոյն շնորհը:

Աւետարանաշունչ Առաքեալը կը պատգամէ ըսելով.

> ***«Վասնզի Աստուած այնպէս սիրեց աշխարհը, մինչեւ Իր Միածին Որդին տուաւ, որպէսզի ամէն ով որ հաւատայ՝ չկորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ունենայ»*--Յով. Գ.16:**

Մինչեւ յայտնութիւնը Յիսուս Քրիստոսի, մարդոց վիճակուած էր մեռնիլ և կորսուիլ: Կորսուող և ժամանակաւոր մարդոց, Աստուած առիթ մը կը շնորհէ որպէսզի յաւիտեան ապրին: Գեր-հոգի և Գեր-կեանք է Աստուած: Ան՝ մարդ-արարածը մահուան չէր դատապարտած որպէս պատիժ, այլ՝ մարդ ի՛նք կը մեռնէր, որովհետեւ ժամանակաւոր էակ ստեղծուած էր: Եւ Տէր Աստուած ըսաւ.

> ***«Ահա Ադամ մեզմէ մէկուն պէս եղաւ՝ բարին ու չարը գիտնալու և հիմա պիտի չթողատրեմ որ ձեռքը երկնցնէ ու կեանց ծառէն ալ առնէ և ուտէ ու յաւիտեան ապրի»***
> **--Մնն. Գ.22:**

Ադամի յանցանքին պատճառաւ, Աստուած Ադամ-մարդկութենէն չի խլեր անմահութիւնը (յաւիտենական կեանքը) որպէս *պատիժ* այլ կը մերժէ յաւիտենական կեանքի *պատճառները*:

> ***«Պիտի չթողատրեմ որ ձեռքը երկնցնէ ու կեանց***

ծառէն ալ առնէ և ուտէ ու յաւիտեան ապրի»:

Բանաստեղծ և աստուածաբան Ս. Ներսէս Շնորհալի ֆաջ գիտէ բնական մարդուն ճակատագրական վախճանը որ մահ ու չգոյութիւն է: Իր հոգւոյն և համայն մարդկութեան փրկութեան համար, այսինքն ստանալու համար այս ձրի շնորհ՝ յաւիտենական կեանքը, Հայ միաբանը ծոմապահութեամբ ու պաղատագին կ՛աղերսէ.

ՈՅՐ ՎԱՍՆ ԵՄ ՛Ի ԱՌԻԳ:

Հին Յունաստանի ողբերգութեան ներկայացուցիչներն են Եսխիլէս, Սոփոկլ և Եւրիպիդէս, որոնք հետզհետէ զարգացուցին Յոյն ողբերգութիւնը մարդկային վեհ հոգիին, պայքարը ճակատագրի և արկածներու դէմ կամ բարոյական փորձութիւնը որուն կ՛ենթարկուէր հերոս մը:

Ս. Ն. Շնորհալին սուգի և ողբի մէջ է ոչ թէ թերահաւատութեան կամ իր մեղանչումին համար, այլ հասած է իր ստեղծագործող երկունքի պահը: Սոյն սուգի և ողբերգութեան ակնարկելով Յիսուս, կը նախաձայնէ և կը մխիթարէ Իր աշակերտները ըսելով,

> *«Ճշմարիտ, ճշմարիտ կ՛ըսեմ ձեզի, դուք պիտի լաք և ողբաք, իսկ աշխարհ պիտի խնդայ. դուք պիտի տրտմիք, բայց ձեր տրտմութիւնը ուրախութեան պիտի փոխուի: Կինը ծննդաբերութեան ժամանակ ցաւ կը կրէ, վասնզի ժամը հասած է. բայց երբ մանուկը ծնի, այլեւս ցաւերը չի յիշեր ուրախութենէն՝ որ մարդ մը աշխարհ ենկաւ: Դուք ալ հիմա տրտում էք. բայց ես դարձեալ պիտի տեսնեմ ձեզ, և սրտերնիդ պիտի ուրախանայ, և ձեր ուրախութիւնը ո՛չ ոք պիտի խլէ ձեզմէ: ... Խնդրեցէ՛ք ու պիտի առնէք, որպէսզի ձեր ուրախութիւնը կատարեալ ըլլայ»--Յով. ԺԶ.20-24:*

Չար մըշակողին.
Չար սերմանց նորին.
Չորացո զպըտուղն:

ՉԱՐ ՄԸՇԱԿՈՂԻՆ
ՉԱՐ ՍԵՐՄԱՆՑ ՆՈՐԻՆ.

Վրէժխնդրական արտայայտութիւն չէ այս, այլ մարդկային ընկերութիւնը անաղարտ և սուրբ պահելու յաւելեալ ճիգ մը "չար մշակ"ը և "չար սերմ"ը փոխաբերական իմաստ ունին: Օրինակի համար չար թելադրութիւններ որոնք՝ մարդկային ընկերութիւնը փոխանակ միացնելու և հաշտեցնելու, բաժանման և թշնամութեան կ'առաջնորդեն:

Բոլոր պետութիւններ այժմ, գրաբնական գրասենեակներ ունին ուր բոլոր թերթերն ու հաճոյքի ժապաւէնները կը բննուին և այնուհետեւ հանրութեան կը տրամադրուին:

Ի՞նչու:

Որպէսզի մարդկային ընկերութեան միտքն ու երեւակայութիւնը չապականի և չպղծուի: Ինչպէս մարմինը հիւանդացնող մանրէներէն կը զգուշացնեն մեզ բժիշկները, նոյնպէս հաւատքի և հոգիի բժիշկներ կը զգուշացնեն իրենց հօտը չար մշակներէ ու չար սերմերէ: Կարելի է հողը չար սերմերէ մաքրել, սակայն մարդու միտքն ու երեւակայութիւնը անգամ մը որ ապականի, անկարելի է մաքրագործել կամ մոռցնել:

ՉՈՐԱՑՈ ԸՋՊՏՈՒՂՆ:

Ս. Ն. Շնորհալիին աղօթքն ու բաղձանքը այն է, որ եթէ մտքի ապականած երեւակայութիւնը մոռցուի, գէթ հոգին ազատի: Աղօթող միաբանին բոլոր ջանքը, իր հօտին մարմինն ու հոգին անարատ ու սուրբ պահել է: Ինչպէս Հայ գրագէտ Րաֆֆի ըսած է.

"Մենք ճաշակում ենք մեր հին սխալների
դառն պտուղները":

Պարգեւ ի բարեաց.
Պարգեւեա իմոց.
Պարտեացս թողութիւն:

ՊԱՐԳԵՒԻՉ ԲԱՐԵԱՑ.

"Բարի" բառը ծածկանունն է Հօր Աստուծոյ: Իշխան մը, խօսքը Յիսուսի ուղղելով, անգիտակցաբար, Ձայն կոչեց "Բարի" Վարդապետ, Յիսուս ուղղեց սոյն իշխանը և ըսաւ անոր.

> ***Ի՞նչու զիս բարի կ՚անուանես. Մէկէն զատ բարի չկայ որ է Աստուած՚--Ղուկ. ԺԸ. 18-19:***

Յիսուս լաւագոյն համարեց չանուանուիլ "բարի", որովհետեւ գիտէր թէ առանձնաջնորհեալ այդ բառը Իր Հօր կը պատկանի, ոչ թէ որովհետեւ Ինք ինքզինք մեղաւոր նկատեց: Ինչպէս որ Աստուած Մէր է ու ատելութիւն չի կրնար խորհիլ, նոյնպէս նաեւ Բարի է և չի կրնար չարիք կամենալ:

Երբ ոչ-բարեսէր անձի մը դժբախտութիւն պատահի, անմիջապէս դրացիները և նոյնիսկ մենք ալ, կ՚ըսենք. "Աստուծմէ փորձանք գտաւ, Աստուած զինք պատժեց": Այսպիսի դատաստանական ցանկութիւն մը նախաՔրիստոնէական վրէժխնդրական կամեցողութեան մնացորդ մըն է մեր հաւատքին մէջ և կը պղտորէ մեր միտքերը:

Լաւ ճանչնալու ենք այն Աստուածը, այն երկնաւոր Հայրը որ Յիսուս մեզի նկարագրեց և բօղազերծեց: Փոխենք մեր մտածելակերպը հանդէպ անոնց որ դժբախտութեան կը հանդիպին: Կարեկցի՛նք անոնց որոնք հոգեկան արկածեալներ են: Լսենք Առաքեալին խօսքը.

> *"Տեսայ որ մէկը, որ փորձութեան մէջ է, ըսէ որ Աստուծմէ կը փորձուիմ. վասնզի Աստուած չար բաներով չի փորձուիր, ոչ ալ Ինք մէկը կը փորձէ: Մէկն մէկը կը փորձուի՝ իր ցանկութիւն ներէն հրապուրուած ու խաբուած: ... Մէկէն բարի տուրք ու ամէն կատարեալ պարգեւ վերէն է, և լուսոյ Հօրմէն կիջնէ.--**Յակ. Ա.13-17:***

ՊԱՐԳԵՒԵԱ ԻՄՈՑ. ՊԱՐՏԵԱՑՍ ԹՈՂՈՒԹԻՒՆ:

Եթէ գտնուին հաւատացեալներ որոնք դիտողութիւն կ՚ընեն այս աղօթող բանաստեղծին տխուր, վշտահար և մելամաղձոտ հոգեկան արտայայտութիւններուն, և կը փափաքին տեսնել ուրախ, զուարթ կամ ցնծալի հաւատքի արտայայտութիւններ, պարտաւոր են դիտել Շնորհալին *իր* ժամանակագրական աստուածաբանութեան և անոր բաղաքական առնչութեան մէջ:

Մեղքի, յանցանքի և օրինազանցութեան վերոյիշեալ յանկերգը ոչ թէ Շնորհալիին անվստահութիւնն է հանդէպ Աստուծոյ սիրոյն ու բարութեան, այլ Շնորհալին՝ նա՛ն Յիսուս Քրիստոսի, միջնորդ իր սիրեցեալ ազգին, անո՛նց մեղքերն ու յանցանքները ի՛ր վրայ առած՝ թողութիւն կը խնդրէ

Աստուածմէ:

Ծնորհալիին վերոյիշեալ մեղբի մելամաղձիկ աղօթքը ոչ թէ ի՛ր յանցանքներուն և ի՛ր օրինազանցութիւններուն համար է, այլ իր համայն ազգին: Աղօթող անձնուրաց վանականը, որպէս քարի հովիւ փոխանակ սաստելու և յանդիմանելու իր սիրելի ազգը, ի՛նք իր վրայ կը ջալակէ անոնց մեղքերն ու յանցանքները և լալով ու սգալով կ՛անցնէ իր կեանքին բոլոր օրերը:

Վաղ անցեալի Հայ նախարարներու և մերօրեայ գաղութային անմիաբանութիւնեանը համար Հայ Եկեղեցականը կ՛աղօթէ կամաւոր ծոմապահութեամբ և սուգով:

Նոյն դիրքաւորումը կը տեսնենք 20րդ դարու Մահաթմա Կանտիի ծոմապահութեան և նուիրումին մէջ:

Դիտենք Հայազգի Կաթողիկոսին աղօթքն ու խնդրուածքը իր հոգեկա՛ն դիտանկիւնէն: Այնուհետեւ Ս. Էջմիածնի ղօղանջը փոխանակ լսուելու որպէս ցաւի ու յանցանքի յանկերգ մը, պիտի դառնայ յաղթական դիւցազներգութիւն Հայ հոգիին ու Հայ հաւատքին:

Ջուր չնորհեա աչացս.
Ջերմ հեղուլ զարտօսր.
Ջընջել զոչխանցանս:

ՋՈՒՐ ՇՆՈՐՀԵԱ ԱՉԱՑՍ.
ՋԵՐՄ ՀԵՂՈՒԼ ՋԱՐՏՕՍՐ.

Ահաւասիկ մարմնացեալ և կենդանի անձնուրացութիւնը Հայ

կղերականին: Եկեղեցական հովիւ մը որ ոչ թէ գաւազանով կը մօտենայ իր հօտին, այլ հեղեղանման արցունքներով և անձնուի- րութեամբ: Ոչ թէ կը **պատժէ** յանցաւոր գառնուկը, այլ համոզել կը ջանայ զայն, ոչ թէ յանդիմանութեամբ, այլ սիրաջահելով, ոչ թէ գայթակղեցնելով կը հեռացնէ զայն հօտէն, այլ ուսերուն վրայ առնելով կը վերադարձնէ զայն իր հօտը: Աւա՜ղ որ չունինք այսօր այսպիսի մարգարէաշունչ կղերականներ, որոնք նման ազգասէր Երեմիա Մարգարէին տաղերգեն իրենց ցաւը ըսելով.

"Եղանի՜ թէ գլուխս ջուր, ու աչքերս արցունքի աղբիւր ըլլային, որպէսզի ցորեկ ու գիշեր լայի իմ ժողովուրդիս աղջկան սպանուածներուն համար"--**Երեմ. Թ. 1:**

Ոչ միայն Հին Կտակարանի մարգարէները լացին իրենց ազգին համար, այլ լացաւ նաեւ մեր Տէրը Ինք: Լացաւ Ան թէ՛ անհատ անձի մը Ղազարոսի, և թէ Իր ժողովուրդին անհաւատութեան համար.

"Եւ Յիսուս հաղորդը տեսնելով՝ լացաւ անոր վրայ և ըսաւ. գոնէ այս հու օրուանդ մէջ դիանայիր հու խաղաղութիւնդ. բայց հիմա ծածկուեցաւ հու աչքերէդ ... և հիմնայատակ պիտի ընեն հեզ ու հու մէջդ եղած զաւակներդ ... անոր համար որ չճանչցար հու այցելութեանդ ժամանակը»

--Ղուկ. ԺԹ.41-44:

Արդեօք մեզի նուաստացուցի՞չ կը թուի տեսնել Կաթողիկոսի մը արցունքահեղ լացը իր ազգին մեղքերուն, ագահութիւններուն, փառամոլու- թեան, անիրաւութեան կամ սուտ ու խաբեբայ վկայութիւններուն համար:

Պահ մը ետ երթանք մեր պատմութեան տխուր եղելութիւններուն, ուր պիտի տեսնենք Խրիմեան Հայրիկ Կաթողիկոսը որ լացած է: Ան լացաւ հրապարակաւ ու ոչ գաղտնօրէն իր խուցին մէջ: Ան լացաւ Պերլինի Վեհաժողովին 1878ին: Հզօր պետութիւններ երբ լափեցին իրենց երկաթեայ շերեփներով կաթսայի հարիսան առանց փշուր մը իսկ տալու սովահար Հայ Ազգին:

Մեր կրօնապետներէն շատե՞ր լացած են, որովհետեւ անոնք ապրած են ժողովուրդին մօտ ու ժողովուրդին սրտին մէջ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե շատ է լացած իր հօտին համար ու կոչուած "Տխրունի":

1956ին երբ Հայ կուսակցականներ ահաբեկչութիւն ստեղծեցին Անթիլիասի Սրբատեղիին մէջ և ուր մօտ յիսուն հայկազուններ մեռան ու շատեր վիրաւորուած ինկան, Վազգէն Առաջին Կաթողիկոս շատ արցունք թափեց ու լացաւ: Սակայն ափսոս որ Հայ մեծաւորներն ու առաջնորդներ չեն յագեցած թափուած սուրբ արցունքները, և կը կարօտին նոր արցունք-

ներու:

Միթէ մենք Միածին Որդիէն և Անոր մարգարէներէն աւելի՞ լաւատեղեակ ենք աշխարհի պատահարներուն որ զմեզ մոլի կ'ընենք զուարճութիւններու, երգի և պարի: Չենք յաճախարարեր ըլլալ մելամաղձոտ և թախծադէմ: Սակայն կը թելադրենք ըլլալ կարեկից ցաւի և վիշտի, և զգալ տառապանքը հառաչող մարդկութեան: Որովհետեւ, մարդ արարած կ'ազնուանայ տառապանքի՛ բուրային մէջ: Մարդկային պողպատեայ և աննկուն կամքը զգացումներու հնոցին մէ՛ջ կը թրծի և կ'ըլլայ դիւրահամբոյր և դիւրահաղորդ:

ՋԸՆՋԵԼ ԸՋՅԱՆՑԱՆՍ:

Պահ մը երեւակայենք որ այս աշխարհի վրայ ջուր չգտնուէր: Ի՞նչով պիտի մաքրուէինք: Աւազո՞վ, հողո՞վ, ինչո՞վ պիտի լուայինք մեր ձեռքերն ու մեր հագուստեղէնները: Չեղուկ և անգոյն ջուրը որքա՞ն կենսական և հարկաւոր է մաքրութեան համար:

Յիսուսի ուխտեալ Ծնորհալին երբ ջուր չի գտնէր, իր արցունքները կը ներկայացնէ Յիսուսի որ ջնջէ իր յանցանքները ու նաեւ թողութիւն շնորհէ իր ազգին մեղքերուն: Ամենք կը հաւատան թէ մեղքերու և յանցանքներու թողութիւնը միայն *արիւն* կը կատարուի: Յետազօտենք Մբ. Ն. Ծնորհալիին խօսքերը գտնելու համար իր աղօթքներուն ներիմաստ խորքը:

«Եւ ահա բաղաքին մէջ մեղաւոր կին մը կար. երբ իմացաւ թէ Յիսուս փարիսեցիին տունը սեղան նստեր է, շիշ մը անուշահոտ իւղ բերաւ. ու ետեւի կողմէն անոր ոտքերուն քով կեցեր՝ կու լար, և արցունքովը սկսաւ անոր ոտքերը թրջել, ու իր գլխուն մազերովը սրբել, և կը համբուրէր Անոր ոտքերը ու իւղով կ'օծէր: ... Ու փարիսեցին կ'ըսէր իր միտքին մէջ, ասիկա եթէ մարգարէ ըլլար, պիտի գիտնար թէ ո՛վ և ինչպիսի կին է իրեն դպչողը վասնզի մեղաւոր է: ... Եւ Յիսուս դառնալով դէպի այն կինը՝ ըսաւ Սիմոնի, դուն ոտքերուս ջուր չտուիր ... դուն ինծի համբոյր մը չտուիր .. դուն իմ գլուխս իւղով չ՛օծեցիր: Անոր համար կ'ըսեմ քեզի, ներուած են ասոր շատ մեղքերը, վասնզի *շատ սիրեց*: բայց որու որ քիչ կը ներուի, անիկա քիչ կը սիրէ: Ու ըսաւ այն կնոջ, ***«Քու մեղքերդ ներուած են»*** --Դուկ. Է. **37-39, 44-48**: Յիսուսի այս նպատակայարմար խրատը այնքան տպաւորած է աշակերտները, որ ան արժանացած է աւետարանական յաւերժութեան, և տպաւորած է նաեւ մեր կրօնաւոր ու բանաստեղծ մարգարէին զգացումներն ու մտածումները:

Մոյն դասական պատահարին իմաստը այն է, որ սիրոյ մէջ գոյ է խորհրդազգաց զօրութիւն և վերացում մարդկային իմացական ու տրամաբանական ուժէ գերիվեր: Մեղքի թողութիւնը՝ որ աստուա- ծաբաններ կը վերագրեն Յիսուսի թափած արեան, Յիսուս Ի՛նք զայն կը վերագրէ **սիրոյ և հաւատքի** զօրութեան:

Վերոյիշեալ դէպք-եղելութիւնը պատահած էր Յիսուսի խաչելութենէն առաջ:

"Յիսուս ըսաւ մեղաւոր կնոջ, Ձու մեղքերդ ներուած են: Եւ սեղան նստողները սկսան իրենց մէջ ըսել, Ով է ասիկա որ մեղքերու թողութիւն ալ կու տայ: Եւ Ինք ըսաւ կնոջը. Ձու հաւատքդ քեզ փրկեց. գնա խաղաղութեամբ'--Ղուկ. Է.48-50:

Փարիսեցիներն ու Օրինականները չհանդուրժեցին Յիսուսի որ ներէ մեղաւոր մը, որովհետեւ ըստ Մովսիսական Օրէնքին, առանց արիւն թափելու մեղքերու թողութիւն չէր կատարուեր:

Երանի թէ Եկեղեցական համաժողովներու մէջ Քրիստոսի *միտք հոգին* տիրապետէր, փոխանակ *ժխտական* տրամաբանական և իմաստասիրական փառամոլ մրցակցութիւնը: Ի՞նչ է մերօրեայ Հայ Եկեղեցական ժողովներու տիրապետող ոգին: Յիսուսի սիրո՞յ զօրութիւնը, թէ կուսակցական կամ հատուածական մահաճ նեղմտութի՞ւնը: Հայ ազգը պէտք ունի բանիերորդ դարու Ս. Ն. Շնորհալիի մը, որ հեղեղանման արցունք թափէ ու փրկէ Հայ ազգը:

Ռետինդ հաղցու.
Ռամ հոգւոյս արբո.
Ռահի ցոյց ինձ լուսոյ:

ՌԵՏԻՆԴ ՔԱՂՑՈՒ

Ռետինը այն առարկան է որ սխալ գրութիւն մը կը ջնջէ որպէսզի հարազատը կամ ուղիղը գրուի: Ի՞նչպէս կարելի է որ այսպիսի արբիչ մը բաղցու ըլլայ: "Քաղցու"ն կը պատրաստուի միայն կոխկռտելով: Պտուղները, մանաւանդ խաղողը, երբ կոխկռտուի և ճմլուի անոր հիւթը կը դառնայ ախորժելի և անմոռանալի: Հայրենիքի ջարդոցը կը պատրաստուէր թանձրացած և զտուած բաղցուէն:

"Քաղցու ռետին"ը կ'ակնարկէ կոխկռտուիլն ու ճմլուիլը Յիսուս Քրիստոսի խաչելութեան և տառապանքին: Ան ցուցանիշ է նաեւ "Խաչի՛ ճամբուն": Բոլոր անոնք, թէ՛ կրօնաւորներն ու թէ՛ աշխարհականները, որոնք կ'ընտրեն Խաչի՛ ճանապարհը, դառնալու են անուշ քալասանը իրենց ազգին

ու եկեղեցիին: Արքացուցիչ ներգործութիւն և սպեղանի ըլլալու համար, իմաստուն հաւատացեալ մը, փոխանակ ինք ուրիշնե՛րը կոխկռտելու, ի՛նք կոխկռտուելու է որ դառնայ "բաղցու ոետին" և փոխակերպէ խոտորեալը՝ ճշմարտու- թեան և ատելութիւնը սիրոյ:

ՌԱՄ ՀՈԳԻՈՅՍ ԱՐԲՈ. ՌԱՀ ՁՈՅՑ ԻՆՁ ԼՈՒՍՈՅ:

Ռամիկ հոգիս, խոնարհ հոգիս, ժողովրդական հոգիս, հոգիս որ կը պատկանի բանուորական ու ոչ ազնուական դասին: Յիսուս ըսած էր "Երանի հոգւով աղքատներուն", որովհետեւ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը թշուառ և անիրաւուած էր: Երաժիշտ բանաս- տեղծը ինքզինք կը նոյնացնէ ոչ թէ հպարտ մեծահարուստներուն կամ զօրաւորներուն, այլ անիրաւուածներուն և գեղջուկներուն:

Կ'ընտրէ դասուիլ հասարակութեան հետ և ըլլալ խոնարհ ու համեստ, բայց ոչ յուսահատ կամ անգէտ: Կը միանայ ժողովրդային մտայնութեան և ոգիին: Ներկայ Հայ գրականութեան մէջ եւս «Յովհ. Թումանեանի բանաստեղծութիւնների մէջ փայլում են պարզութիւն, ժողովրդայնութիւն և գեղարուեստականութիւն»:

Ներսէս Շնորհալի կը մասնակցի ժողովուրդի ոգիին, ոչ թէ փառա- բանուելու, այլ բաժնեկցելու անոնց տառապանքին ու նեղութեան որ գէթ կարենայ իր ազգին հոգեկան և բաղաքական ցաւերը ամոքել: Որովհետեւ ընտրած է **"Խաչի՛ն ճանապարհի՛ը,** կը փափաքի իր հոգիին խմցնել բաղցր և անուշ տառապանքի՛ "բաղցուն": Ճշմարիտ մեծութիւնը՝ տառապանքի ճանապարհի՛ն կը ստացուի: "Ռամ հոգւոյս արբո" փոխաբերաբար կը նշանակէ տոգորէ՛ զիս, համակէ՛ զիս, խանդավառէ՛ և բորբոքեցու՛ր զիս աստուածային սիրոյ լուսաւորումով: Այնքա՞ն կը տենչայ համակուիլ երկնային տեսիլքներով, որ կը մոռնայ իր ազգին վիճակուած անիրաւութիւն- ներն ու զրկանքները և կը դիտէ կեանքը ապագայի գալիք երկնային թագաւորութեան դիտանկիւնէն: Ուրու համար արցունքախօս կ'աղերսէ Աստուծոյ ու կ'ըսէ.

"Ցոյց տուր ինձ լոյսի ճամբան":

Ան կարօտ է արդարութեան, իրաւունքի և խաղաղութեան:

Մէր անուն Յիսուս.
Միրով հով ճմլենա.
Միրա իմ հարենդէն։

ՍԷՐ ԱՆՈՒՆ ՅԻՍՈՒՍ.

"Անուն" բառը շատ խոր զգացումներ կ'արթնցնէ մարդկային հոգիէն ներս։ Փորձեցէք մէկու մը ծաղրանուն մը տալ, կամ մէկը տարբեր անունով կանչել, մանաւանդ երախայ մը։ Անմիջապէս կը սաստէ ձեզ ու կը բացատրէ թէ իր անունը "Պետրոս" է։ Կամ փորձեցէք կանչել անձ մը այն անունով որ միայն հայր մը կամ ամուսին մը զիրենք կը կանչեն։ Անմիջապէս կ'ըսուի բեզի որ այդ անունով միայն ամուսին մը կամ սիրահար մը իրաւունք ունի զինք կանչելու։

Անուն բառը նաեւ կը նշանակէ մարդու մը տրուած անձնական ինքնութիւնը, *անձնանուն*ը, այսինքն իր էութիւնը նկարագրող և հաստատող դրոշմը։

Հնագիտութեան և դիցաբանութեան մէջ, կարգ մը կենդանիներու մասին կ'իմանանք և կը կարդանք, որոնք միայն իրենց անուններով կը ճանչցուին։ Ինչպէս փիւնիկ թռչունը կամ քոցակէզ վիշապը։

Իսկ "Յիսուս" անուան՝ Իր հաւատարիմները ծունկի կու գան իսկ

թշնամիները կը սարսափին.

> ***«Ու դևերը կ՛աղաղակէին Յիսուսի՝**--**Մատթ. Ը.31: *Դևեր ալ կ՛ելլէին շատերէն, կ՛աղաղակէին ու կ՛ըսէին Թէ դուն ես Քրիստոս Աստուծոյ Որդին. և ինչ կը սասանէր ու Թող չէր տար որ անոնց որ խօսին, գիտնան գիտէին որ ինչ Քրիստոսն է»**--**Ղուկ, Դ.42:**

Յիսուս՝ նման փիւնիկի, այսօր միայն անունով գոյութիւն չունի, այլ՝ Իր զօրութիւնը և ներկայութիւնը բացայայտ են ամէն տեղ: Նայեցէք դպրոցներն ու համալսարանները, դպրութեան տաճարները: Ովքե՞ր կը կարծէք հիմնեցին այս լոյսի և գիտութեան դարբնոցները: Պտըտեցէ՛ք որպէս այցելու, հիւանդանոցներն ու ծերանոցները, հարցուցէք Թէ ովքե՞ր եղած են այդ բուժարաններու հիմնադիրները:

Ձեր արձակուրդը փոխանակ անցնելու ծովեզերեայ աւազի վրայ, պտոյտի ելէք Ափրիկէի զանազան կորսուած վայրերը, ու տեսէք բորոտներն ու սովահարները: Միթէ մեծահարուստնե՞ր ու զօրաւորնե՞ր հիմնեցին այս դարմանատուները կամ լուսատու տաճարները, ո՛չ, այլ՝ անոնք որոնց հոգիին և կեանքին մէջ կ՛ապրէր Յիսուս Ի՛նքը: Ոչ Թէ անուանապէս, այլ ճշմարտապէս ու անվերապահօրէն: Մեծահարուստներն ու զօրաւորները, գերեվարե- ցի՛ն Ափրիկեցի խափշիկները և տիրեցին անոնց երկրին ու կցեցին զանոնք որպէս գաղթավայր իրենց պետութեան: Ի՞նչ կը հիմնեն այսօրուան հարուստները: Խաղարաններ ու "բազինօներ"... հեշտավայրեր ու ցանկայարոյց շարժանկարներ:

Իսլամութիւնը երբ տարածուեցաւ Փոքր Ասիոյ և Հայաստանի երկիրները, Հայ Քրիստոնեայ ծնողք իրենց զաւակները անուանեցին ոչ միայն Հայ անուններով, այլ դրոշմեցին ու կնքեցին զանոնք Քրիստոնեայ և աւետարանաւանդ անուններով: **"Անունով ապրիս"** ժողովուրդային ասացուածքը այս պատճառաւ ստեղծուեցաւ: Հայ-Քրիստոնեայ ծնողքներ չուզեցին որ իրենց զաւակները իսլամանան ու դառնան հաւատափոխ:

Երկա՜ր տարիներ տառապեցաւ Արարատեան ալեհեր ծերունին: կեանքի բոլոր տեւողութեան՝ ան սնած էր Յիսուսի հոգեշունչ ներկայութեամբ, ամէն օր նշմարած էր առաջնորդութիւնը իր Փրկչին որ ուղղած էր իր մտածումները դէպի բարին: Համբերութիւն և կորովն ունէր ան ըլլալ խոնարհ և սիրահամբոյր, համոզելու և գրաւելու նոյնիսկ անոնք, որ իրեն նման չէին խորհեր: Երբ հասաւ նախախնամական ժամը տալու իր Փրկչին անունը՝ անվերա- պահօրէն ան կը բացագանչէ.

"Ո՛վ Յիսուս, Մէ՛ր է անունդ":

ՍԻՐՈՎ ՔՈՎ ՃՄԼԵԱ.
ՍԻՐՏ ԻՄ ՔԱՐԵՂԷՆ:

Քարերն ու ժայռերը՝ մուրճով կամ ծանր հարուածներով կը կոտրեն ընդհանրապէս: Մակայն կան կարգ մը բարեր ալ որոնք ջուրով կը կոտրին, կը փշրուին և նոյնիսկ բարակ աւազի կը վերածուին: Այս բարերը կը կոչուին կրաբար: Ներկայ շինարարական մասնագիտութիւնը երբ գոյութիւն չունէր, հիներու գործածած շաղախը կիրով կը բաղադրուէր:
Սոյն պատճառաւ Ն. Ծնորհալին չ՛ըսէր "Կոտրէ՛ հոգիս ու փշրէ զայն", այլ՝ կ՛ըսէ. "Քու սիրովդ ճմլէ իմ բարացած սիրտս: Ոչ թէ հարուածէ՛ զայն, այլ՝ սիրոյ և ուրախութեան արցունքով զիս հալեցուր որ դառնամ շաղախ": Ինչո՞ւ համար *շաղախ*: Որովհետեւ շէնքի մը զօրութիւնը ոչ միայն աղիւսին տոկունութեան մէջն է, այլ շաղախի՛ն:

Շաղախն է որ կառուցուածքը ամուր կը կանգնեցնէ իր հազար ու մէկ աղիւսները միացնելով իրարու: Այս է կրօնաւորի մը կոչումը: Ոչ թէ ըլլալ *անկից նաեւ*, երեւելի և փառապանծ, այլ՝ ըլլալ *շաղախ* (ցեխ) այն անտեսանելի միջուկը որով կը հիւսուին պատերը, տուները և տաճարները:

Վասըն գըթութեան
Վասն ողորմութեան.
Վերըստին կեցո:

ՎԱՍԸՆ ԳԸԹՈՒԹԵԱՆ.
ՎԱՍՆ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ.
ՎԵՐԸՍՏԻՆ ԿԵՑՈՒ:

Մարդկային հոգւոյն յագեցումը և անոր գոյութեան բաւարարումը յաւիտենական կեանքո՛վ միայն կ՛երաշխաւորուի: Մարդ ականատես վկան է իր բարեկամներուն այս կեանքէն բաժանումին: Յոգնած և մաշած է թաղելէն իր սիրելիները: Գիտակից է ան, որ իր միջոցներով չի կրնար մահուան հետապնդումը արգիլել:

Երկնաւորին գթութեան և Անոր ջնորհած ողորմութեան կը կարօտի մարդ՝ յաւերժացնելու համար իր ապրումը: Յաւիտենական կեանքի մէջ ժամանակը, այնպէս ինչպէս մահկանացուներս կը ճանչնանք, գոյ չէ, այլ՝ կեանքը կը դառնայ ապրումի ստեղծագործ և ցանցակերպ հիւսուածքը:

Մշտնջենական ապրումի գերզգայնութեան մէջ, մարդկային հոգին, ազատագրուած մահուան սպառնալիքէն, պիտի դառնայ գործակիցը իր Արարիչ Աստուծոյն: Յայնժամ մարդ-արարած պիտի ստեղծագործուի ոչ միայն աստուածային *կերպարով*, այլ նաեւ Անոր *նմանութեա՛մբ* ալ:

Ժամացոյցի և օրացոյցի գործածութիւնը գոյութիւն ունին այսօր, որովհետեւ մարդու կեանքը ժամանակաւոր է: Փոխանակ իր կեանքը չափելու իր *գոյատեւութեամբ*, ան այժմ կը չափէ իր կեանքը օրացոյցով: Օրինակի համար, կարգ մը մարդիկ հպարտ են որ երկար կ'ապրին, սակայն քնաւ հարց չեն ըներ թէ այդ իրենց երկար կեանքի ընթացքին ի՞նչ արժէքաւոր գործունէութիւններ արդիւնաբերած են: Շատ մը հանճարներ կարճ կեանքեր ունեցած են, սակայն արտադրած են ի՜նչ գեղեցիկ մեղեդիներ և բանաստեղծութիւններ, յայտնաբերած են ի՜նչ կենսատու և բուժիչ դեղեր, հնարած են գիտական ի՜նչ օգտակար սկզբունքներ և իրենց կեանքին կարճ շրջանին ամոքած են ինչքա՜ն անմխիթար սրտեր և յուսահատ հոգիներ:

Այսպիսի բեղմնաւո՛ր կեանքի մը համար կը պաղատի ու կ'աղօթէ Արարատեան վանականը ու ոչ թէ ամուլ և սակայն երկար կեանքի մը համար: Ազգասէր հոգեւորականին գործածած "Վերստին" բառը, իմաստաւորել պէտք է հեղինակին մտապատկերին յղացմամբ:

Դիտենք Ս. Ներսէս Շնորհալին՝ Հայրապետական Աթոռին վրայ: Հոն կը տեսնենք ոչ թէ տիրապետող կրօնաւոր մը, այլ կը նշմարենք ալեհեր ծերունի մը, որուն էութիւնը կը ցոլացնէ տառապանք և ցաւ: Իր աւետարանաշունչ շարականները և անոնց երկնասլաց մեղեդիները դարբնուեցան կեանքի հնոց վիշտին և տառապանքին մէջ: Եթէ կարելի ըլլար ներթափանցել Շնորհալի Հայրապետին լռութեան որ իր հոգիին ձայնն է, պիտի իմանանք արցունքախօս ձայն մը որ կ'ըսէ.

"Եթէ կրկին ապրիմ ու վերստին ինծի տրուի կեանք, պիտի նուիրեմ զայն ի նպաստ ուրիշին: Պիտի չապրիմ իմ անձիս, իմ "ես"իս համար, այլ ապրելով մարդկութեան բարօրութեան, ապրած և ծառայած կ'ըլլամ Աստուծոյ":

Տենչալով տեսնեմք.
Տուր ինձ յազենալ.
Տէր Յիսուս Քրիստոս:

ՏԵՆՉԱԼՈՅԴ ՏԵՍԼԵԱՄԲ.
ՏՈՒՐ ԻՆՁ ՅԱԳԵՆԱԼ.

Ս. Ներսէս Շնորհալիէն 12 դարեր առաջ, այլ Յունախօս Հայեր, եկան Երուսաղէմ, տեսնելու Յիսուսը: Ասոնք ղրկուած էին հայոց Աբգար Թագաւորին կողմէ որպէս պատուիրակներ, ըստ Հայ Մատենագրութեան: Ազգապատում Էջ 19-22:

Նման Ն. Շնորհալիի՝ Հայ պատուիրակները սապէս նկարագրուած են Յովհաննու Աւետարանիչին կողմէ, "Հոն բանի մը յոյներ կային տօնին երկրպագութիւն ընելու ելլողներուն մէջ: Ասոնք Փիլիպպոսի եկան ... և կ'աղաչէին անոր ու կ'ըսէին".

«Տէր, կ'ուզենք Յիսուսը տեսնել»--Յով. ԺԲ.21:

(Հրեաներու համար ոեւէ անձ որ Յունարէն կը խօսէր, Յոյն կը նկատուէր):

Յիսուսի տեսիլքն ունենալու այս բուռն փափաքը ունեցած են բազմաթիւ հաւատացեալներ, ոմանք արժանացած են իրենց այդ բաղձանքին: Ես անձամբ տեղեկացած եմ Իսլամութենէ՝ Քրիստոսի Լոյս հաւատքին դարձած անձ մը, թէ ինչպէս և ինչ պարագաներու մէջ տեսած է Յիսուսը: Այս տողերը կարդացող մը ազատ է կասկածիլ կամ հաւատալ այս տողերուն,

բայց ես բացարձակ հաւատացողն եմ:

Ինչպէս վերեւ՝ ստորեւ եւս կ՛արժէ յիշել, թէ Յիսուս Ինքզինք և Իր փառքը կը յայտնէ ոչ թէ *կատարեալ* հաւատացեալներու, այլ՝ Զինք *սիրող*ներու, նոյնիսկ եթէ հաւատացեալին հաւատալու եղանակը սխալ և թերի ըլլայ: Ինչպէս Կղէոպասի և իր ընկերոջ հաւատքը, դէպի էմմաուս ճանապարհին, թէ՛ թերի էր և թէ վարդապետականօրէն սխալ, սակայն Յարուցեալ Քրիստոս թէ՝ երեւցաւ անոնց, և թէ՛ ընթրեց հետերնին:

Բարուն եղկնաւոր.
Ոտանէ զաջակներաս.
Բամից եղկնայնոց:

ՐԱԲՈՒՆԴ ԵՐԿՆԱՒՈՐ.

Ներկայիս շատ մը ուսանողներ հաճալսարան կը յաճախեն ոչ թէ ուսանելու, այլ՝ հաճելի ժամանակ անցնելու (good time): Կ՛երթան զուարճանալու, որովհետեւ կ՛ախորժին իրենց ընկերներուն ներկայութենէն: Նոյնն է պարագան նաեւ եկեղեցական կեանքին մէջ: Մարդիկ կ՛երթան եկեղեցի, որովհետեւ խնճոյք է կամ ներկայացում:

Խնճոյքն ու թատերգութիւնը սխալ չեն եկեղեցիներու մէջ եթէ հիմնականը, հաւատքի ուսուցումն ու հոգեկան վարժութիւնը (spiritual exercise) չէ մոռցուած: Կենսական պատճառը եկեղեցի երթալու՝ **ուսանի՛լն** է: Ս. Եկեղեցին պէտք է *հաճելի* վայր մը ըլլայ: Հաւատացեալներէն կը պահանջուի ըլլալ *հաճոյակատար*: Սակայն եկեղեցին ըլլալու չէ *հաճոյամոյր*: Եկեղեցի յաճախելով և Ս. Պատարագի ներկայ ըլլալով, եթէ պիտի հանդիպինք միայն մեր բարեկամներուն ու պիտի չհանդիպինք մեր Դաստիարակին (Րաբբիին), ի՞նչպէս պիտի յառաջդիմենք մեր ուսման ու գիտութեան մէջ, և ըլլալ չափահաս:

Բոլոր անոնք որ հաճլսարան կը յաճախեն միայն զուարճանալու, կը կոչուին հաճոյասէր (play boy): Ի՞նչ անունով դրոշմելու ենք եկեղեցի յաճախող Հայ ազգը այսօր... :

Հաճալսարանական կեանքի ընթացքին, երբեմն կը ծանուցուի հոչակաւոր և կամ տարբեր երկրէ ժամանած գիտնականի մը ներկայութիւնը, որ դասախօսութիւններու շարք մը պիտի ներկայացնէ մասնագիտական նիւթի մը շուրջ: Ուսանողներու խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ կ՛ըլլայ իմանալու և տրվելու գիտական նորոյթները:

Նոյնանման ծանուցում մըն է նաեւ Ս. Ներսէս Շնորհալիին յայտարարութիւնը: Ան կ՛ըսէ "Րաբունդ երկնաւոր" եկած է: Եկած է Յիսուս արտասահմանէն (երկինքէն) Իր մասնագիտութիւնն է շնորհել գեր-ապրում մը, որ դարեր շարունակ զբաղեցուցած էր որոնումները իմաստասէրներուն և տեսանող մարգարէներուն:

Մերօրեայ Հայ պանդուխտ գաղթականները որոնք գաղթած են Հիւսիսային Ամերիկաներու խաղաղ ափերը, յաջողած և բարձրացած նիւթապէս, որքա՞ն յառաջացած են Ս. Ն. Շնորհալիին "Րաբունդ երկնաւոր"ի նուիրումի՛ հաւատքով: Որքա՞ն կը ջանանք նմանիլ մեր Վարդապետ "Երկնաւոր Րաբուն"իին: Չմոռնանք որ դարեր շարունակ մեր պապերը մեզ դիեցուցած են այդ երկնաւոր Վարդապետին հաւատքով:

ՐԱՄԻՑ ԵՐԿՆԱՅՆՈՑ:

"Րամից" Հայերէն լեզուի մէջ կը նշանակէ թռչուններու երամ: Փոխաբերաբար՝ այն իմաստը կու տայ թէ մեր հորիզոնը փոխանակ նեղցնելու, պէտք ենք ընդարձակել: Շարունակելու չենք որպէս երկրաւոր, այլ՝ դառնալու ենք երկնաւոր: Դիտելու չենք մի բանի բառակուսի մղոն տարածութիւն, այլ սեւեռելու ենք մեր աչքերը դէպի անհորիզոն ոլորտներ: Թող հրապուրեն մեզ երկնային անսահման տարածութեան համայիչ խորութիւնը և աստղերուն դիլթիչ արտեւանուքները: Երկնաճեմ սուրբը՝ անհունին փարած, կը հրաւիրէ բեզ և զիս ոչ միայն աշխատանքի, այլ՝ նաեւ հոգեկան յափշտակութեան և աւետարանաջունչ յայտնութեան, միշտ դէպի բարիին ու ճշմարիտին և յաւերժականին:

Յօղ արեան Քո, Տէր.
Յօղեա՛ ի հոգիս.
Յընծասցէ անձն իմ

ՅՕՂ ԱՐԵԱՆ ՔՈ ՏԷՐ.

Հպանցիկ ակնարկ մը որքա՞ն անիմաստ է վերոյիշեալ իմաստալից բառերուն: Յօղը մթնոլորտի մէջէն կու գայ ու կը հաւաքուի մարմնի մը վրայ, մինչ արիւնը կենդանական մարմինէն դուրս դէպի անջրպետ հիւլէանալու համար կը հոսի: Այս հակառակ համարուած դէպք եղելութիւնը որ տեղի ունեցաւ Գեթսեմանի Պարտէզին մէջ երբ մեր Փրկչին քրտինքը նմանեցաւ արեան կաթիլներուն: Հաւատալի՞ է որ արիւն և քրտինք միաձոյլ կաթիլ կազմեն: Սոյն հակընդդէմ կարծուած դէպք մը երբ իրակա- նանայ, կը կոչուի հրաշք:

ՅՕՂԵԱ՛Ի ՀՈԳԻՍ. ՅՆԾԱՍՑԷ ԱՆՁՆ ԻՄ:

Ինչպէս իւրաքանչիւր աշակերտ կ'ունենայ իր հերոսը, նոյնպէս Յիսուս՝ հերոսն է Ս. Ն. Շնորհալիին: Շնորհալին՝ ինք եւս կ'աշխատի նմանիլ իր Փրկչին և կը խնդրէ իր Տիրոջը արեան ցօղէն որ բացուին իր հոգւոյն աչքերը և տեսնէ երկնային Պատգամաւորը որ պիտի ընկերանայ իր երկնային ուղեւորութեան:

> ***«Եւ երկինքէն հրեշտակ մը երեւցաւ անոր (Յիսուսի) և կը զօրացնէր Զանիկա. ու տաստիկ ներքեան մէջ ըլլալով՝ աւելի ջերմեռանդութեամբ աղօթք կ'ընէր: Եւ Իր քրտինքը արիւնի մեծ կաթիլներու պէս էր, որ գետինը կը թափուէր»***
> **--Ղուկ ԻԲ.43-44:**

Ս. Ն. Շնորհալի եւս, նմանելու համար իր Փրկչին կ'ըսէ.

«Այրուող սիրտս զովացուր ո՛վ Յօղ Երկնային»:

Հիւծեալըս մեղօք.
Հիւծեալ աղաչեմ.
Հիւսել ինձ բարիս:

ԽԻՒԾԵԱԼԸՍ ՄԵՂՕՔ.

Այսօր եւս, մարդիկ հիւծախտաւոր և հալումաշ եղած են, ու հոգեպէս կը չարչարուին ոչ թէ մեղքի համար, այլ՝ որովհետեւ ձախողած և վրիպած են իրենց նպատակակէտէն՝ հարստութիւն դիզելէ: Մարդկութիւնը մոռցած է մեղքն ու յանցանքը: Իրենց խիղճը վաճառած են Մատանային: Ներկայ դարուս մարդկային հիւծախտութեան պատճառը սնունդի պակասը չէ, այլ *առատութիւնն է*: Խելակորոյս մարդիկ՝ չեն գիտեր ինչ ընեն իրենց հարստութիւնը: Մարդիկ ժամանակ չունին իրենց բարեկամները հիւրասիրելու, ժամանակ չունին իրենց զաւակները զուարճացնելու, զանոնք Եկեղեցի տանելու, և ժամանակ չունին նոյնիսկ կանոնաւորապէս ճաշելու: Միայն կը մտածեն թէ ի՞նչպէս կրնան հարստութիւն դիզել: Որմէ՝ իրենք երբեք պիտի չկարենան օգտուիլ:

Բարոյական սոյն գահավիժումը բանաւորդ դարու մարդ-արարածին նիւթապաշտական հիւծախտն է: Փոխանակ իրենց ունեցածով ուրախանալու, մարդիկ իրենց չյաջողածին համար կը տխրին ու կը հիւծեն:

ԽԻՒԾԵԱԼ ԱՂԱՋԵՄ.
ԽԻՒՍԵԼ ԻՆՁ ԲԱՐԻՍ:

Այն անձը որ կը ճանչնայ իր հիւծախտաւոր ըլլալը, արդէն բժշկութեան ճամբուն վրայ է: Ամենակարեւոր հարցը ինքնաճանաչումն է: Մարդ կամ գիտակցութեամբ կ'ապրի, կամ անգիտակցութեան պատճառաւ կը մեռնի: Մարդ երբ իր ախտաճանաչման գիտակցութիւնը կ'ունենայ, մեղքի կամ ագահութեան, այլեւս կը սկսի բժշկութիւն փնտռել, ըլլայ մարմնին կամ հոգիին: Միակ պահանջուածը, մարդ-արարածէն, **գիտակցիլ** և ճանչնալ է իր մեղքը և հիւանդութիւնը:

"Հիւսել" կը նշանակէ թելերը և լարերը իրար հետ գործելով ամբողջութիւն մը կազմել: Փոխաբերաբար աղիւսով կամ բարով պատ հիւսել կամ տուն կառուցել: Հիւսել քառին բուն իմաստը կամ օգտակարութիւնը, անձը պաշտպանել է բնութեան վնասներուն և կոյր զօրութիւններուն դէմ:

Ս. Ներսէս Շնորհալին մեծ իմաստութեամբ կ՛աղօթէ որ հիւանդ կերպասը կամ չորս պատերը ըլլան *բոյն*։ Այսինքն մեղաւոր մը ծածկուի բարի հիւանդեղէններով։ Աստուած երբ նայի մեղաւորին, տեսնէ ոչ թէ մեղքը, այլ *պրպտած* մեղաւորը։

Փըրկիչ բոլորից.
Փութա զիս փըրկել.
Փորձութեանց մեղաց։

ՓԸՐԿԻՉ ԲՈԼՈՐԻՑ.
ՓՈՒԹԱ ՉԻՍ ՓԸՐԿԵԼ.

Յիսուս՝ Փրկիչն է ամբողջ մարդկութեան։ Ան ազատագրած է մարդկութիւնը որպէսզի, մարդկութիւնը իր կարգին վերակառուցէ և վերականգնէ կործանուած և վնասուած աշխարհը։

Առաջին աւետարանչական արտայայտութեան մէջ, Յիսուս սապէս ներկայացուց Ինքզինքը.

> ***«Խաւարի մէջ նստող ժողովուրդը մեծ լոյս տեսաւ, և լոյս ծագեցաւ անոնց՝ որոնք մահուան երկրին ու ջուրին մէջ կը նստէին»*--Մատթ. Դ.16։**

Պօղոս Առաքեալ եւս իր առաքելութիւնն ու նպատակը սապէս կ՛ամփոփէ.

> *"Վասնզի Տէրը այսպէս պատուիրած է մեզի, ըսելով. Ես քեզ հեթանոսներուն լոյս դրի, որպէսզի դուն փրկութեան պատճառ ըլլաս մինչև երկրի ծայրերը"*--**Գործք. ԺԳ.47։**

Պօղոս Առաքեալ, դատարանի մէջ, իր պաշտպանողականը զանց ըրաւ և Ագրիպպաս արքային Յիսուսը քարոզեց, ի միջի այլոց կրկնեց Յիսուսի սա խօսքերը.

> *«Անոնց աչքերը բանալու, խաւարէն լոյսի, ու Սատանայի իշխանութիւնէն Աստուծոյ դարձնելու, որպէսզի անոնք մեղքերու թողութիւն առնեն, և սուրբերուն հետ մասնանչից ըլլան ինձի հաւատալով"*--**Գործք. ԻՋ.18։**

Աստուծոյ սիրոյն և Անոր բարի կամեցողութեան, լոյսին և գիտութեան հաւատին էր որ հարաչող մարդկութիւնը ազատագրեց մեղքի սարսափէն ու մահուան ճակատագրէն։ Մարդիկ մահուան ջուրի մէջ ջուարած կը խարխափէին։ Խաւարը (չարը) ծածկած էր իրենց տեսութիւնը ու մարդ էակ

դարձած էր չարին ու տգիտութեան կալանաւորը:

Հեթանոս աստուածներու պահանջները շատ էին ու բազմատեսակ: Անկարելի էր գոհացնել անկուշտ աստուածները և անոնց բահանաներուն պահանջները, որոնք ոչ միայն դրամական պահանջներ էին, այլ մարդկային կամքէ ու մարմինի կարողութենէ քարձր պահանջներ: Քահանաներէ շատեր պարտաւոր էին ներքի- նանալ ու անոնց հետեւորդներէն շատեր պարտ էին իրենց կամքին ու պտիւին հակառակ գործել:

Փիւնիկեցիներու և նաեւ Ամերիկեան աստուածները, նոյնիսկ կը պահանջէին *մարդկային* զոհեր, որոնց թիւը կը հասնէր հազարաւորներու: Մինչդեռ Յիսուս փրկեց մարդկութիւնը հոգեկան և իմացական գերութենէ, *խղճահարութենէ*:

ՓՈՐՁՈՒԹԵԱՆՑ ՄԵՂԱՑ:

Քրիստոնեայ հաւատացեալներ, այնպէս կը կարծեն որ փորձուիլը, կամ փորձութիւնը՝ ինքնին մեղք մըն է: Փորձուիլը երբեք մեղք մը չէ, այլ՝ փորձութեան հաճելիութիւնը և անոր մղումներուն **տեղի տա՛լը** մեղանչում է: Այս պատճառաւ փորձութիւնները յաղթահարող Սուրբ Ծնորհալին չ՛ըսէր. "Փորձու*թենէ*" այլ "փորձու *թենէ* մեղքերէն": Ոչ թէ փորձուիլը մեղք կը սեպուի, այլ՝ փորձուելով բու անձիդ և "ես"իդ պաշտումն ու անոր ծառայութիւ՛նը մեղք է: Քրիստոնեայի մը ոսկեղէն կանոնն է.

***«Հայր իմ, եթէ անկարելի է որ այս բաժակը անցնի առանց իմ խմելուս՝ Քու կամքդ լլլաչ»*--Յիսուս:**

Մարդկային կեանքի ամբողջական ապրումը, փորձութեան շարայարութիւն մըն է ինքնին: Փորձութեան կեդրոնական կորիզը որ մեղանչումի պատճառ կը դառնայ **անձնասիրութիւնն է**: Պետութիւններու խանգարումը, ընտանիքներու բաժանումը և բաղաքական թշնամութիւնները սկիզբ կ՛առնեն "անձ"էն և "ես"էն: Երբ կարենաս *"սիրել թշնամիդ անձիդ պէս"*, յաղթահարած կ՛ըլլաս աշխարհի: Ոչ թէ նուաճած զայն ու իշխած անոր, այլ՝ շահած բու հակառակորդդ:

Ի՞նչու փորձուիլը ինքնին մեղք չի համարուիր:

Որովհետեւ փորձութիւնը մարդկային երեւակայութեան և մտածումի պաստառին վրայի **տեսութիւնն** է միայն: Միայն անասնական գոյացութիւնն է որ փոձութիւն չի կրնար ունենալ, որովհետեւ մտածում և երեւակայութիւնը շատ սահմանափակ է: Որքան բարձրանաս իմացական և հոգեկան գիտակցութեան գոյացութեանը մէջ, ա՛յդքան անոր փորձութիւնը կ՛ըլլայ բուն և զօրեղ: Ջմոռնանք երբեք որ մեր Տէրը Յիսուս Ինք եւս փորձուեցաւ: Ոչ թէ տկար դեւէ մը, այլ բուն ինքն Սատանայէն:

Միթէ Յիսուս Իր փորձուելուն համար մեղանչա՞ծ եղաւ, ո՛չ երբեք: Եթէ

Յիսուս, փորձութիւնը հաճելի գտնելով ընդառաջ երթար ու Իր անձին փառամոլութեան համար տաճարին գմբէթէն վար նետուէր որպէս հերոս, և ընդունուէր Հրեայ բաղաբական կուսակցութեանց կողմէ, ա՛յն ատեն Յիսուս մեղանչած պիտի ըլլար: Մեր Տէրը Յիսուս, նախընտրեց խաչն ու նախատինքը փոխան ժամանակաւոր փառքին, ու յաղթահարեց փորձութիւնը:

Ան սպաս դրաւ Իր կամքը Հօր Աստուծոյ և Իր Անձը զոհաբերեց բեզի և ինձի համար: Հաւատացեալներ պէտք չէ վախնան փորձուելէ, որովհետեւ որքան կ՛ապրինք ու կենդանի ենք, չենք կրնար չմտածել ու չերեւակայել, ու մեր մտքի պատառին վրայ չտեսնել փորձութիւններ որ մեզ կը հմայեն և կը կախարդեն: Մեզմէ պահանջուածը ճանչնա՛լ է արժէքները ժամանակաւորին և յաւիտենականին ու զատորոշել և ընտրել բարին փոխանակ չարը:

Քաջիչ յանգանաց.
Քաւեա զօրինաբանս.

ՔԱԽՉ ՅԱՆՁԱՆԱՁ.

Սուրբ Ն. Շնորհալին իր աղօթքներուն մէջ վայելչագեղօրէն կը խօսի Յիսուսի մեղքերու "թողութեան" մասին: Այս վերջին տողերուն մէջ կը գործածէ "բաւիչ" բառը: Հայերէնի մէջ՝ "բաւել" բառը կը գործածուի միայն յանցաւորին կողմէ վճարուած *փոխարժէքի* մը մասին: Քաւել կը նշանակէ. աշխատանքով, լաւ գործերով *փոխադարձել* կատարուած սխալը, և մեղմացնել կամ *հատուցանել* յանցանքը: Ըստ Մովսիսական Օրէնքի, մեղքը կամ յանցանքը կը բաւուէր միայն զոհակիզութեամբ նոխազներու և արջառներու արիւնով:

Վերոյիշեալ հատուցման օրէնքի փոխարէն, Յիսուս երեւան կը բերէ **"թողութեա՛ն"** ջնորհը որ կը նշանակէ "արձակում", ներում: Դատապարտեալ մը իր յանցանքին համար կը բանտարկուի: Իր անօրէնութիւնը բաւելէ յետոյ երբ արձակուի բանտէն, իր ետին կը ձգէ արձանագրութիւն մը, որ կը փաստէ իր անցեալ ոճիրը: Ահիկա մեղքի բաւութեան ձեւ մըն է *դատաստանական* կերպով:

Յիսուսի յայտնաբերած թողութիւնը տարբեր է: Մեղաւորը երբ ներկայանայ Յիսուսի՝ զղջացող և ապաշխարող յանցաւորը կը ստանայ ներում կամ մեղաց թողութիւն: Այս արձակումը տեղի կ՛ունենայ առանց բանտարկութեան, հատուցումի և առանց ետին ձգելու դատապարտեալի որեւէ ատենագրութիւն:

Վերոյիշեալ մեկնաբանութիւնը կարծիք մը կամ աստուածաբանական վարկած մը չէ: Նայինք Յիսուսի, թէ ի՞նչ կ՛ըսէ Ան:

Յիսուս այս առակը ըսաւ.

> ***«Երկու մարդ ելան աստծոյը աղօթք ընելու, մէկը փարիսեցի ու միւսը մաքսաւոր: Փարիսեցին կայներ էր, ու առանձին այսպէս աղօթք կ՛ընէր. Ո՛վ Աստուած, շնորհակալ եմ ձեզմէ, որ ուրիշ մարդոց պէս չեմ, յափշտակող, անիրաւ, շնացող, և կամ այս մաքսաւորին պէս. հապա շաբաթը երկու անգամ ծոմ կը պահեմ, ու բոլոր ստացուածքիս տասանորդը կու տամ:***
>
> ***Եւ մաքսաւորը հեռուն կայներ էր, ու չէր ուզեր աչքն ալ երկինք վերցնել, հապա իր կուրծքը ծեծելով կ՛ըսէր. «Աստուած, ողորմէ ինծի մեղաւորիս:» Ձեզի կ՛ըսեմ՝ թէ ասիկա այն միւսէն աւելի արդարացած իր առնը իջաւ»--Ղուկ. ԺԸ. 9-14:***

Ահաւասիկ Յիսուսի պատմած բազմաթիւ օրինակներէն հատ մը: Փարիսեցին *իր* բարեպաշտութեա՛մբ կը ջանար տիրանալ յաւիտենական կեանքին ու բաւութեան, մինչդեռ Յիսուս յայտնաբերեց *թողութիւն ու նեղութիւն*՝ ընդհանուր աշխարհի, ձրիաբար:

Դատաստանական պատժամիջոցներէն զատ, կայ նաեւ տարբեր օրէնք մը: Դատաւոր մը իրաւունք ունի պատժելու կամ արձակելու կարծեցեալ յանցաւոր մը: Դատեր կան որոնք գործուած յանցանքի մը համար են: Երբեմն պատիժ մը կրնայ աւելի վնասակար ըլլալ քան օգտակար, թէ՛ անհատին և թէ մարդկային ընկերութեան համար: Բարեխիղճ դատաւոր մը այդ պարագային կը վճռէ ըսելով. "հարցը չեղեալ" է (case dismissed):

Քաւութիւնն ու թողութիւնը շփոթել, կամ երկուքը միասին հասկնալ՝ Քրիստոսի հաւատքին ու նաեւ հաւատացեալին երբեք վնասակար չեն: Վերոյիշեալ բացատրութիւնը *մարմնապիտակ.* յետազօտութիւն մըն է միայն:

ՔԵՉ ԵՐԳԵԼ ԸՉՓԱՌՈՒ:

Մարմնի մը ցաւերն ու տառապանքները կրնան շատ խոր ըլլալ: Ամենաբուռն և անհանդուրժելի մղձաւանջը մեղաւորին՝ խղճահարութիւնն է: Որովհետեւ, "խիղճ ըսուածը մեր էութեան խորագոյն զօրութեանց կշռոյթէն ծնած իմաստութիւնն է «մեր էութեանց հրեղէն իմաստը»:

Քանիերորդ անհաւատ, ծայրայեղ և ընչաբաղց դարը, մարդկութիւնը հեռացուցած և կարծրացուցած է խղճի զգայնութենէն: Քաղաքագէտներ և դրամատէրեր, նստած նոյն սեղանին վրայ, առանց խղճահարութեան և ամօթի զգացումին, կը ջանան զիրար խաբել բիչ մը աւելի հող կամ դրամ դիզելու համար:

Դժուար է ապրիլ հարուստ և ընչաբաղց ժողովուրդի մը մէջ և չկորսնցնել խիղճի և կարեկցութեան լարերէն բանի մը հատը: Խղճի հոգեկան այս կորուստին համար է, որ ներկայի ժողովուրդները հոգեկան ուրախութենէ զուրկ կ'ապրին: Այսպիսիներու միակ ուրախութիւնը՝ աւելցնել է իրենց հասոյթը, բարի կամ չար միջոցներով: Նոյնատեսակ անկուշտներ՝ որքան ալ հաւաքեն և դիզեն, կը դառնան առաւել ագահներ, որովհետեւ կարելի չէ մարդկային հոգին, բաղձանքն ու ձգտումը յագեցնել նիւթով որ կրնայ հայթայթուիլ վաշխառութեամբ, սուտով և խաբեբայութեամբ:

Իսկ Ս. Ներսէս Շնորհալիի համար, խղճի ազատութիւնը փրկութիւն է և ցնծութիւն, բերկրանք է և խնճոյք: Ինչպէս Յիսուս նախաձայնած էր Իր առաքելութեան սկիզբը.

> ***«Խաւարի մէջ նստող ժողովուրդը մեծ լոյս տեսաւ և մահուան աշխարհի սուերներու մէջ նստողներուն՝ լոյս ծագեցաւ»*--Մատթ. Դ.16:**

Երկու խղճահարներ՝ երկու հակընդդէմ վախճան ունեցան։

Առաջինը՝ Մատնիչ Յուդան. հակառակ որ վերադարձուց զինք խանձող արծաթը, սակայն չկրցաւ մարել գեհենակէզ խիղճն ու էութիւնը, որ իր ապրումը դարձուցած էր դժոխապարտ և անյոյս։ Ի վերջոյ ատտանան գերեզմանեց զինք Մեծ Դատաստանի օրուան համար։

Երկրորդը Ուրացող Պետրոս աշակերտը։ Անդրադառնալով իր սխալին (ուրացումին) անմիջապէս կ՛ապաշխարէ ան թափելով զղջումի յորդահոս արցունքներ, որոնք ծիլ կու տան որպէս յոյսի ջաւիղներ, զինք վերադարձնելու իր անյիշաչար Փրկչին։

Մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի անոխակալ և անապատ սիրոյն ներկայութեան, Ս. Ներսէս Շնորհալի հոգեկան յափշտակութեան և արբեցման մէջ, ակամայ կը բացագանչէ, ըսելով.

«Քեզ փառաբանութիւննե՛ր
երգեմ, Քեզ երգել զփառս»։

Գրուած Հոկտեմբեր 1986
Հրատարակուած 1997
Թորոնթօ